

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

25 decembrie 1996 - 7 ianuarie 1997

(Anul XIX)

51
52

*La
multi
ani!*

Tablou de Petru Vintilă (din colecția „României literare“)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Societatea și artistul

AM AVUT de multe ori, în cei șapte ani scurși de la Revoluție, impresia că societatea românească a devenit aculturală. Oricât de tenace a fost efortul deculturalizator al comunismului, miza actului de cultură a rămas, paradoxal, foarte mare. Încercătura aceasta, de pe vremuri – socială, morală, politică etc. –, a unei cărți sau a unui spectacol nu se mai regăsește astăzi. Artistul și-a văzut rolul și statura considerabil diminuate. Nu economia de piață e de vină, ci tranziția, care a mutat centrele de interes și le-a multiplicat, aruncându-l pe artist într-o concurență neloială. Arta are nevoie de stabilitate. Neașezarea nu-i prieste.

Încremenirea regimurilor totalitare a creat trei categorii de artiști, dacă adoptăm criteriul raportului cu societatea. Artistul este, în astfel de regimuri, oficializat, oprimat sau tolerat. Cea dintâi preocupare a comunismului românesc, după ce a pus mîna pe putere, a fost să-i atragă pe artiști, scriitori, pictori sau muzicieni. Aceia care au acceptat au fost considerați

oficiali, au primit funcții, premii, case sau onorarii, au pătruns în manualele școlare, au fost tipăriți și retipăriți în tiraje de masă, au putut deschide expoziții, au devenit academicieni, artiști ai poporului sau emeriți. De la Sădoveanu la Beniuc, exemplele sînt nenumărate. Cei care au refuzat au fost marginalizați și apoi au dispărut, dacă nu fizic, în închisoare, cel puțin prin opera lor, pusă la index, retrasă din biblioteci, interzisă. Generația mea n-a auzit, nici în liceu, nici în facultate (și am făcut Literele) de Blaga, Arghezi, H.P. Bengescu, V. Voiculescu, Ion Vinea, Ion Barbu, Ion Pillat ș.a., toți în viață, în anii '50, cînd eu eram elev sau student. O categorie intermediară s-a putut constitui cu începere din anii '60, cînd, pe fondul dezghețului ideologic, au apărut artiști care nu erau nici privilegiați, nici oprimați. I-am putea numi tolerați, în măsura în care se bucurau de anumite drepturi, erau cenzurați, dar nu epurați. În oricare din aceste categorii s-ar fi aflat, artistului i se recunoștea implicit însemnătatea

socială. Înainte de a fi persecutat, i se făcea curte, și era tolerat numai după ce respingea ofertele de oficializare.

Democrația în tranziție îl ignoră pur și simplu pe artist. Mai întîi, ea nu are criterii valabile, nu distinge între artistul adevărat și impostor, între cel foarte mare și cel de toată mîna. În al doilea rînd, nu-l mai selectează pe artist, cînd e vorba de „spectacolele” ei: îl preferă pe omul politic sau pe omul de afaceri, pe infractor sau pe criminal. Și, implicit, nu-l mai plătește, marginalizîndu-l sub raport financiar, după ce l-a marginalizat sub raport social. O excepție face doar artistul rentabil, care se adresează maselor.

Publicăm în numărul nostru de față, ultimul din 1996, o anchetă printre artiști. Dacă veți citi cu grijă răspunsurile, veți vedea că cei mai mulți se simt ignorați și marginalizați de o societate, în definitiv, aculturală.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihăiteș*

Lunga iarnă fierbinte

DECEMBRIE a devenit, după 1989, în România o lună foarte aglomerată. Ea debutează spectaculos cu sărbătorirea Zilei Naționale, de obicei la Alba-Iulia și tot de obicei cu mari descinderi din partea Puterii și la fel de mari proteste din partea Opoziției... Continuă vertiginos cu evocarea „evenimentelor” din 16-22 („confiscate” de regimul Iliescu, după spusa Opoziției de pînă mai ieri), „atinge” episodul Tîrgoviște și Crăciunul înșingurat și sfîrșește glorios în plicticoase emisiuni la televizor, menite să ne facă mai lină trecerea dintr-un an inflaționist în altul...

Și tot în decembrie sînt așteptate, de ani de zile, rapoartele comisiilor parlamentare ale S.R.I.-ului, ale Armatei, ale societății civile privind vinovații de crimele din decembrie 1989. E de pomină atitudinea fostului președinte al unei astfel de comisii parlamentare, tîrănistul Valentin Gabrielescu, care a reușit să transforme audierea lui Ion Iliescu, pe atunci mai-marele României, într-un prilej de a adăuga o cărămidă la incipientul cult al personalității acestuia. Ca să nu mai vorbim că Sergiu Nicolaescu, implicat pînă în gît în revoluție (măcar pe segmentul „confiscării”), s-a trezit autorul unui volum ritos intitulat *Un senator acuză!* (ecou al filmelor sale cu comuniști deghizați în comisari), cînd mai corect ar fi ca el să se afle între audiați, nu între audiatori.

Prea puțină lume mai speră, însă, că vom afla vreodată adevărul. De altfel, nici nu există Adevăr, ci adevăruri. Or, eșecul comisiilor parlamentare și eșecul justiției se datorează strîmbei puneri a problemei. Încurajate de echipa iliesciană, toate aceste organisme și persoane au fost canalizate spre dibuirea unei abstracțiuni. Or, chestiunea trebuia abordată exact pe dos: mai întîi trebuiau găsiți vinovații, pentru că vină, slavă Domnului, era destulă!

Această perspectivă e doar în aparență umoristică. Într-o țară atît de nemilos controlată precum România, în care Securitatea știa absolut orice (sau avea mijloacele de a afla totul), e greu digerabilă părerea că nu s-a putut descoperi nici măcar o singură persoană care a tras în demonstrații nevinovați și neînarmați de la Timișoara și București. Nu incapacitatea profesională a procurorilor a obstrucționat aflarea adevărului, ci absența voinței politice.

Venirea la putere a lui Emil Constantinescu poate să schimbe radical acest sistem al furării la nesfîrșit a căciulii. Spre deosebire de predecesorul său, actualul președinte nu-și datorează funcția complicității cu criminalii din decembrie. Din contră, el a fost votat și pentru că a promis că va face lumină în acest tragic episod din istoria țării. Noul președinte pare să fi înțeles că nimic trainic nu poate fi clădit pe minciună și că a-i apăra pe criminali înseamnă a deveni, mai devreme sau mai tîrziu, complicele lor.

Sosirea d-lui Emil Constantinescu

de la Dublin, unde a participat la summit-ul Uniunii Europene, direct la Timișoara poate fi un semnal în direcția celor de mai sus. În orice caz, timișorenii – aflați printre suporterii săi cei mai înflăcărați – i-au reamintit că prin preluarea puterii și-a asumat imense responsabilități. Discursul său de la Timișoara a fost, de altfel, deseori, întrerupt de scandările pline de patos ale celor prezenți la adunare: „16-22, cine-a tras în noi?”.

Dl. Constantinescu, încălzit, probabil, de succesul de stimă de la Dublin, a promis înflăcărat că în foarte scurtă vreme vom afla numele asasinilor din decembrie. Pentru că, de fapt, aceasta e marea enigmă a revoluției române. Știm, de-acum, cum s-a produs furtul revoluției, știm și că asasinii trec drept eroi (e rușinos că numele unui Vasile Milea continuă să fie purtat de străzi ale orașelor în care s-a murit din ordinele pe care le-a dat armatei tocmai el!), știm că frații sovietici au fost iarăși iuți de picior și înainte ca lumea să se fi dezmeticit ei și-au plasat în unghiuri favorabile oamenilor. Dar nu știm cine au fost miinile asasine. Ciudățenia revoluției române e că pentru a ajunge la capete, trebuie să ajungem mai întîi la miini.

Că în România încă n-am ieșit din tranziția de nuanță perestroikistă o dovedește un gest pe cît de spontan, pe atît de sugestiv: la încheierea marelui miting din Piața Victoriei din Timișoara, în seara lui 16 decembrie, grupuri de tineri au strigat, minute în șir, faimoasa lozincă „Jos Iliescu!”. Pe lîngă nuanța ironică a scandărilor, tinerii subliniau o urgență a momentului: ieșirea de sub spectrul îngrozitor al stagnării și restaurației legate de numele fostului președinte.

Actualii guvernanți nu ar avea decît de cîștigat dacă ar încerca să citească subtextul acestei atitudini. Timorarea cu care și-au început mandatul nu e, în nici un caz, de bun augur. Mai mult ca oricînd, e nevoie de un radicalism lipsit de echivoc – dar și de orice nuanță politicianistă. Nu cred că echipa d-lui Constantinescu trebuie să se teamă de învinuirile puerile de „vinătoare de vrăjitoare”. Invocarea frecventă a sintagmei de către foștii potențați e, la urma urmelor, o recunoaștere implicită că ocupațiile lor în perioada în care s-au aflat la putere n-au fost tocmai curate! Din nefericire, „vrăjitoriile” lui Ion Iliescu, Adrian Năstase, Văcăroiu etc. ne-au adus la sapă de lemn: simple cotoronțisme politice, bilbieli autoritariste care i-au aruncat în afara istoriei.

Așadar, urmează o lungă iarnă fierbinte. Cu sau fără ajutorul conducerii de gaze de la ruși, România are șansa de a deveni un vestibul al Purgatoriului. De nu ne va apuca iarăși lehamitea și vom lăsa, după modele ilustre, lucrurile în acreala lor balcanică. N-ar fi prima șansă de care ne-am bătut joc, dar ar fi, cu siguranță, ultima.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

FÎȚI SIGUR că misiva dv. este exact așa cum o spuneți, fără însă s-o și credeți pînă la capăt, un lamento penibil, jalnic. Toată scrisoarea este un monument de confuzie, plină de acuze deplasate, minată de iritarea unui orgoliu rănit, de o retorică pompoasă cu accente involuntar caragialești. Basca punctuația defectuoasă și formulările mai mult decît neglijente. Vă considerați, fără temei real, parte vătămă într-un conflict care nu există decît în imaginația dv. Preferați să vedeți în închipuire pe coridoare grupuri-grupuri de redactori care conspiră împotriva creației dv., adunându-se și unindu-și energiile spre a vă acoperi meritele și a vă înăbuși gloria. De dimineața pînă seara și de seara pînă dimineața nu nutresc decît acest unic vis, să vă facă opera praf și să vă distrugă moral. Nu trăiesc decît cu această grijă ignobilă, de a vă ignora perfid. Preferați să puneți în mișcare aberații cutremurătoare. Orice, numai ideea că ați putea fi într-adevăr un autor mediocru nu vă vine în minte, și că sunteți victima propriului orgoliu exacerb, jucăria enormelor și îngrijorătoarelor dv. nedumeriri și neliniști. Planuiți un drum la București special pentru a solicita deslușiri pe marginea a ceea ce eronat ați considerat a fi radiere din lista *Calendarului* a datei dv. de naștere. Nu vreau să vă las pradă unei asemenea mahniri și vă promit solemn, vă asigur că în 18 septembrie următor numele dv. își va recăpăta locul, fie ce-o fi, între colegii Stelian Filip și Igor Block, pe care de altfel îi tratați cu tot disprețul. Dacă volumele dv. trimise nouă nu au fost semnalate în chenarul rubricii *Cărți primite la redacție*, nu este acesta nicidecum semnul că vă urmărim ca niște adevărate Erinii spre a vă șterge numele de peste tot. Dacă am semnalat toate titlurile cărților ce ni se trimit, rubrica ar deveni supraponderală. De obicei autorii fără valoare sunt și cei mai harnici doritori să figureze aici, să fie luați în seamă, să se agate de scama fie și a unei mici semnalări. E trist, dar adevărat. Iată cum va începe scrisoarea din 7 octombrie: „Sunt nedumerit, peste posibilitatea mea de înțelegere, din pricina atitudinii redacției *România literară* față de mine: – poemele oferite lui Ion Horea în 1987 n-au fost publicate pe diferite pretexte înșălate, deși mi s-au făcut promisiuni; – același lucru s-a petrecut cu poeziile pe care vi le-am predat dumneavoastră (incluse recent într-un volum); – în acest an, mi s-a refuzat inserarea celor trei cărți apărute (un *Poem* la Editura Eminescu, un roman la Viitorul Românesc și un volum de versuri la Editura Dacia) la rubrica respectivă. Primele două le-am dat domnului Alex Ștefănescu, ultima am expediat-o domnului Mihai Pascu, împreună cu o scrisoare explicativă...” Iată că s-a întîmplat să vă fie semnalate cărțile, dacă nu chiar la *rubrica respectivă*, oricum în cadrul revistei, dar într-un mod care vă scoate fatalmente la iveală defectele de redactare, exprimarea lacunară. La pretențiile pe care le ridicați cu atîta vehemență, oleacă de grijă la stilul propriu n-ar fi strîcat deloc. Se pare că din delicatețe domnul Ion Horea, pe vremuri, nu s-a îndurat să vă spună un adevăr care v-ar fi oripilat. Eu însă v-o spun fără menajamente, pentru că altă cale nu-mi lăsați, că poeziile predate mie nu mi s-au părut demne de a fi publicate în revistă. Că între timp le-ați tipărit chiar într-un volum, acest succes nu mă impresionează pînă la a-mi schimba părerea inițială. Cu sintagme trist aiuritoare, cu declarații și accese de falsă sinceritate, precum aceasta: „N-am fost extrem de neliniștit mai ales că, în activitatea mea literară, n-am prea apelat la publicitate”, scrisoarea dv. alunecă spre final încărcată de același sentiment de adîncă frustrare de care tot redactorii ar fi, după părerea dv., răspunzători: „Ca să ajungi la 65 de ani și să remarci că din pricini obscure ești radiat din gazeta principală a Uniunii Scriitorilor, îmi pare o lovitură morală insuportabilă. Și așa trăiesc destul de izolat și nu fac spume. Nu consternarea, sau decepția, ci disperarea se numește acest sentiment...” Permiteți-mi să nu trec indiferentă pe lîngă propoziția defectă pe care abia v-am transcris-o. Ea ar fi trebuit să iasă de sub pana unui scriitor care se respectă, astfel: „Nu consternare, sau decepție, ci disperare se numește acest sentiment”. Brusc mă simt atinsă de o senzație de zădărnici care-mi taie orice elan și mă hotărăsc să închei. Mă gândesc cu un soi de invidie profesională la harul colegului Ion Horea, care știa, și putea, să fie atît de delicat cu colaboratorii de toată mîna. E mare lucru să faci *promisiuni* și să *însăli* pretexte diferite, să-i amîni la nesfîrșit pe veleitarii cu cîte-o vorbă bună, să nu le strici inima, să le lași speranța. Dar nici asta nu este bine. Că un veleitar veritabil are memorie și te păleşte, iată, și după zece ani cu un reproș, cu un blam, cu o proastă amintire despre care face vorbire unde nu te aștepti. Consternarea și decepția unui veleitar nasc fatalmente monștri. (V.S., Cheia)

Editată de:

România literară

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro

INTERNET: [HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT](http://www.sfos.ro/news/romlit)
[HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT](http://www.kappa.ro/news/romlit)
[HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU](http://adeciu.mes.umn.edu)
[HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM](http://www.nordest.ro/search/romanian_newspapers.htm)

RECURSUL LA VIRTUTE

LEGITIMAT, în 1992, prin scrutin, guvernul Văcăroiu a luptat aprig și necondiționat sprijinit de adepții săi pentru a nu pierde nici o zi din cei patru ani încredințați – aceasta a fost chiar întâia lui reușită, dacă nu și ultima, și, conform zicalei că prima virtute a unui regim este să dureze, de asemenea și unica sa datorie. Doar pe la jumătatea anului acestuia dl. Solcanu a comunicat partizanilor lui termenul de opt până la doisprezece ani, cât le-ar mai fi trebuit ca să realizeze că trăiesc într-adevăr în cea mai bună dintre lumile posibile. Momentul de sinceritate a liderului ieșean va fi trezit în mulți oponenți decizia de a se prezenta neapărat la urne. Ai săi, cunoscându-l mai bine, au stat acasă...

Două ar fi fost căile pe care regimul Iliescu – al său a fost, orice ar spune! – s-ar fi putut permanentiza, atinând ziua amartizării (adică a descinderii omului pe planeta Marte), cea dintâi fiind și cea mai la îndemână – și atunci l-am fi văzut pe fostul președinte al republicii cu chipiu și săbioară. Prudent și experimentat, dl. Iliescu a rezistat tentației. Cea de a doua ar fi fost o guvernare decentă, transparentă, cu o distribuție acceptabilă a pauperității, deci fără Mercedesuri și vile cu bazin, conturi în bănci străine etc. etc., deci cu eșalonarea îmbogățirilor pe atâția ani câți a cerut dl. Solcanu peste vară.

Chiar și o guvernare cu inși nu din cale-afară de înzestrați – căci inteligența era în altă parte – dar funciarmente onești, în așa măsură încât loviturile de berbece ale presei să se spargă de zidul ce i-a provocat o așa de mare neplăcere sultanului Baiazid, ar fi păstrat, la alegerile din noiembrie a.c., o șansă guvernului Văcăroiu. Proverbiala răbdare a poporului român l-ar fi favorizat, măcar până în anul 2000.

Lumea avea oroare de politică, societatea era puțin revendicativă, syndicatele șovăielnice, obișnuința cu sărăcia înverdată, dorința de răzbunare din fundul inimii unora, mult diminuată. O Putere lipsită de aroganță rămânea Putere, cât de curios i s-ar fi părut dlui Adrian Năstase, în fine, minciuna, servită statistic sau pe tavă, nu completează indexările și nu ține locul sacului de cartofi, care până la urmă decide votul. S-a guvernat din saloane cetluite, cu candelabre prea mari...

Ar fi fost reinnoit mandatul chiar unei guvernări enigmatice, dacă surșul Giocondei n-ar fi ascuns poalele unei femei însărcinate în ultima lună. Precum s-a adus Monei Lisa, în zilele noastre, tocmai această acuzație: un anume dr. Kenneth Keele, petrecând trei decenii în strădălnice cercetări spre a ajunge la concluzia că „expresia ei dezvăluie placida satisfacție a sarcinii“. Citez dintr-o cupură de ziar, găsită la urma unui masiv op nemțesc („Leonardo Da Vinci, Tagebüche und Aufzeichnungen“), achiziționat de Șerban Cioculescu la anticariatul de stat pe modesta sumă de 25 de lei. Cartea, magnific ilustrată, cuprinde gândirea ilustrului artist și a fost citită cu atenție de ultimul ei proprietar, sensibil la suferințele tomurilor de câte o mie de pagini. La 29 septembrie 1961, sub iscălitura de pe cea de a treia copertă, criticul făcuse următoarea însemnare: „Citindu-l pe Leonardo și întărind frecvent noțiunea de virtute, mă izbește la reflecție faptul nedezmășit al dispariției acestei noțiuni în zilele noastre și mă întreb dacă acest fenomen nu este semnul lor caracteristic. Cine mai vorbește azi de un om virtuos – sau chiar de o femeie virtuoasă? Este însă posibilă o etică fără virtute? Răspunsul nu poate fi decât negativ. De unde și concluzia asupra moralei

contemporane care este dominată de moravuri, în loc să le stăpânească.“

Acum, după secole, nu mai interesează dacă modelul Giocondei aștepta sau nu un urmaș, dacă ea se numea Costanza d'Avalos, era napolitană și prietena lui Giuliano de Medici sau era soția lui Francesco del Giocondo, dacă ocupă una din cămarile raiului sau o chilioară în purgatoriu, surșul ei bănuie conștiințele bête de mister. Cu surșul dlui Iliescu s-a întâmplat cu totul altfel – nu insistăm. Virtutea sa magică – pentru că există și un asemenea soi de virtute – s-a topit. Rămâne, totuși, contemporanul nostru, începe o fructuoasă carieră de senator și-i dorim ca la viitoarele alegeri să ajungă primar – în comuna sa natală.

ÎNTREREGUL interes se îndreaptă, în aceste săptămâni, către noul cabinet, cu gestație laborioasă și un bunișor număr de miniștri, o căsătorie din rațiune, vezi un cuplu îmbujorat în care mirele este neprihănit, iar mireasa a mai cunoscut nupțial – în două rânduri –, reunind, fericit, experiența cu prospețimea. O echipă ministerială în posesia unui însemnat număr de programe și sprijinită pe o confortabilă majoritate. Este, însă, dintre toate guvernele de după decembrie 1989, cel mai primejdut, odată ce de la el se așteaptă foarte mult de către o societate care și-a consumat șapte ani din capitalul de răbdare. O societate republicană, pe când răbdarea este, cum se știe, virtutea regilor.

Perioada de încercare va fi scurtă, probele duble, între exigențele unor foruri internaționale cu angajamentele de mai înainte contrasemnate, formulând cerințe de austeritate, și simplul cetățean ce dorește, dimpotrivă, un salt palpabil al nivelului de trai. Un noian de legi-făcături ce se cer refăcute – pe ici, pe colo, prin părțile esențiale –, altele care vin la rând, un munte. Un aparat de stat împănăt cu granzi, cu granguri și grandilocvenți bugetozauri, strigând la cer să-și păstreze posturile, în care încă n-au dovedit tot ce pot. Un păienjenis de relații, o rețea de complicități, o plasă de combinații în care ar intra toți peștisorii Mării Negre și ar mai rămâne loc, un labirint de coridoare vătuite, nu, nu exagerăm, cu asta se vor confrunta – și cu destule altele – noii demnitari când vor pași în birouri. Acolo, vor găsi atâtea dosare, cât să aibă ce citi trei vieți bine folosite. Pe altele nu le vor găsi deloc. Drept consolare. Fiecare problemă va avea în coadă „va urma“, ca la seriarele t.v. cu șase sute cincisprezece episoade, în camera de așteptare solicitantii se vor înghesuși precum oștenii din corul *Aidei*, dilatănd pereții. Moștenirea Văcăroiu...

Estimp, marii căpătuiți ai epocii își vor apăra *un-gibus et rostro* privilegiile dobândite, din cetățui preutundeni presărate pe harta țării și înconjurate de lacuri stătute unde, vorba prostului, mâna justiției n-a pus niciodată piciorul. Cei cincizeci de incoruptibili aruncați în luptă în ultima clipă de către Procuratura generală au și intrat în codrul fermecat. Dacă vor ieși de acolo prefăcuți în cerbi, e limpede că alții nu mai sunt.

ÎN FAPT, după rezultatele obținute în partida anticorupție și în cifra recuperărilor se va măsura bărbăția cavalerilor dlui Ciorbea. De aceea ne-am și referit la de mult uitata și îndelung urgisita virtute, cea care merită zile mai bune – cum și noi, cu toții. Dacă ea a murit înaintea Istoriei, Filosofiei, Artelor, este de spus că toate acestea sfidează buletinul medical și circula în papuci pe sălile sanatoriului. Atunci, este și momentul ca virtutea să fie scoasă din blocul de gheață și încălzită la sânul noilor guvernanți, sub pătrunzătoare priviri ale noului premier.

Cât îl privește pe dl. Caramitru, dânsul moștenește un pasiv demn de Cartea recordurilor, inenarabilele eșecuri ale predecesorilor lui și acea câtime dintr-o unitate bugetară echivalentă cu greutatea ultimei frunze de plop plutind printre primii fulgi de zăpadă. A-i aminti de situația cărții românești, a presei literare – și, vai, a celor ce o scriu! – ar însemna, poate, să-i introducăm într-un vis frumos gros-planul unui coșmar cu exemplare mezozoice în birourile ministerului d-sale. Deci n-o vom face. Oricum, cele două sute de zile au început, ele sau cele șase luni, clepsidra s-a întors, primele firișoare de nisip au poposit pe fundul ei, cu sunet doar bănuț. Firișoarele acelea suntem chiar noi – în virtutea destinului!

Barbu Cioculescu

România literară 3

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

SFAT

toții de la dictatură la libertate.

Cît privește viitorul, am o singură dorință - aceea ca, odată cu plecarea mea, să dispară dintre noi toată invidia, toate conflictele și toată mizeria morală, toată ura ce s-a acumulat și ne-a îmbolnăvit în ultimul timp; dacă aș putea, le-aș lua cu mine pe toate.

Șansa și neșansa mea au fost că m-am aflat în fruntea României tocmai în această perioadă, mai grea decît oricare, în perioada de trecere de la întuneric spre lumină, cînd totul se clatină și nu știi spre ce să te îndrepti. Ar fi fost greu pentru oricare țară. La noi, a fost de două ori mai greu - și nu trebuie să vă mai explic de ce. Îmi găsesc, fără falsă modestie, meritul de a mă fi străduit ca inevitabila trecere să se realizeze cu cît mai puține suferințe.

Dumnezeu să binecuvînteze România și să ne ajute pe toți!“

Pauză. Imnul național.

Scriind textul de mai sus (atunci, în 1992), simțeam că mi se umezesc ochii; același lucru s-ar fi întîmplat, probabil, cu milioane de români la auzul discursului, rostit solemn, în fața camerelor de luat vederi, cu stîndardul tricolor drept fundal. Ce a urmat - știm cu toții.

Cândoarea mea din acea vară a lui 1992 poate fi catalogată, pur și simplu, drept virginală. Președintele nu numai că a candidat în 1992, cîștigînd alegerile, dar a și recidivat în 1996, încălcînd de fapt o lege de el însuși inițiată.

Ingenuitatea unui scriitor nu este însă niciodată ridicolă - și ar fi bine ca politicienii de meserie să o știe. Pentru că, iată - discursul pus de mine în gura Primului magistrat al țării ar fi sunat perfect patru ani mai tîrziu. Ar fi sunat absolut magistral, cuvintele potrivite la momentul potrivit. Ele ar fi reprezentat cea mai inspirată și mai emoționantă ieșire din scenă, infinit preferabilă celei petrecute la 17 noiembrie curent.

Din păcate, sfaturile bune nu sînt aproape niciodată urmate. Mai ales cînd ele sînt oferite dezinteresat și gratuit.

IATĂ cum îmi imaginam - în urmă cu mai bine de doi ani, adică în vara anului 1992 - discursul de adio al Președintelui Iliescu adresat națiunii:

„Stimați compatrioți! Mă adresez vouă în această seară, pentru că mă simt moralmente obligat. Nu o fac cu plăcere, credeți-mă, dar un președinte nu face întotdeauna ceea ce-i place, dimpotrivă.

Există la ora actuală în țara noastră o instabilitate și o dezorientare periculoase. Din această cauză economia merge prost, credințele și investițiile străine se lasă așteptate, iar nivelul de trai se degradează pe zi ce trece. Jocurile politicianiste și combinațiile de culise s-au transformat într-un veritabil sport național.

De aceea, în interesul țării, declar că nu voi mai candida la viitoarele alegeri prezidențiale. Desigur, îmi rezerv dreptul de a-mi face publică preferința pentru un anumit candidat, îndată ce toate candidaturile vor fi fost anunțate. Împreună cu actualul Guvern, vom preda oficial puterea și răspunderile Președintelui și Guvernului aleși în urma viitorului scrutin.

Stimați compatrioți! În aceste clipe, vreau să fiți convinși de un singur lucru: în cei doi ani, dramatici și decisivi, în care m-am aflat în fruntea țării, am urmărit întotdeauna binele public, binele unui cît mai mare număr de români. Poate că n-am reușit să-mi traduc intențiile în fapt și sînt sigur c-am făcut multe greșeli: ele s-au datorat lipsei de experiență a țării întregi, nu relei-intenții. Acum, la ora bilanțului, regret sincer ostilitatea pe care am avut-o față de tinerii din Piața Universității și încurajarea pe care am dat-o minerilor de a-i ataca; astăzi, știu că un președinte trebuie întotdeauna să împace, nu să dezbine. Fie ca experiența să servească succesului meu.

În ultimii doi ani, s-a strigat pînă la răgușeală și s-a scris pe aproape toate zidurile din țară „Jos Iliescu!“. Faptul ca fenomenul s-a putut produce în asemenea proporții, fără ca cineva să fie pedepsit pentru asta, reprezintă dovada supremă că un lucru esențial s-a schimbat în România, un lucru esențial ce poate fi rezumat în cîteva cuvinte: am trecut cu

Mărturisire la sfârșit de an

M-A IMPRESIONAT foarte mult un articol (nesemnat) publicat acum două săptămâni pe ultima pagină a României literare. Autoarea lui, Adriana Bittel (îi divulg numele, repede, pentru că altfel sunt tentat să-mi revendic eu paternitatea textului), comentează decizia lui Dan C. Mihailescu de a renunța la realizarea unui supliment cultural săptămânal – LA&I – și, cu acest prilej, mărturisește ce simte ea însăși lucrând la un hebdomadur:

„Ca unii care, de o viață, «ne facem numărul» în fiecare săptămână, îl înțelegem prea bine. Știm cum ajunge să te măruntească munca la un periodic, cum îți ritmează ea anotimpurile și sentimentele și gândurile, cum îți bate în cap metronomul zilei de predare a sumarului și, abia predat un număr, trebuie început următorul, și tot așa. Ajungi să trăiești prin numere, dacă e 16 – înfloresc pomii, 25 înseamnă canicula, 40 – ploile de toamnă și după 48 ți-a mai trecut un an din viață, te pregătești s-o iei iar de la 1, mai bătrân.”

Acest concis și tulburător poem în proză, care ar putea fi decretat drept imn al lucrătorilor de la săptămânale, exprimă foarte bine și propria mea stare de spirit, acum, la sfârșit de an.

Mai ieri scriam cronica literară pentru nr. 1 (despre o carte a lui Dumitru Radu Popescu; probabil de aceea mi-a mers rău tot anul...) și iată că am și ajuns la numărul (dublu) 51-52, ultimul din 1996. Nici nu știu când mi s-a evaporat un an din viață.

Răsfoind colecția revistei – la îndemnul lui Nicolae Manolescu, care mi-a dat sugestia ca acum, înaintea sărbătorilor de iarnă, să nu scriu o cronică literară ca oricare alta, ci să fac o retrospectivă și, dacă este cazul, să mă revizuiesc! – constat că n-am de ce să mă revizuiesc. Parcă încep să-l înțeleg și pe Eugen Simion...

Toate afirmațiile pe care le-am făcut sunt rigurose exacte, judicioase, de neclintit. Și mai am și multe alte motive de satisfacție. Înainte de toate faptul că am scris despre scriitori importanți. Iată-i, în ordinea cronologică a apariției cronicilor: Alexandru Ciorănescu, Nicolae Manolescu, Eugen Negrici, Livius Ciocârlie, Valeriu Cristea, Gabriel Liiceanu, Geo Bogza, Costache Olăreanu, Gabriela Adameșteanu, Cristian Teodorescu, Mihai Cimpoi, Maței Visniec, Nicolae Prelipceanu, Romul Munteanu, Ion Simuț, Alexandru George, Octavian Paler, Monica Lovinescu, Ileana Mălăncioiu, I. Negoieșcu, Mircea Zăciu, Mircea Dinescu, Cezar Ivănescu, Bujor Nedelcovici, Traian T. Coșovei.

APOI, răsfoind colecția revistei, îmi face plăcere să constat că n-am ezitat să mă pronunț în privința unor cărți mai greu de clasificat, cum au fost cele semnate de Tudor Octavian (culegere de articole satirice, ilustrată de un caricaturist, Ion Barbu), Pamfil Șeicaru (viața romanțată a Elenei Lupescu, amanta lui Carol al II-lea), Ileana Vulpescu (roman istoric patriotard), Mihai Sin (proză propagandistică, în favoarea fostei Securități), Sabin Bălașa (document al furtunilor care răvășesc imaginația unui mare pictor), Ovidiu Vuia (amestec de studiu psihic, biografie, istorie literară și poezie encomiastică dedicată „pacientului” – Eminescu), Nicolae Cristache (pledoarie literaro-gazetărească pro Ion Iliescu),

Iosif Sava (transcrieri, de pe banda magnetică, ale pasionantelor discuții de la Seara muzicală TV), Grid Modorcea (roman cu cheie conceput astfel încât cei calomniati să nu-l poată da în judecată pe autor), Gellu Păltineanu (povestiri emoționante compuse de un scriitor naiv), Ion Cristoiu (însemnări de călătorie neconvenționale care ar fi putut să revoluționeze genul dacă ar fi fost scrise cu mai multă finețe).

Opera cea mai atipică despre care am scris – în nr. 47 al revistei – este aceea datorată lui Emil Constantinescu: *Înlăturarea definitivă de la putere a comuniștilor, care au condus România, fără legitimitate istorică, exact cincizeci de ani*. Această operă m-a entuziasmat la fel de mult ca poezia lui Eminescu, pe vremea când am descoperit-o.

Alt merit pe care mi-l arog este acela de a fi adus – fie și numai pentru o clipă – în prim-plan autori valoroși, dar în general ignorați de critica literară: STELIAN ȚURLEA, RADU F. ALEXANDRU, RĂZVAN PETRESCU, ION DRAGOMIR, REMUS VALERIU GIORGIONI, DAN STANCA, COMAN ȘOVA, IONEL BANDRABUR, ANA SELEJAN.

În sfârșit, mă mai laud – decent – cu faptul că am salutat prompt apariția cărților unor autori tineri, unii dintre ei descoperiți de mine în ultimii ani (Eugen Negrici mi-a făcut – la telefon – un foarte măgulitor compliment, spunându-mi că eu, ca să am despre ce scrie într-un moment de secetă literară, creez întâi – sau, în orice caz, încerc să creez – o literatură): PETRE BARBU, ADRIAN OȚOIU, ANCA MIZUMSCHI, ȘTEFAN CARAMAN, CORNEL GEORGE POPA, LIANA SABĂU, MIHAIL GĂLĂȚANU. Iată și tineri la a căror afirmare n-am contribuit în nici un fel, dar ale căror cărți le-am salutat în acest an cu încredere și simpatie: RODICA DRAGHINESCU, NIADI CERNICA, PAVEL ȘUȘARĂ.

DIN NEFERICIRE, cu toată această mobilizare din partea mea, n-am reușit să scriu decât despre o mică parte din cărțile despre care aș fi vrut să scriu în 1996. Și mai grav este că unele dintre cărțile omise prezintă mai mult interes decât unele despre care am scris. Iată omisiunile, în ordinea cronologică a apariției cărților respective: *Universalisti și comparațiști români contemporani* de STAN VELEA, *Sentimentul românesc al ființei* (nu mai precizez care sunt ediții princeps și care sunt reeditări) de CONSTANTIN NOI-CA, *Amurgul gândurilor* de EMIL CIO-RAN, *Între câine și lup* de EMIL HUREZEANU, *Sfidarea memoriei* de ALEXANDRU PALEOLOGU și STELIAN TĂNASE, *Bunul simț* de ANDREI ȚURCANU, *Scriitori din Delira* de CONSTANTIN CÂMPEANU, *Lunaticul nopții scitice* de NICOLAE POPA, *Rătăcirile doamnei Bovary* de VASILE BAGHIU, *În genul lui Cioran, Noica, Eliade...* de N. STEINHARDT, *Portrete și trei amintiri de pușcăriaș* de ARȘAVIR ACTERIAN, *Valahia de mucava* de DANIEL VIGHI, *Confesiuni despre neant* de THEODOR GEORGE CALCAN, *Singurătatea colectivă* de LIVIU IOAN STOICIU, *Excursie în Ciclade* de PERICLE MĂRTINESCU, *Duelul invizibil* de S. DAMIAN, *Păstorul viziunilor* de CONSTANTIN HREHOR, *Per-gamentul diafan* de IOAN PETRU CULIANU, *Pseudo-jurnalul unui muzi-*

cian de DAN SCURTULESCU, *Gesturi* de EMILIAN GALAICU-PĂUN, *Praf și pulbere* de VALENTIN SILVESTRU, *Incantări & Descânțete* de VIRGIL MI-HAIU, *Scriitorii de la miezul nopții* de MIHAI UNGHEANU, *Balul mascat*, un dialog de MIRCEA MIHĂIEȘ cu VLADIMIR TISMĂNEANU, volumul colectiv de *Piese noi* de GABRIEL BADICĂ, PAUL CILIANU, RADU PAUL POPESCU, ȘTEFAN ZICHER, *Planeta la marele bal* de LUCIAN TEODOSIU, *Visul de iarnă al Isabellei* de IOAN-MIHAI COCHINESCU, *Demonul discret* de PAUL EUGEN BANCUI, *Carapacea cu sunete* de PAUL ARETZU, *Chipuri și măzi ale tranziției* de ANDREI PLEȘU, *Poemul cu latura de 1 metru* de BOGDAN GHIU, *Istoriografia literaturii vechi*, vol. I de NICOLAE FLORESCU, *Petrogradul într-un pahar cu șampanie* de VALENTIN IACOB, *Eterna întoarcere* de CORNELIA PILLAT, *Păianjenul* de LIVIA DIMULESCU, *Politice* de H.-R. PATAPIEVICI, *California, mirajul Vestului* de BOGDAN FICEAC, *Tereremul ocarinei* de GHEORGHE AZAP, *Ascunsa rană* de NICOLAE TURTUREANU, *Tărășenii* de ROMULUS COJOCARU, *O beție cu Marx* de MIRCEA DINESCU, *Suferințele tânărului Blecher* de RADU G. ȚEPOSU, *Ingineria poemului de dragoste* de LUCIAN VASILESCU, *Nevasta lui Hans* de NICHITA DANILOV, *Paradoxul semnelor* de CEZAR BALTAG, *Țărnuțul homarului* de RADU PINTEA, *Fragmente salvate* (1975-1989) de VASILE GOGEA, *De dragoste și de moarte* de CASSIAN MARIA SPIRIDON, *Bucovina care ne doare* de ION BELDEANU, *Rastel pentru dezamăgiri provizorii* de VIOREL FLORIN COSTEA, *Ion Creangă, craiul semnelor* de C. TH. CIOBANU, *Întâlnirea cu sacralul, șapte interviuri cu și despre Mircea Eliade* de CRISTIAN BĂDILĂȚĂ ȘI PAUL BARBANEAGRĂ, *Naționaliști, antinaționaliști...* de GABRIEL ANDREESCU, *Prea târziu de RĂSVAN POPESCU, Cortegiul magilor* de ADRIAN POPESCU, *Fălțiceni – mon amour* de PAUL MIRON ȘI GRIGORE ILISEI, *Scriitori români din afara granițelor țării* de LAURENȚIU ULICI, *Gegenschauspiel/Spectacol împreună* de THEODOR VASILACHE, *Metamorfoze narative* de IULIAN CIOCAN, *Revoluția ca eșec – elite & societate* de STELIAN TĂNASE, *Odyssex* de ROBERT ȘERBAN, *Febra* de VASILE BAGHIU, *Deportarea în Bărăgan – destine, documente, reportaje* de VIOREL MARINEASA, DANIEL VIGHI ȘI VALENTIN SĂMÂNȚĂ, *Paznicul gerului* de SORIN ROȘCA, *Bestiarul mitologic românesc* de MIHAI COMAN, *Oameni și umbre* de ALEXANDRU GEORGE, *Daimonion* de ELENA DAN, *Norii* de PETRU CREȚIA, *Scriitori români postmoderni* de GHEORGHE PERIAN, *Porcec* de IOAN S. POP, *Sfaturi pentru gospodine și muze* de SAVIANA STĂNESCU, *Apărarea și ilustrarea criticii* de MONICA SPIRIDON, *Marea serenității*, vol. I-II, de HRISTU CĂNDROVEANU, *Înger călare pe fiară* de LILIANA URSU, *Dactilografa de noapte* de NORA IUGA, *Cocoșul s-a ascuns în tăietură* de ANGELA MARINESCU, *A trăi în păcat* de VIRGIL DUDA, *Bizante* de ION ANGHEL MĂNĂSTIRE, *Isabela, dragostea mea* de VLAD ZOGRĂFI. (Aș fi vrut să scriu și despre *Paltonul de vară* de MIRCEA HORIA SIMIONESCU – o carte excep-

țională –, dar are oricum o prefață semnată de mine, echivalentă cu o cronică literară.)

DUPĂ cum se vede, mi-ar mai trebui doi-trei ani ca să ajung din urmă torentul de noutăți editoriale. Și dacă l-aș ajunge, între timp ar apărea alte cărți, la rândul lor ignorate, astfel încât decalajul ar crește în progresie geometrică.

Așa stând lucrurile, toate motivele de satisfacție enumerate la începutul acestei pseudocronici își pierd aproape în întregime valabilitatea. Ce sentiment al datoriei împlinite poți avea când trebuie să muți din loc un munte și nu reușești să transporti decât un rucsac cu bolovani?

Din 1996 rămâne, până la urmă, epica. Îmi amintesc, de pildă, cât de mult m-am bucurat când, începând cu numărul 5 al revistei, mi-a venit în ajutor nimeni altcineva decât eminentul critic literar Gheorghe Grigurcu, care a fost de acord să susținem cronica literară în tandem. Modul în care împărțim între noi cărțile despre care urmează să scriem va rămâne însă, în vecii vecilor, secretul nostru.

Există însă și alte episoade palpitate. În numărul – 3 – în care am scris despre cartea lui Nicolae Manolescu, a scris și... Nicolae Manolescu despre ea, contrazicându-mi cronica integral (și involuntar, pentru că nu mi-o citise în prealabil). Tot Nicolae Manolescu, aflat în dezacord cu opinia mea despre jurnalul lui Livius Ciocârlie, și-a făcut cunoscută propria sa opinie, la interval de o săptămână. Gabriel Liiceanu, încântat de ceea ce scriesem despre cartea sa, mi-a dat un telefon. Eugen Negrici, încântat la rândul lui de modul cum i-am comentat o carte, mi-a dat un fazan (vânat de el însuși). Alexandru George s-a plâns într-un interviu, acordat săptămânalului *Adevărul literar și artistic*, că îl minimalizez. Mihai Sin, iritat de promptitudinea cu care am incriminat, din nou, admirația lui pentru ofiterii de Securitate, a publicat împotriva mea un pamflet, în *Luceafărul*, afirmând că nu sunt numai lipsit de caracter, cum credea, ci și prost (după ce ani la rând m-a curtat, trimițându-mi cărți cu dedicații măgulitoare). Mircea Dinescu a reacționat la cronica mea oral, cu o frază neclară care începea cu „Bătrâne...”. Ovidiu Vuia, un medic psihiatru stabilit în Germania, nemulțumit de faptul că i-am ironizat poemele grandilocvente închinat lui Eminescu, a trimis redacției o scrisoare de protest, în care susținea că îmi bat joc de munca unui coleg (deși eu nu sunt psihiatru!). Grid Modorcea, făcut praf și pulbere într-o cronică, a venit la redacție, mi-a întins mâna și m-a asigurat de prietenia lui. Liana Sabău, a cărei carte de debut am comentat-o cu o simpatie excesivă (după cum mi-a atras atenția la un moment dat Simona Cioculescu), mi-a scris (din Timișoara, de unde locuiește) că după citirea cronicii s-a îndrăgostit de mine... soțul ei.

Cam acestea ar fi de spus, fugitiv, în legătură cu 1996. Tabla s-a umplut și trebuie ștersă cu buretele, pentru a face loc aparițiilor editoriale din 1997. Vă urez, iubiți cititori (dacă am vreunul), „La mulți ani!”. În ceea ce mă privește, sunt grăbit, trebuie să scriu cronica pentru numărul 1.

Cât de cioranieni au fost extremiștii

A FOST pus în chestiune, relativ de puțin timp, „păcatul tinereții” lui Cioran, și anume atașamentul său la orientarea extremistă. Faptul poate fi considerat în paralelă cu acuzațiile de pronazism aduse lui Heidegger, în cartea de răsunet a lui Victor Farias, din 1987, și nu întâmplător în rolul de procuror al ambelor procese s-a erijat N. Tertulian, trăitor acum în Franța, după ce fusese unul din proiectanții „realismului socialist” în literele românești, ideolog „de subțire” al partidului unic, în care calitate a respins și calomniat o seamă de valori incontestabile, a sugrumat discuția liberă în numele dogmei totalitare. Firește, putem discuta orice. Însă nu ne e chiar indiferent – o spunem răspicat – cine acuză. Se pare că N. Tertulian, ca și, de altminteri, atâția alți tovarăși ai săi de îndoctrinare comunistă, nu și-a exprimat nici o căință față de trecutul d-sale stalinist, ceea ce constituie o împrejurare de rău augur. Neavând o calificare morală pentru rechizitoriul pe care-l montează, era oarecum previzibil ca acesta să ajungă în impas și ca discurs în sine. Într-atât de necesar se arată mult suspectatul e os oricărui text, încât, în absența sa, corența, logica, puterea de convingere s-ar vadi. Deocamdată preferăm a ne exprima stupefacția cu ajutorul propozițiilor lui Alain Finkielkraut: „Se spune doar: Heidegger a fost nazist, și apoi urmează întrebările: de când, cum, de ce, oare știa ce-nseamnă, oare s-a delimitat la timp? Dar nu se pune niciodată întrebarea inversă: oare naștii au fost heideggerieni?”. Fie-ne permis a ne întreba și noi: oare extremiștii români, de dreapta sau de stânga, s-au dovedit cioranieni? Caracterul retoric al întrebării nu exprimă decât o fațetă a exagerării puse în funcțiune, a tendințiozității care amestecă, în pomirea sa oarbă, semnele negative și pozitive, fără nici un scrupul. Ceea ce ne îndeamnă la o succintă analiză a cazului Cioran, pe două paliere, unul al abordării subiective, celălalt al abordării obiective.

Înainte de orice, nu putem ocoli reînșurcarea căreia marele gânditor i-a dat glas, în repetate rânduri, în raport cu „gajarea” sa juvenilă, cu paginile emanate din postura sa insuficient cugețată. Iată o mărturie edificatoare din eseul-confesiune *Mon pays*, datând din anii '50 și publicat postum: „Și când îmi întorc privirea înapoi, el (trecutul – n.n.) pare să-mi amintească anii *altcuiva*. Este un altul cel pe care îl reneg, tot ce înseamnă «eu» este acum aiurea, la o mie de leghe de cel care am fost.” Sau o alta, de data aceasta sub chipul unei concluzii sapientiale, într-o epistolă către fratele Aurel, din 1947: „Orice participare la frământări temporale e timp pierdut și risipire inutilă. Lucrurile acestea le-am priceput prea târziu din păcate, dar mă consolez de a le fi priceput măcar acum.” Și încă una, dintr-o scrisoare către Arșavir Aterian, din 5 octombrie 1971: „Ideea că fac Istorie mă aruncă în transă. Ce dobitoci am putut fi!”. Cu-

vinte dure, de auto-critică, ardere cu fierul roșu a unor răni lăuntrice. Cuvinte ale unei amare sincerități, pe care destinația lor intimă o confirmă întru totul. Cum i-am putea retrage lui Cioran „dreptul de a regreta”, după expresia lui Gabriel Liiceanu? N-ar fi această atitudine un „abuz” și o „monstruozitate”?

Să încercăm însă a privi lucrurile și în fondul lor. Bineînțeles, extremismul de dreapta e la fel de vinovat ca și cel de stânga, din punctul de vedere al moralei, deoarece ambele încalcă libera conștiință, demnitatea și, adesea, dreptul de a exista al ființelor omenești. A-l favoriza, din acest unghi, pe unul ori pe celălalt n-ar fi decât o dovadă de îngustime ce frizează reaua credință. Cu toate acestea, asistăm încă la o deplorabilă menajare a comunismului, inclusiv în Franța, unde Aragon și Elsa Triolet, Eluard și Sartre au parte și azi de o memorie convențională, ce nu se simte obligată a se ocupa de opțiunile lor bolșevice ori proteroriste, nu o dată impudic-spectaculare. Nimeni nu se sinchisește de mai marea apropiere în timp a totalitarismului roșu, de proporțiile mai mari ale genocidului provocat de acesta și nici de focarul său încă nestins. Dar atunci când îl judecăm pe Cioran se impun unele precizări. El n-a fost nici în anii tineri un om politic propriu-zis, ci mai curând un spirit speculativ, un idealist în stare de ebuliție, cuprins de „obsesii”, de „nebulie”, de „delir” întru idee, un „profet în pustiu”. N-am putea contesta rătăcirea adâncă a unora din susținerile sale efemere, dar nici candoarea lor întunecată, himerismul lor demonic, „chinurile nesfârșite” din care a izvorât „infernul inepuizabil” pe care l-a revelat și în care, după cum ne încredințează gânditorul, „orgoliul meu putea s-ajungă la exasperare *pe socoteala mea*”. E semnificativă și remarca unui comentator defel favorabil lui Cioran, și anume Pierre-Yves Boissau: „Depart de a fi un manifest în slujba unui partid, cartea (*Schimbarea la față a României*) asculta încă de pe atunci de logica secretă a exhibării, a reabilitării eului”. A fost, așadar, o experiență personală, care, la un moment dat, s-a iluzionat cu soluția unei înregimentări. O experiență lăuntrică, spirituală, iar nu un act de adaptare calculată la rece, oportunistă. E o mare distanță între „divagația”, „nebulia”, „dramul de convulsie” consumate de Cioran și adeviziunea cinică, în virtutea unor înverdate profituri materiale și de carieră, a unor Sadoveanu, Arghezi, Jebeleanu, Preda etc. Și se cascadează o prăpastie între cultura „noii spiritualități” și jalnica sub-cultură a sistemului comunist, a proletcultului. Cea dintâi, în pofida tangențelor sale legionare, cuprinde nume ca Nae Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, fiind un produs al libertății depline, al unui climat creator intens, nedepinzând niciodată, precum producția „realist-socialistă”, de un stat dirijist și de platele lui finalități propagandistice. Oricât am insista pe regretabilele „visuri” mesianic-totalitare ale filosofului de care ne ocupăm, nu putem, în duhul adevărului, a nu reține postura sa în bună parte gra-

tuită, utopia, pasionalitatea pură, chiar dacă „disperată, agresivă” ce l-au hărțuit ca o fantasmă și din care avea simțământul că „nu există scăpare”. Obiectul demersului său convulsionat se făcea pe sine: „Ura mea iubitoare și delirantă era așa-zicând lipsită de obiect”. Ori: „Iubirea aceasta devenea o pedeapsă pe care o reclamam împotriva mea și un donchi-chotism feroce”. Să adăugăm la această coloană de gratuități încă o observație a lui Pierre-Yves Boissau: „Filosemitismul tipător izvorăște dintr-un antisemitism energic, la fel de primejdios și de gratuit ca și el, fiindcă e pur estetic”. Precum și aprecierea mult mai comprehensivului François Fejtő, potrivit căreia „prin refuzul oricărei angajări politice sau ideologice, (Cioran) se înrudea cu celălalt scriitor solitar, Julien Gracq”.

INTEVIN și alți factori de natură nu de a-l disculpa pe Cioran pentru ceea ce el însuși și-a făcut, în chip atât de convingător, mea culpa, ci care ne îngăduie a-l înțelege mai exact. Autorul *Silogismelor amărăciunii* a reprezentat o intrupare a unei tinereți ardente precum o torță. A unei tinereți eruptive, stimulate de un răstimp când „întreaga Europă credea în tineret”, împingându-l în politică, în afaceri de stat: „Adăugați la asta că tânărul e teoretician, semi-filosof și că are nevoie cu orice preț de un «ideal» smintit. El nu se mulțumește cu o filosofie modestă: este fanatic, contează pe nebulie și așteaptă de la ea totul.” Nu putem reflecta oare la Cioran ca la unul din acei creatori pentru care tinerețea e o paradigmă permanentă? Căci și decepția, scepticismul, nihilismul pe care le-a manifestat ulterior purced din rezervorul de entuziasme inițial, ca „o iubire răsturnată, o idolatrie pe dos”. Cu aceasta ne-am apropiat de mecanismul paradoxal al gânditorului. Dragostea sa de patrie („voiam cu orice preț să m-agăț de ea”) îl duce la un soi de „ură”, la revolta împotriva „neantului nostru” etnic, la furia împotriva cimitirelor pe care strămoșii le-ar fi umplut cu „ineficacitatea” și cu „abdicările” lor. Religiozitatea sa organică („sunt foarte sensibil la problemele ridicate de religie. Cel care n-a apucat niciodată pe calea religiei e o ființă pustie”) duce la o tăfnoasă recuzare a credinței, precum, psihanalitic vorbind, o tipică „revoltă împotriva tatălui”. Dezgustul său de istorie trece mai întâi printr-o cufundare „scandalooasă” în fluxul temporalității. Ce ne-ar împiedica să vedem etapa sa tinerască drept o inițiere, drept un fapt sacrificial asumat, pe drumul căutării înțelepciunii, în afara căreia „nu ne rămâne nimic”? Lucruri, evident, lipsite de semnificație pentru cei ce resping de plano, religia, metafizica, mistica, viața interioară acută, care le stânesc o batjocură „sănătoasă”... Meditația lui Cioran e dezlanțuită la altitudini vizionare. Paradoxul, acel „strigăt imposibil pe care-l scoate inefabilul când îl împingi până la paroxism”, conform unui aforism al lui Blaga, foarte... cioranian!, apare drept o caracteristică a epocilor de criză, când scara de valori e rediscutată și modificată. Cioran ilustrează superb o atare epocă ce-și revizuieste destinul, în care

gândirea tradițională șovăie. De unde revărsarea de absurd, frenezia aparent distrugătoare, care-l făcea „nefericit”, întrucât era „clarvăzătoare”. E o reactualizare a solului irațional, a elementului fertilizator nu doar al creației, ci și al gândirii, în afara acțiunii căruia riscăm a ne anchiloza în suficiență pozitivă, în cultural sterp, în mediocritate. Cu prețul unor erori istorice, Cioran s-a conectat la o energie regeneratoare, sfidând „neantul”, „ridicolul” stagnării: „Voiam să tâsnim la suprafața istoriei: veneram scandalul, singurul mijloc, credeam, pentru a răzbuna absurditatea condiției noastre, sub-istoria noastră, trecutul nostru inexistent și umilinta prezentului”. Explicabil, raționalismul exclusivist îl refuză și-l persiflează pe autorul franco-român, chiar pentru ceea ce el însuși etala cu ingenuitate crud autoscopică: „ferocitate”, „sete de inexorabil”, „extravagant”, „un vânt de nebulie” etc. Avem a face însă cu o strădanie dintre cele mai tulburătoare de resuscitare a spiritului bipolar, a cărui reducere la un pol sau la altul ar putea aduce primejdia sterilității. Să-l ascultăm pe Unamuno: „Orice este vital este irațional, și întreaga sferă a iraționalului este antivitală, fiindcă rațiunea este prin excelență sceptică. Triumful suprem al rațiunii, facultate analitică, adică distructivă și dizolvantă, este de-a pune la îndoială propria sa valabilitate. Iraționalul pretinde a fi adus la rațiune și singură rațiunea poate acționa asupra iraționalului. Trebuie ca amândouă să se sprijine reciproc și să se asocieze. Dar să se asocieze în luptă, căci și lupta este o modalitate a asocierii.” N-am putea socoti aceste rânduri ca un conspect *avant la lettre* al operei lui Cioran?

P.S. Îmi mărturisesc satisfacția pe care o încerc de câte ori propozițiile mele se constituie într-un prilej de discuție. Înseamnă că au fost receptate, că au „rodit”. Sunt surprins însă de impresia d-lui Nicolae Manolescu că aș fi minimalizat marea influență pe care cultura franceză a exercitat-o asupra culturii românești. Ar fi o nebulie. Cu toții îi datorăm enorm culturii franceze, chiar și sub unghi personal, încă din anii formației noastre atât de anevoioase pentru cei ce i-am înscris în perioada „realismului socialist”. Am încercat a releva altceva, și anume complexitatea modelului în chestiune, care nu poate fi limitat la linia raționalistă, carteziană, iluministă, având și un aspect religios, metafizic, irațional, mergând până la absurd. Spiritul Franței e tot atât de viu prin Pascal, Chateaubriand, Joseph de Maistre, Barbey d'Aureville, Léon Bloy, Maurice Barrés, Paul Claudel, Charles Péguy, H. Bergson, Gabriel Marcel, Jarry, Breton, Desnos ș.a. Consider că, în genere, noțiunea de europeism s-ar cuveni relaxată pentru a cuprinde mai multe din trăsăturile și impulsurile creatoare reale ale continentului. Fără a nega înrăurirea decisivă a unor mari centre, în primul rând a centrului francez, pornind chiar de la o analiză mai atentă a tradiției acestora, am putea depăși astfel modelele reducionistas, tributare pozitivismului, fără organ pentru transcendență.

Cioran: *Țara mea/Mon pays*, Ed. Humanitas, București, 1996, 224 pag., preț: 8900 lei.

Nominalizări pentru GALA UNITER

I. În urma vizionării tuturor spectacolelor înscrise de teatre în competiția pentru Gala Premiilor UNITER stagiunea 1995/1996, juriul de selecție alcătuit din redactorii revistei „Teatrul azi“, Dumitru Solomon, Alice Georgescu și Magdalena Boiangiu, a decis următoarele nominalizări:

1. Cel mai bun spectacol

- *Danaidele* după Eschil, TN Craiova & Grupul pentru Teatru și Film „Tofan“, regia: Silviu Purcărete; - *Caligula* de Albert Camus, Teatrul „Bulandra“, regia: Mihai Măniuțiu; - *Opereta* de Witold Gombrowicz, Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca, regia: Tompa Gabor

2. Regie

- Cătălina Buzoianu, pentru spectacolele *Şase personaje în căutarea unui autor* de Luigi Pirandello, *Copilul îngropat* de Sam Shepard (Teatrul „Bulandra“), *Chira Chiralina* după Panait Istrati (Teatrul „Maria Filotti“ din Brăila) și *Penthesillea* de Heinrich von Kleist/Mioara și Adrian Cremene (Teatrul Dramatic din Constanța); - Mihai Măniuțiu, pentru spectacolele *Caligula* de Albert Camus (Teatrul „Bulandra“) și *Antigona* de Sofocle (Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț); - Tompa Gabor, pentru spectacolele *Woyzeck* de Georg Buchner (Teatrul „Bulandra“) și *Opereta* de Witold Gombrowicz (Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca)

3. Scenografie

- Dragoș Buhagiar și Irina Solomon, pentru spectacolele *Frații* de Sebastian Barry (Teatrul „Sică Alexandrescu“ din Brașov) și *Chira Chiralina*; - Ștefania Cenean, pentru spectacolele *Danaidele* și *Unchiul Vanea* de A.P. Cehov (Teatrul de Nord din Satul Mare); - Mihai Mădescu, pentru spectacolele *Caligula*, *Copilul îngropat* și *Antigona*

4. Actor

- Mircea Albulescu, pentru rolul Luka Laban din spectacolul *Profesionistul* de Dusan Kovacevic (TN București); - Horațiu Mălăele, pentru rolurile *Directorului-regizor* din spectacolul *Şase personaje...* și *Profesorul* din spectacolul *Lecția* de Eugen Ionescu (Theatrum Mundi/Teatrul „Nottara“); - Victor Rebengiuc, pentru rolul Dodge din spectacolul *Copilul îngropat*

5. Actriță

- Coca Bloos, pentru rolul Danaos din spectacolul *Danaidele* și rolurile Ricardito - Piraña din spectacolul *Moartea mânăncă banane* de Alfonso Zurro (Teatrul Mic); - Mariana Mihuț, pentru rolul Halie din spectacolul *Copilul îngropat*; - Oana Pellea pentru rolurile Lucius din spectacolul *Julius Caesar* de William Shakespeare, și Drussila din spectacolul *Caligula* (Teatrul „Bulandra“)

6. Critic

- Cristina Dumitrescu; Florica Ichim; Victor Parhon

7. Debut

- Viorica Panduru, pentru costume la spectacolele *Conu' Leonida față cu reacțiunea* de I.L. Caragiale (Teatrul Mic), *Lecția* și *Penthesillea*; - Cristina Toma, pentru rolul Alison din spectacolul *Privește înapoi cu minie* de John Osborne (TN Tîrgu-Mureș); - Dan Victor, pentru regia spectacolului *Escorial* de Michel de Ghelderode (Teatrul Odeon)

8. Diploma pentru producțiile școlilor de teatru

- *Bine, mamă, da' ăștia povestesc în actu' doi ce se-nîmplă-n actu'-ntii* de Matei Vișniec, spectacol al clasei prof. Dionisie Vitcu de la Academia de Teatru din Iași.

De asemenea, juriul propune decernarea unui *Premiu special pentru cel mai bun spectacol cu o piesă contemporană*

românească, atribuit acum spectacolului *Și cu violoncelul ce facem?* de Matei Vișniec, realizat de Petru Vutcărau la Teatrul de Stat din Oradea.

II. Societatea Română de Radiodifuziune, Teatrul Național Radiofonic propune pentru GALA UNITER - „BĂTRÎNUL ȘI MAREA“ Dramatizare de Mircea Albulescu după Emst Hemingway

Regia artistică: Mircea Albulescu
Cu: Mircea Albulescu, Alexandru Jitea, Irina Mazanitis, Virginia Mîrea; - „BIBLIOTECARUL“ de Radu Macrinici; Regia artistică Mihai Lungeanu; Cu: Florin Anton, Dan Condurache; - „LA PUNTA“ de Yvette Zraggen; Regia artistică: Leonid Popovici; Cu: Mariana Mihuț, Irina Petrescu, Matei Gheorghiu.

III. Teatrul Național de Televiziune propune pentru GALA UNITER

1. UN DEȚINUT LA AUSCHWITZ de Alain Bosquet
2. SPITALUL SPECIAL - scenariul de Iosif Naghiu și Silviu Jicman după Iosif Naghiu
3. ȘARPELE - scenariul Adriana Rogovschi și Viorel Sergovici după Mircea Eliade.

Premiile acordate de Senatul UNITER

Premiul de Excelență: *Silviu Purcărete*
Premiul pentru întreaga activitate:

- actor: *Radu Beligan*
- actriță: *Leopoldina Bălănuță*
- regie: *Liviu Ciulei*
- scenografie: *Ion Popescu Udriște*
- critică: *Ion Toboșaru*

Juriul care va face selecția finală, din nominalizările prezentate, este format din: Valeria Seciu, Ion Toboșaru, Doina Modola, Victor Ioan Frunză, Puiu Antemir.

Lansări la Cartea Românească

Editura *Cartea Românească* a lansat în perioada 10-17 dec. cărțile următorilor autori:

● La sediul editurii, marți, 10 dec., volumul de versuri *În numele tatălui*, semnat de poetul maramureșan George Pârja. Cartea și autorul au fost prezentați de Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor și Magdalena Bedrosian, directoarea Editurii *Cartea Românească*. În final a luat cuvîntul poetul Gheorghe Pârja.

● Miercuri, 11 dec., la Uniunea Scriitorilor, romanul scriitorului din diaspora, Virgil Duda, *A trăi în păcat*. Poetul Mircea Dinescu și prozatorul George Bălăiță au vorbit despre noul volum al prozatorului. Virgil Duda a expus traiectoria creației sale și locul ocupat de volumul *A trăi în păcat*.

● La sediul editurii, joi, 12 dec., cel de al doilea volum al romanului *Desiștea* de prozatorul maramureșan Marian Ilea. Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, criticul Dan-Silviu Boerescu și directoarea Editurii *Cartea Românească* au înfățișat celor prezenți, volumul apărut. Marian Ilea, prin cuvîntul său, a încheiat manifestarea.

● Tot la sediul editurii, luni, 16 dec., farsa tragică în patru acte și un epilog (versiune originală, după diferite mituri și texte) *Penthesillea la Troia* de scriitorii din diaspora, Mioara Cremene și Adrian Cremene. Ca postfață sunt reproduse textele semnate de Mioara Cremene și regizoarea Cătălina Buzoianu, din caietul-program al spectacolului cu această piesă la Teatrul Dramatic din Constanța (versiunea scenică: Cătălina Buzoianu, scenografia: Marcel Chirnoagă). Volumul este ilustrat cu gravuri de Marcel Chirnoagă. Magdalena Bedrosian, directoarea editurii, prof. dr. Ileana Berlogea și Mariana Șipoș, critic literar, au relevat semnificațiile moderne ale *Penthesillei la Troia*. Apoi a vorbit Mioara Cremene.

● La Fundația Culturală Română, marți, 17 dec., volumul de versuri al Floarei Țuțuianu, *Femeia pește* (apărut la Ed. Cartea Românească). Totodată a avut loc vernisajul expoziției de grafică a poetei, *Anamneze*. Au prezentat: Directorul Editurii Fundației Culturale Române, Mircea Anghelescu, poetul Cezar Baltag, prozatorul Costache Olăreanu și graficianul Dan Erceanu.

Premiile Fundației Soros

Joi, 12 dec., la Casa Vernescu a avut loc decernarea premiilor pentru literatură pe anul 1995, acordate de Fundația Soros. Juriul format din scriitorii: Cornel Moraru, Eugen Negrici, Mircea Zăciu, Dan Cristea, Alex. Ruja, Cristian Livescu, Cornel Regman, Cornel I. Ungureanu, Lucian Alexiu, Alex. Ștefănescu, G. Dimisianu, Dan-Silviu Boerescu, Ion Pop, Ioana Părvulescu, Daniel Dumitru, a trimis în scris opțiunile la Uniunea Scriitorilor. Au fost premiați scriitorii: Nichita Danilov pentru volumul de versuri *Mirele orb* (Ed. Junimea), Livius Ciocârlie pentru volumul de proză *Viața în paranteze* (Ed. Amarcord) și Laurențiu Ulici pentru volumul I din *Literatura română contemporană*.

CALENDAR

15.XII.1884 - s-a născut *G. T. Niculescu-Varone* (m.1984)

15.XII.1887 - s-a născut *Cella Delavrancea* (m.1991)

15.XII.1887 - s-a născut *A. de Hertz* (m.1936)

15.XII.1900 - s-a născut *Sanda Movilă* (m.1970)

15.XII.1921 - s-a născut *Nicolae Barbu* (m.1985)

15.XII.1924 - s-a născut *Papp Ferenc*

15.XII.1933 - s-a născut *Dan Rebreanu*

15.XII.1944 - s-a născut *Florica Mitroi*

15.XII.1963 - a murit *Leca Morariu* (n.1888)

15.XII.1980 - a murit *Ion Maxim* (n.1929)

15.XII.1993 - a murit *Aurel Martin* (n.1926)

16.XII.1881 - s-a născut *Ion Al. Vasilescu-Valjean* (m.1960)

16.XII.1924 - s-a născut *Hajdu Zoltán* (m.1982)

16.XII.1952 - s-a născut *Rolf Bossert*

16.XII.1962 - a murit *Cezar Drăgoi* (n.1925)

16.XII.1967 - a murit *Alexandru Hodoș* (n.1898)

16.XII.1989 - a murit *Franz Liebhadt* (n.1899)

17.XII.1930 - s-a născut *Felicia Marinca*

17.XII.1934 - s-a născut *Vasile Rebreanu*

17.XII.1939 - s-a născut *Andrei Ionescu*

17.XII.1941 - s-a născut *Liviu Petrescu*

17.XII.1965 - a murit *A.G. Vaida* (n. 1910)

18.XII.1903 - s-a născut *Ilarie Voronca* (m.1946)

18.XII.1928 - s-a născut *Victor Bârlădeanu*

18.XII.1929 - s-a născut *Dionisie Șincan*

18.XII.1977 - a murit *Teodor Scarlat* (n.1907)

18.XII.1985 - a murit *Liviu Rusu* (n.1901)

19.XII.1920 - s-a născut *Neculai Chirica*

19.XII.1921 - s-a născut *Dinu Pillat* (m.1975)

20.XII.1861 - s-a născut *Constantin Mille* (m.1927)

20.XII.1921 - s-a născut *Israil Bercovici* (m.1988)

20.XII.1929 - s-a născut *Al. Căprariu* (m.1988)

20.XII.1935 - s-a născut *Daniel Dragan*

20.XII.1943 - s-a născut *Magda Ursache*

20.XII.1944 - a murit *Nicolae Cartoian* (n. 1883)

20.XII.1966 - a murit *Mihail Sorbul* (n. 1885)

21.XII.1865 - s-a născut *G.Bogdan Duică* (m.1934)

21.XII.1904 - s-a născut *Constantin Apostol*

21.XII.1913 - s-a născut *Nicolae Costenco* (m.1993)

21.XII.1915 - s-a născut *Ada Orleanu* (m. 1990)

21.XII.1933 - s-a născut *Dan Zamfirescu*

21.XII.1966 - a murit *Valeriu Ciobanu* (n.1917)

22.XII.1898 - s-a născut *Virgiliu Monda* (m.1991)

22.XII.1918 - s-a născut *Valentin Raus* (m. 1994)

22.XII.1928 - a murit *Ioan Nadejde* (n.1854)

22.XII.1944 - s-a născut *Dan Mutașcu*

22.XII.1956 - a murit *Nicolae Labiș* (n.1935)

BANCHETUL

(sau despre dragoste literară)

Celor despre care n-am scris așa cum și-ar fi dorit-o și celor care n-au înțeles așa cum mi-aș fi dorit-o

Cuvîntarea lui Aristofan (adaptare 1996 – fără copyright)

TREBUIE mai întii să vă spun cum e ființa scriitorilor și prin ce încercări a trecut. Mai demult, natura scriitorului nu era cum este astăzi, ci cu totul alta. Corpul întreg al fiecărui literat avea o înfățișare rotundă. Spatele și coastele formau un cerc. Avea patru mâini, dintre care cu două putea să scrie. Un singur cap cu două chipuri, patru ochi, patru urechi, astfel că nu-i scăpa nimic, nici înaintea, nici înapoia lui. Cum avea două guri și două limbi, scriitorul vorbea cu el însuși așa cum vorbim noi astăzi cu un prieten apropiat, ori Dl. Sava la seratele de simbătă cu invitații săi. Mergea cu patru picioare, dar umbla drept, ca noi, cei de azi. Când voia să iuțească pasul, se sprijinea consecutiv pe cele opt membre, menajindu-le totuși puțin pe cele două bune pentru scris și se rostogolea întocmai ca acrobații care fac roata și cad mereu în picioare.

Trei genuri de scriitori perfecti au ființat la început. În primul, poetul era lipit de critic și făceau una; în cel de-al doilea, prozatorul era alături, în același trup, cu criticul. A existat și-un al treilea gen, mai rar, în care criticul făcea corp comun cu criticul. Acești scriitori, hărăziți cu o

putere și o vlagă miraculoase, dar și cu o trufie fără margini, au dorit să se suie-n cer, să ia locul zeilor. La reședința prezidențială din Olimp s-a stîrmit zarvă. Zeii s-au sfătuit: nu era cazul să-i ucidă și nici – trăznindu-i ca pe giganti – să șteargă urma lor de pe fața pămîntului. Zeus luă cuvîntul

și ne-or lăuda de două ori mai mult în scrierile lor. Dar dacă și după asta se vor arăta trufași, nedorind să se potolească, iarăși am să-i tai în două, de vor fi nevoiți să aibă cîte o mîna fiecare, precum ciungii; jumătate dintre ei vor pierde cu totul darul scrisului."

Zis și făcut. Zeus îi tăie în două pe scriitori așa cum tăiem noi oul fiert cu firul de păr. Apollo le vindecă rana și îi potrivește pe noul trup. Nu lăsa decît cîteva crețuri într-un punct al pîntecelui ce se numește buric, pentru ca în felul acesta să se păstreze amintirea vechii pedepse. De vreme ce ființa scriitorului era tăiată în două, fiecare jumătate dorea să se alipească celeilalte jumătăți. Se prindeau în brațe și se strîngeau atît de tare, că-n dorul lor de contopire uitau de mîncare și de tot, devenind incapabile pentru orice treabă, întrucît una fără alta nu mai voiau să se apuce de nimic. Bieții scriitori nu mai scriau decît cu o mîna, și-și dăruiau imediat ceea ce scriau, negăsind altă consolare decît cuvintele pe care le schimbau, pe jumătate (cu o singură gură), între ei.

FIECARE din noi, scriitorii de azi, este o jumătate despărțită de întregul ei, așa cum e tăiată o plăcică, ca să ai două bucăți în loc de una; și fiecare jumătate își caută neconținut frîntura ruptă. Poetul își caută criticul de care a fost rupt și criticul își caută poetul cu care odin-

ioară făcea una. La fel și celelalte genuri scriitoricești. Iar dacă jumătatea numită critic a fost odinioară lăolaltă tot cu un critic, se vor căuta întruna cu dorul după ființa rotundă de la început. Literatură nu-i decît numele acestui dor, al acestei năzuințe către unitate. Căci înainte de asta, așa cum am spus, eram una; pe cînd acum, din cauza nesăbuiinței noastre, zeul ne-a separat și ne-a făcut să tînjim. De nu ne-om purta cum se cuvine față de zei, teamă mi-e să nu fim tăiați încă o dată și să rămînem ca acele figuri sculptate pe pietrele de mormînt, adică tăiați de-a lungul nasului sau să ne facem ca bucățile arșicelor rupte între doi prieteni ca să-și amintească unul de altul. Atunci nimeni nu va mai înțelege ce scriem și vom pieri de mîhnire.

În ziua de azi, așa se explică nevoia criticilor de a citi mereu: fiecare carte e o posibilă creație a propriei lor jumătăți. Cînd își dau seama că n-au găsit-o, se apucă grabnic de altă carte, apoi de alta, fără să se mai poată opri, fără să ostenească, cu speranța că odată și-odată tot o vor găsi. Așa se explică și de ce poeții nu se opresc după cea dintîi carte: prin tot ce scriu ei își cheamă propria lor jumătate, aceea care îi înțelegea din aceeași ființă și care scria împreună cu ei. Așa se explică de ce criticul e întristat de cîte ori cartea pe care o citește nu a fost cea căutată, iar cel despre care a scris se supără, la rîndul său, că nu l-a găsit pe criticul său și numai al său.

Și dacă zeii o vor, ne vom afla și ne vom întîlni cu propria noastră jumătate, ceea ce la puțini dintre cei de astăzi le e dat.

„Neconvenționalele“ au inclus, în 1996, următoarele cărți din seria celor premiate de Uniunea Scriitorilor între 1963 și 1983:

Geo Dumitrescu, *Aventuri lirice*
Paul Georgescu, *Părerii literare*
Marin Sorescu, *Poeme*
Constantin Chiriță, *Trandafirul alb*
Alexandru Ivasiuc, *Vestibul*
Fănuș Neagu, *Îngerul a strigat*
Sorin Alexandrescu, *William Faulkner*
Anul 1970 (Ana Blandiana, Ilie Constantin, Augustin Buzura, Romulus Guga, Nicolae Manolescu, S. Damian, Emil Brumaru, Radu Petrescu, Alexandru Paleologu, Valeriu Cristea)
Mircea Dinescu, *Invocație nimănui*
Dana Dumitriu, *Migrații*
Florin Manolescu, *Poezia criticilor*
Adrian Popescu, *Umbria*
Marin Preda, *Marele singuratic*
D.R. Popescu, *Vînătoare regală*
Dan Deșliu, *Cetatea de pe aer*
Eugen Barbu, *Incognito I*
Ștefan Bănuțescu, *Scrisori provinciale*
Dorin Tudoran, *O zi în natură*
Teodor Mazilu, *Frumos e în septembrie la Veneția*
Costache Olăreanu, *Ucenic la clasici*
Adrian Păunescu, *Iubiți-vă pe tunuri*
Alexandru George, *Simple întâmplări în gînd și spații*
Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Paltiniș*

și hotărî: „Am găsit mijlocul de a-i sili pe scriitori să-și curme nesăbuiința! Iată, am să-i tai în două pe fiecare și-au să se facă pe dată mai neputincioși; ba ne-or fi și mai spornici pe viitor, din cauza numărului mai mare

CALENDAR

22.XII.1985 - a murit Constantin Ioncică (n.1938)
23.XII.1924 - s-a născut Ion Trandafir
23.XII.1930 - a murit Constantin Z. Buzdugan (n.1870)
24.XII.1872 - a murit Radu Ionescu (n.1834)
24.XII.1889 - s-a născut Nichifor Crainic (m.1972)
24.XII.1922 - s-a născut Victor Tornyopol (m.1985)
24.XII.1933 - s-a născut Ion Țugu
24.XII.1941 - s-a născut Gheorghe Vodă
24.XII.1934 - s-a născut Ștefan Melnic
24.XII.1979 - a murit Ion Bălan (n.1909)

25.XII.1901 - s-a născut Ion Stoia Udrea (m.1977)
25.XII.1919 - s-a născut Horia Deleanu
25.XII.1927 - s-a născut Mihai Stoian
25.XII.1941 - s-a născut Ioan Alexandru
25.XII.1963 - a murit, la Paris, Tristan Tzara (n. 1896)
26.XII.1912 - s-a născut Neagu Radulescu (m.1972)
26.XII.1920 - s-a născut Felix Milorad
26.XII.1943 - a murit Gh.Proca (n.1867)
26.XII.1962 - a murit Radu Stanca (n.1920)
27.XII.1897 - s-a născut Tudor Vianu (m.1964)

27.XII.1906 - s-a născut Emil Giurgiuca (m.1992)
27.XII.1911 - s-a născut Ion Schintee
27.XII.1926 - s-a născut Nicolai Savostin
27.XII.1962 - a murit Erwin Wittstock (n.1899)
27.XII.1993 - a murit Manole Auneanu (n.1935)
28.XII.1917 - s-a născut Ștefan Stătescu
28.XII.1920 - s-a născut Nagy Olga
28.XII.1941 - s-a născut Ioana Em.Petrescu (m.1990)
28.XII.1942 - s-a născut Valentina Buzilă
29.XII.1873 - s-a născut Ovid Densusianu (m.1938)

29.XII.1876 - s-a născut Lia Hârșu (m.1964)
29.XII.1894 - s-a născut Emilian I. Constantinescu (m.1977)
29.XII.1907 - s-a născut Petre Iosif (m.1978)
29.XII.1909 - s-a născut Puia Florica Rebreanu (m. 1995)
29.XII.1912 - s-a născut Radu Popescu (m.1985)
29.XII.1928 - s-a născut Nicolae Țic (m.1992)
29.XII.1978 - a murit Franyó Zoltán (n.1887)
30.XII.1826 - s-a născut Iancu Alecsandri (m.1884)
30.XII.1892 - s-a născut George Magheru (m.1952)

30.XII.1894 - s-a născut Al. Marcu (m.1955)
30.XII.1924 - s-a născut Traian Bălăceanu (m. 1993)
30.XII.1975 - a murit Zoe Verbiceanu (n.1893)
30.XII.1986 - a murit Ion Bănuță (n.1914)
31.XII.1842 - s-a născut Jacob Negruzzi (m.1932)
31.XII.1889 - a murit Ion Creangă (n.1838)
31.XII.1919 - s-a născut Jean Grosu
31.XII.1953 - a murit Mărgărita Miller Verghy (n.1865)
31.XII.1956 - a murit Eugen Herovanu (n.1874)
31.XII.1980 - a murit Ana Mășlea-Chirilă (n.1938)

Dumitru MURESAN

Memorial de călătorie

Negru salcâmul obnubilează
strălucitorul Orion.

Privirea alintă ramură după ramură
și renunță, bucurându-se iar
de copacul întreg.

Ochiul parcurge stea după stea
sub cerul muntelui
și renunță. Mult, mult prea vastă
se cascadează vatra universului.

Nu mai poate mintea să-nainteze...

La ce și-ar aminti cetatea în ruină
ca un cuib de vulturi?

Și cum s-ar mângâia cu strugurii
puși într-o farfurie pe masă
în mijlocul casei
și cu pădurea care se vede
prin ușa deschisă –
când viile-au căzut în părăsire?

Iată și plopii seculari –
turnuri rotunde și groase.

În vis, în somn, dac-aș vedea
încă o dată vadul repede
și arborele aplecat asupra apei.

Piere ultimul vultur codalb
în Hercinicii afundați în pământ;
pe când pentru alții
totul abia începe...

Biblica Phoenix

Îmi învie sufletul,
ori îmi stă răsuflatul?

Am fost mort și-am înviat,
ori abia acum mă nasc?

Mi-amintesc ce am uitat,
brebeneii care pasc
ori frunzele de alun?

Floarea breabănelui alb
cu petală îndoită
e a mielului copită?

Frunza nouă de alun
parcă-i un însemn crestat
de două ori repetat.

Și breabănelul, decagon
de din marmură ales,
ori un dublu pentagon
cu un tainic înțeles?

Toate astea s-au mai spus.
pentru ce să le repet?
Phoenix, pasărea de foc,
reînvie din cenuși.

Glosă la traista ciobanului

Ca o inimă de zână
e traista ciobanului.

Răsfrântă de-un ochi căprui
e traista ciobanului.

Verde-neagră cum e codrul
la sfârșitul anului,
e traista ciobanului.

E-o inimă de pământ
ori o frunză verde-brună
înviată de curând?

Scris cu flori mărunte
alb-gălbui,
ca oile dumnealui,
veșnic înflorește dorul lui
pe câmpia cerului.

Vecină cu rotungioare,
vecină cu păpădia
și vecină cu lucerna,
e traista ciobanului.

Ca o inimă în băieri,
o inimă veșnic vie,
e traista ciobanului.

Un triumf cu baieră
e traista ciobanului.

Floarea cu același nume
o înveșnicește-n lume.

În grădina nopții

În grădina nopții mare,
merii ard mărgăritare,
focuri dalbe, focuri rare.

Și albaștri sunt cireșii,
și întruna mișcă-n leagăn
pruncul lunii de-aur galbăn.

Și sunt verzi ca iarba perii,
și li-s florile puzderii
de tăciuni în spuza serii.

Piersicii ard viorii,
violetele focuri vii,
sângerând trandafirii.

Roșii ard în întuneric,
într-o margine, caișii,
negri-roșii ca ibișii...

Grâul albastru

Frunză verde grâu mărunț,
de nespus e ce-am văzut.

Crește grâul an de an,
an de an mă uit pe lan,
și mereu nemaivăzut
îmi pare grâul mărunț.

Frunză verde grâu mărunț!

Frunză verde grâu curat,
în cărare împietrit,

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Balada tristului marchiz Scrisă cu rîme pe oglinzi

*Recită, în travesti, toate actrițele.
Regia: în pielea goală, toți regizorii.*

Marchizul va intra la ora cinci
Și cu nojițele de la opinci,
Muiate în parfum de-opoponax,
O să te gîtuie.
Căci viața-i vax
Pentru o zgîtie.

De clantă
Va agăța cea mai nostalgică balanță.
Pe-un talger o s-așeze sînul
Tău drept tăiat cu foarfeca,
Pe cellalt crinul
Alb ca Antarctica.

Și-n orice parte-o să se-ncline
Va rîde sacru:
Buzele negre, limba verde, dinți cu crește fine
Și în fiacru
O să plece murmurîndu-și, „în zădar o rogi:

«Consacră-mi
Creștetul cu-ale lui gînduri»“ pe cînd ea-i cu
cracii-n lacrimi!

în cărare-nțepenii,
în cărare-ncremenii:

Mii de spice, zeci și mii,
mii de paie albastrii,
văd deodată împreună
și pe fiecare-n parte,
înmulțite ca-n oglinzi.

Nu mai știu, îmi amintesc
grâul transparent ca sticla,
grâul străveziu în ceață,
grâul de limpede gheață.

Frunză verde grâu curat!

Văd un vis sau eu visez?
Ca-ntr-un lac înnegurat,
grâu-l văd ușor brumat.
Mii de spice, mii de fire,
ca o singură privire.

Frunză verde bob areu!

cine oare-a văruit,
grâul cine l-a vopsit,
spice verzi a zugrăvit,
ca miezul de lumânare
cu flacără visătoare?

Galben grâu-l știam eu,
și-i mai clar decât o apă
văzută din depărtare.

Frunză verde bob areu!

Numai grâul mi-a rămas.
Numai grâul fără glas.
Numai flacăra în zdrențe
a rugului prins în gard.

Doar albastrul lîngă verde,
și galbenul lîngă verde.
Din lanul de grâu mărunț,
din lanul de grâu curat,
din lanul cu bob areu...

Frunză verde grâu mărunț,
frunză verde grâu curat,
frunză verde bob areu!

O evocare a Fălticenilor de altădată

UN ORAȘ de altădată e de obicei readus în memoria contemporanilor printr-o monografie sistematică, pe secțiuni, în care sînt analizate, pe rînd, dimensiunea istorică, populație, înțelepciune, monumente arhitectonice și cîte altele încă. Nu aceasta a fost intenția d-lor Paul Miron și Grigore Ilisei în cazul Fălticenilor de altădată. Ei au năzuit să realizeze o evocare a urbei lor natale sau adolescentine. Și, trebuie să mărturisesc, după ce le-am citit, adesea cu înfiorare, cred că au izbîndit în năzuința lor. De altfel, e necesar să adaug, cartea lor are un subtitlu. El sună: „O scurtă istorie aproape sentimentală, ilustrată de pictorul Dan Hatmanu“. Să spun că această scurtă istorie e de-a dreptul sentimentală, boarea ei irigînd, cu căldură, întreaga narațiune. Din crîmpeie și așchiile amintirii, iată că această istorisire (nu e orice istorisire o narațiune?) se constituie într-o evocare credibilă și creditabilă a unui oraș mult îndrăgit. Îndrăgit, pentru că, mărturisesc autorii în titlu, ei evocă nu pur și simplu un oraș ci „Fălticeni - mon amour“. Un oraș de care se leagă numele lui Creangă, E. Lovinescu, Sadoveanu, Artur Gorovei, Labiș și, mai încoace, al pictorilor Irimescu și Dan Hatmanu, ba chiar, iată, al celor doi autori care și-au așezat numele pe coperta acestei cărți.

Fălticeni sînt un oraș cu trecut istoric, așezat fericit de întemeietorii săi, în perspectiva munților Sucevei. Aici, șesul străjuit, în zare, de munți, e nu numai vecin cu livezile Rădășenilor, dar este, el însuși, spre margini, o adevărată grădină. Oamenii, români și evrei, trăiau în bună înțelegere. Evenimentele, care marcau orașul, rămîneau încrustate în amintire. Iarmarocul de la Sfîntul Ilie adusesese faimă orașului. Dl. Paul Miron rezează, nostalgic, atmosfera Iarmarocului, cu corturile sale pline de ciudățenii, cu circul Kluțki (îl vedeam și eu, la mine, la Botoșani). Seară de seară, în zilele Iarmarocului, directorul stabilimentului, costumat în gheore albastru, anunța solemn: „S-a deschis chermeza“ și dădea dispoziție: „Dați drumul la lei“. Lei erau, de fapt, o leoaică pleșuvă, care, sfîrmită, răgea înfiorător. Funcționa, firește, aici, și un carusel, învîrtit, sus, de cîțiva tineri anume tocmiți pentru asta, mișcînd căluți sau trăsuri în care se „dădeau“ copiii. Cîrciumile erau pline și tot omul, după ce ieșea de la „panoramă“, se ogoia cu o țuică sau o secărică iar copiii cu vată din zahăr sau cu turtă dulce. Lumea toată petrecea după-amiaza și seara iar dimineața negoțul înflorește în Iarmaroc. În secțiunea sa, dl. Paul Miron alege momente și figuri caracteristice pentru a recrea atmosfera de odinioară. Astfel e scena cu vardistul tîrgu-

lui, dl. Albu, care și-a înghițit țigănelul în gîtlej. Nu mai putea vorbi, ci tot suiera. După lungi consultări, cineva a venit cu ideea că „bolnavul“ trebuie speriat ca să verse ce a înghițit. Soluția propusă era ca vestitul hoț Hrapă să fie adus să-l sperie pe vardist. După osteneală, Hrapă a fost găsit și dus la spital unde se afla internat dl. Albu. Scena descrisă de dl. Paul Miron e de tot hazul: „La producerea spieretii, și după ce Hrapă îl pocni pe vardist peste spate, acesta, zguduit și la propriu, scuipă țigănelul, spre liniștea locuitorilor tîrgului“. Altădată, evocă o manifestație a lăncierilor cuziști, manifestație care, precizează memorialistul, se petrecea cam o dată pe lună: „De la Rădășeni năvălea în oraș o cavalcadă înfricoșătoare. Călare, îmbrăcați în cămăși albastre, zeci de lăncieri din organizația lui A. C. Cuza coborau, în chiote și strigături injurioase la adresa populației evreiești, pe ulița lui Ion Creangă. Cu lăncile lor de lemn, ciocăneau la ușile dughenilor închise și de reușeau să spargă vreo fereastră, se strîngeau roată, lăsînd caii să joace în «pas pe loc», ca să piseze sticla de pe jos. Se zvonea că unui din proprietarii amenințați plăteau rançon ca să li se cruțe avutul. Condiția era să lase afară vreun butoi sau vreo cutie sunătoare, care ar atrage mînia lăncierilor în atac, să se facă larmă. Oricum acțiunea se încheia tot la un chef și cum nu era nici o crîsmă ținută de goim...“. Copiii, întrebîndu-și părinții ce e cu acea manifestație, primeau răspunsul că e făcută pentru a-i umili pe evrei. „Tîrziu, mult mai tîrziu, au înțeles că pofta de a umili reprezintă prima treaptă a coborîșului spre schingiuri, omucidere, genocid“. Și cum evreii reprezentau jumătate din populația orașului, adunați nu numai în mahalaua Boscăriei (unde se consumă drama romanului sadovenian *Haia Sanis*) ci, mai peste tot, mai ales pe Strada Mare și pe celelalte străzi comerciale, dl. Paul Miron își aduce aminte, din copilărie, - cu umor - cum călătoreau evreii în ziua de sîmbătă, cînd legea le oprea drumetia în căruță sau cu trenul. „Pentru noi, copiii, ziua misterelor era sîmbăta. Jumătate de oraș, partea evreiască, nu lucra; țineau cu osîrdie sabbatul, ziua odihnei. Dacă te sculai dis-de-dimineață și te furișai din așternut afară, cîștigai un bănuț aprinzînd focul sub cazane, în cupatoare sau vetre din casele cu arome și glasuri străine. Interzise erau și călătoriile în această zi, cu excepția celor pe apă. Dar unde să găsești un fluviu sau o mare, dacă, de pildă, trebuia să te duci numaidecît la Buhuși, la Cornu Luncii sau la Iași, la o rudă, la un bolnav, la un doctor? Nevoia însă învață pe om. Rigoarea legii poate fi îndulcită printr-o operație de substituție. O căldare plină ochi, legată

de osia căruței, poate înlocui Iordanul sau Marea Roșie. În tren, spre Dolhasca, pui sub scaun un gavanos cu apă, dar atenție!: scutură-ți somnul de pe gene și din barbă! Niște draci de copii pot să-ți fure recipientul în care, simbolic, navighezi și rămîi păcătuiind pe uscat. Pînă la urmă, printr-o tranzacție financiară, totul se aranjează. Pînzele sus!“ Apoi, în alt loc, memorialistul scrie o evocare despre încălțăminte. Hazul acestui (cum să-i spun?) capitol e povestea cu contele german, fost prizonier la ruși și fugit din lagăr, care a fost salvat de starețul unei mînăstiri din preajma Fălticenilor. După ce a fost adăpostit în mînăstire vreo trei zile, chiar starețul l-a condus să-i arate calea prin pădure. Constatînd că n-are în picioare decît cipici, de pîslă, starețul s-a descălțat și i-a dat ghetete sale. Asta l-a salvat pe neamț. Și acum, după război, contele neamț în palatul căruia se desfășura un concert, aflînd că în sală este un român, i-a oferit, în chip de răscumpărare, o pereche de bocanci. S-a împlinit ca oaspetele român să fie dl. Paul Miron. Și sînt destule asemenea momente-simbol evocate de dl. Paul Miron în secțiunea sa despre Fălticeni de altădată. Totul e, aici, încărcat de duioasă nostalgie, recreată cu haz, culoare și cîteva boabe de lacrimi lăsate la vedere.

DL. GRIGORE ILISEI, în secțiunea sa, deși schimbă registrul narativ, nu e departe, totuși, de cel al d-lui Paul Miron. Ocolind și el dimensiunea istoriografică pură, alege, ca și dl. Paul Miron, secvențe din ceea ce a fost cîndva și nu mai poate fi. Îi evocă, de pildă, cu mîhnire, în capitolul „Oameni și taine“, pe foștii boieri de odinioară scăpați după 23 august 1944, care-și purtau cu demnitate noua condiție, făcînd grele munci fizice pentru a putea trăi. Și amintește, cu înfiorare, despre deținuții politici și despre adversarii politici ai noului regim. Un vecin, harnicul domn Ionel, a dispărut de acasă, fiind arestat, în 1956, după evenimentele din Ungaria, și închis ca periculos politic. Cînd a fost eliberat, memorialistul l-a descoperit trist, tăcut, fiind, de fapt, „victimă unei terori preventive“. O bună, frumoasă pagină evocatoare este capitolul „În deal la Sadoveanu“. Întors la Fălticeni, prin 1904, după un neplăcut episod bucureștean, Sadoveanu era marele scriitor care debutase, în acel an, cu patru volume deodată. S-a însurat. Dar casa primită ca zestre era mică și copiii au început să vină. Cu banii adunați de pe urma scrisului conceput ca o profesiune, a pornit, în 1909, să-și înalțe o casă. A cumpărat o grădină pe ulița Rădășenilor, în apropierea unui iaz, drag pescarului care viețuia în scriitor. Și a

Paul Miron și Grigore Ilisei, *Fălticeni - mon amour*, Ed. Polirom, Iași, 1996

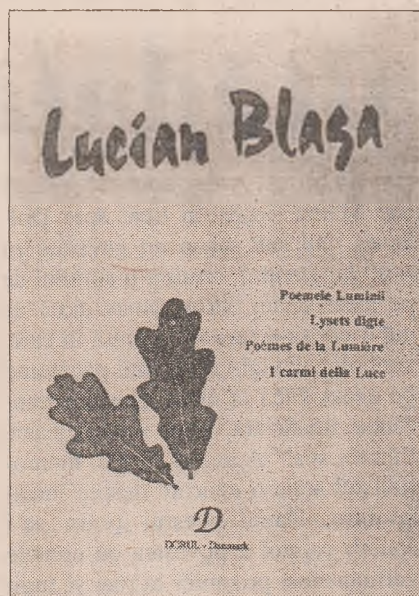
început să construiască noua casă, după imaginația sa. Impresiona pe toată lumea și Stere, - adaug eu - , o evocă în romanul *În preajma revoluției*, unde scriitorul apare sub pseudonimul M. Pădureanu. E descris ca un răzeș, copleșit de grija roadelor de pe cîmp, a pomilor din grădină, a stupilor pe care îi știa îngriji, intelectualul și marele artist ascunzîndu-se, cu cuviință, înapoia acestor îndeletniciri agreste.

ACEASTĂ casă, nease-muit de frumoasă, a rămas scumpă inimii lui Sadoveanu. Cînd, după primul război mondial, chemat în fruntea teatrului Național din Iași, și-a cumpărat o casă pe dealul Copoului (fosta casă a lui Kogălniceanu), a locuit-o cu plăcere. Dar inima îi rămăsese tot la așezarea sa de la Fălticeni. Și, apoi, în 1936, cînd, chemat la direcția ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*, s-a mutat la București, a tot schimbat locuințele, niciunde găsindu-și tihna. Dl. Grigore Ilisei știe că, tîrziu, în 1961, după ce marele prozator suferise atacul cerebral și, vara se odihnea la Mînăstirea Neamțului, deși nu prea putea vorbi, s-a urcat în mașina ce-i stătea la dispoziție și a plecat spre Fălticeni. „Doamna Valeria, cea de-a doua soție, paznicul de far al senectuții sale, i-a îndeplinit dorința. Plecat cu mașina de la Vovidenie, Mihail Sadoveanu nu s-a oprit nicăieri decît pe strada Rădășeni, la casa pe care o construise în 1909, acum proprietatea familiei Racoveanu. Grădina era mai puțin întinsă, zăplazul la locul său, iar casa în picioare... De spus, nu spunea nimic și nu doar pentru că vorbea din ce în ce mai greu. Trăia o clipă sublimă și coborîse spre înălțurii sale. N-a vrut să se atingă nici de dulceața de cireșe amare, pe timpuri una din slăbiciunile lui gastronomice. A băut, cu sete, un ulcior cu apă proaspătă, scoasă din bătrîna fîntînă, al cărei izvor fusese descoperit sub ochii săi... Sorbise și acum mai multe guri de apă neînțeleptă, pregătindu-se astfel de marele drum al trecerii către cele veșnice. Toamna, Mihail Sadoveanu și-a dat obștescul sfîrșit“. Dl. Grigore Ilisei își evocă, apoi, colegii, prietenii, profesorii, vecinii, reconstituind și el - din ecourile amintirii - ceea ce a fost cîndva orașul Fălticeni. Și o face cu mijloacele lirismului moldovenesc de bună calitate. În sfîrșit, cartea aceasta de evocări n-ar fi fost așa sau n-ar fi fost deloc fără rememorările în penița delicată și măiastră ale pictorului, tot fălticenean, dl. Dan Hatmanu, care aduce farmec și pitoresc artistic unei monografii care se citește - și se privește - cu mare plăcere.

Blaga, Eliade, Steinhardt

INVOCAT de atâtea ori cu, și mai ales fără rost, în ocazii de obicei festive, destinul culturii noastre în lume nu are cum să ne fie indiferent; înainte de a fi o carte de vizită – de a cărei greutate ne dăm seama imediat ce intrăm în relație cu un intelectual străin – el este o parte integrantă chiar a acestei culturi, adică o parte din noi înșine. Nimeni nu trebuie și nici nu poate fi împiedicat să contribuie, după puteri și talent, la această operă pe care au încercat să o acapareze, mai de mult sau mai de curând, ministere sau instituții care cred (fie că o mărturisesc direct, fie că o spun mai pe ocolite) că aici e vorba de „imagine”; niciodată nu vor fi destule inițiative în acest sens, și nici una dintre ele, oricât de „particulară” (în toate accepțiile acestui cuvânt), nu este inutilă sau dăunătoare. Ceea ce ar trebui însă să preocupe o instituție de stat, și aceasta ar putea să fie unică, fie institut național, fie secție a unei biblioteci naționale sau orice altă formulă organizatorică s-ar putea imagina, ar fi un organism însărcinat să urmărească, să inventarieze și să stocheze toate aceste informații pentru folosința oricărui solicitant, de la guvern până la ultimul student. Mă interesează în acest domeniu, bineînțeles, înainte de orice, literatura română, pentru a cărei traducere s-au cheltuit înainte mulți bani și s-au realizat puține lucruri: în orice caz, s-au umplut depozitele cu traduceri în reciprocitate din *Descult*, *Mitrea Cocor* și alte asemenea. De șapte ani însă, alături de inițiative oficiale, pe care nu vreau să le discut acum, au existat și numeroase acțiuni generate de inițiative particulare, cu atât mai prețioase cu cât s-au datorat numai interesului adevărat, alegerii libere, prețurii sincere pentru o literatură și un autor care nu avea în spate nici vreo subvenție guvernamentală, nici vreun interes ocult; dacă pe cele oficiale a avut cine să le prezinte, fie și numai pentru că banii trebuiau justificați într-un fel, celelalte au rămas în mare măsură neștiute de marele public și chiar de micul public, al specialiștilor. Iată, pe scurt, de ce cred că, până la ipotetica înființare a unui Bibliographische Institut, ca cel de la Leipzig, trebuie prezentate în presă măcar cele mai importante dintre cărțile românești apărute în haina unei limbi străine grație efortului și iubirii unor interpreți de prestigiu. Anul care se încheie a fost, din acest punct de vedere, deosebit de bogat.

DIN DANEMARCA, de la Editura „Dorul” din Aalborg (din a cărei redacție fac parte Pavel Chihaia, Paolo Polito și Dan Romașcanu), ne-a parvenit un volum elegant, aproape bibliofil, de traduceri din poezia lui Lucian Blaga: *Poemele luminii*, volumul de debut din 1919, care l-a proiectat pe autor dintr-o dată în centrul de interes al lumii literare. Concepută de îngri-

jitorul acestei ediții, profesorul Eugen Lozovan, ca un omagiu cu prilejul centenarului de anul trecut, cartea are o structură complexă: alături de textul românesc din ultima versiune a volumului, ediția definitivă din 1942, cu numai treizeci și opt de poezii, s-a publicat traducerea daneză (*Lysets digte*, a poetului Povl Skarup), în franceză (*Poèmes de la Lumière*) versiunea lui Titus Bărbulescu, autor al unei teze de doctorat la Sorbona dedicată poeziei lui Blaga și al mai multor studii apărute, între altele, în prestigioasa *Revue des Etudes Roumaines* de la Paris), și în italiană, în traducerea lui Eugen Lozovan însuși, care este, de altfel, profesor de filologie romanică și de italiană la Universitatea din Copenhaga și un „dantolog” cunoscut: *I carmi della Luce*. Ediția tetraglosă este precedată de un „cuvânt înainte” al profesorului Lozovan și de o biografie a poetului (*Minunatul Lucian Blaga, 1895-1961*) a dlui Titus Bărbulescu, care este în același timp o prezentare a tumultuoasei sale activități (și aceasta tradusă în cele trei limbi ale volumului), și este ilustrată cu desenele Mariei-Angela Kragh. Filolog, și încă filolog clasic prin formație, profesorul Lozovan respectă cu scrupulozitate în traducerea sa litera, dar și spiritul originalului, mai preocupat să nu altereze nuanțele proprii decât să caute o – de altfel ipotetică – similitudine poetică; dl. Titus Bărbulescu interpretează și uneori precizează, cu detalii suplimentare, textul original, propunând lectorului francez o imagine apăsată, mai apăsată în unele cazuri decât există în versiunea românească, dar poate necesară pentru înțelegerea întregului (în *Ghimpii*, *Les Epines*, de pildă). Toate cele trei traduceri însă, ni se pare evident, au fost concepute pentru a fi utilizate împreună cu originalul cărui îi servesc în aceeași măsură ca introducere și drept comentariu infratextual. Mărturie de iubire și de fidelitate, cartea celor trei studiosi și poeți în același timp este și un instrument de lucru prețios, care ar trebui făcut cunoscut și utilizat oriunde se vorbește de poezia românească.

DIN ITALIA, de la cunoscuta editură bolonieză Il Mulino, ne-a parvenit traducerea cărții lui N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*. Despre aptitudinea acestei capodopere de a prezenta unui cititor străin partea cea mai pitorească și poate cea mai bună a sufletului național, cititor în bucurie și luminos în suferință, am mai putut aminti chiar în paginile acestei reviste, tot în acest an, cu prilejul apariției traducerii franceze a aceleiași cărți; traducerea italiană a Gabriellei Bertini Carageani, a cărei cursivitate participativă e evidentă și face să pară că e vorba de un text scris de la început în italiană (dar nu mie îmi e dat să fac aceste aprecieri), confirmă că avem a face cu una dintre operele a căror frumusețe poate fi trecută peste dificultățile unei alte limbi și, mai mult chiar, ale unei alte culturi, cu o experiență istorică diferită. Sigur că un merit important al acestui transfer revine, alături de traducătoare, și prefeței și notelor lui Gheorghe Carageani, profesor de limbă și literatură română la Institutul Oriental din Napoli și la Institutul de studii politice din Roma. Autor al unor studii importante despre literatura exilului românesc, apărute în reviste din străinătate dar și din țară, Gh. Carageani examinează în prefața sa tocmai condiția exilului interior în care s-au plasat o serie de mari autori români (dar și alți intelectuali, de altfel) precum N. Steinhardt; ei și-au constituit o operă durabilă și semnificativă în cel mai înalt grad dinlăuntrul sistemului, adică dinlăuntrul lagărului din care n-au acceptat să iasă nici cu prețul unor compromisuri, nici cu acela al plecării din țară, dar pe ale cărui orori, mizerii, amestecate cu dovezi de măreție și frumusețe sufletească, își fac o datorie de a le prezenta lumii, fără ură și încrețenare, „ci cu discreția, seninătatea și înțelepciunea celui care are de partea sa credința” (p. 14). Beneficiind de notele și lămuririle edițiilor românești, pe care le citează de mai multe ori, prefătorul și îngrijitorul ediției

italienești adaugă un număr de explicații suplimentare foarte prețioase pentru un cititor mai puțin cunoscător al istoriei noastre politice și culturale (p. 504-535).

ÎN FINE, o a treia carte importantă apărută în acest an, în traducere franceză de această dată, este romanul lui Mircea Eliade *Lumina ce se stinge*. Nu numai romanul lui Eliade trebuie semnalat, unul dintre romanele mai puțin discutate și reeditate, în pofida marelui său interes, ci și traducătorul și editorul au dreptul la o mențiune

deosebită din partea noastră, pentru că este vorba de două personalități într-adevăr deosebite: traducătorul cărții este cunoscutul Alain Paruit, cărui literatura română și opera literară a lui Eliade în special îi datorează o mare parte din circulația sa în lumea francofonă, autor al mai multor versiuni de mare fidelitate și finețe din texte nu o dată dificile (Alain Paruit are chiar o plăcere deosebită, se pare, în rezolvarea unor complicații de ordin filologic), iar editorul este un alt român, stabilit de multă vreme la Paris, a cărui editură se bucură de o cotă înaltă într-un oraș plin de edituri celebre: Constantin Tacu. Editor al foarte prețuitorilor *Cahiers de l'Herne*, antologii tematice consacrate marilor scriitori ai lumii unde, alături de Borges, Yeats, Rimbaud, Holderlin, James Joyce, și-a găsit locul meritat și Mircea Eliade, dl. Tacu a mai publicat numeroase cărți de autori români. Prin numeroase aspecte, romanul lui Eliade este una dintre cele mai enigmatice, simbolice și premonitoare în același timp; ea începe cu incendiul bibliotecii în care lucrează Cesare și se încheie cu o moarte care este ori sinucidere, ori asasinat. Nu știu ce presă a avut traducerea, dar pentru cititorul român, familiar al vieții și operei lui Eliade, romanul este tulburător; e de crezut că și cititorul francez o va simți în același fel.

Mircea Anghelescu

După lupte seculare care au durat vreme de un an

CRONICA MELANCOLIEI

de Neana
Malancioiu

DUPĂ lupte seculare care au durat vreme de un an, polemica dintre *internaționalistul* Gabriel Andreescu și *naționalistul* Octavian Paler s-a încheiat. Spre tristețea mea, ea a fost reluată recent, prin articolul *Presiunea asupra Ministerului de Externe a început*, semnat de Gabriel Andreescu în nr. 48 al revistei 22. Autorul pleacă de la ideea că *numirea lui Adrian Severin ca ministru de externe în cabinetul Ciorbea este una din garanțiile cele mai ferme că România va sări în barca europeană* și mărturisește deschis că abia așteaptă să vadă cine va îndrăzni să combată această alegere. Și așteptarea sa nu a fost în zadar. Ca și alți comentatori de presă, *cititul editorialist* de la *România liberă* (pe numele său Octavian Paler) a îndrăznit să afirme că nu pentru asta au votat oamenii *schimbarea*. Drept pentru care, distinsul apărător al drepturilor omului nu a ezitat să aștearnă pe hirtie: *Neavînd instrumentele mentale pe care ți le oferă o specializare, lipsit de datele elementare pe care le presupune înțelegerea lumii în care trăim, cu o cultură care se reduce la reverii provinciale și artificiale, tipologia lui Paler nu reprezintă decît formula unui handicapat*. În finalul demersului său, d-l Gabriel Andreescu încearcă să acrediteze ideea că *repetitivitatea senilizantă* a celui pe care l-a combătut constituie un fenomen exotic și marginal în viața noastră publică. Lucru care te face să te întrebi: atunci de ce atîta enervare?!

În ce mă privește, consider că orgoliul distinsului fizician de a avea o specializare pe care adversarul său nu o are ar fi fost perfect îndreptățit dacă s-ar fi manifestat printre colegii săi de la IFA. Între comentatorii de presă, *cititul editorialist* de la *România liberă* are, în mod neîndoiebnic, un avantaj. Acela că a trăit cu 30 de ani mai mult și a scris cu 30 de cărți (citite de zeci de mii de oameni) mai mult decît preopinental său. De aceea, ideea lui Gabriel Andreescu de a-l trimite la plimbare (sub pretext că nu ar avea o specializare) ridică nenumărate semne de întrebare. Între altele și pentru că, în treacăt fie zis, povestea cu *săritul în barca europeană*, pe care o susține cu atîta tărie, nu ține de fizică, ci de *poezie* și reprezintă, în cel mai bun caz, o copilărie. Fiindcă Europa nu este totuși o barcă și România nu trebuie să se prezinte cu d-l Severin la un concurs de can-

otaj, asupra căruia nu s-ar putea pronunța un umanist de factura d-lui Octavian Paler. Acceptarea în mod necondiționat a recomandării 1201 și promisiunea sa că după alegeri va lupta mai departe pentru modificarea Codului Civil nu mi se par argumente de necombătut în susținerea acestui lider al PD. Poate și pentru că eu trăiesc cu iluzia separării puterilor în stat și ca atare nu înțeleg cum ar putea influența, dinsul îmbunătățirea Codului Civil de la Ministerul de Externe. Iar în ce privește Tratatul cu Ungaria, slavă Domnului, a fost deja semnat de altcineva.

Pe de altă parte, atunci cînd scrie ironic că d-l Severin este cel care, într-adevăr, a fost atît de *isteț*, *volubil*, *cu un bun „joc de picioare”* „prin saloanele ambasadelor sau prin cancelarii externe încît a devenit cel mai eficient creator de politică externă pe care îl putem numi, din păcate, d-l Andreescu nu reușește să obțină efectul scontat. Cel puțin în fața unor cititori naivi ca mine, care se încăpăținează să creadă că, nici măcar într-o glumă, politica nu trebuie făcută cu picioarele, ci cu capul.

Desigur, este nu numai dreptul, ci chiar și datoria d-lui Gabriel Andreescu să susțină pe cineva cu care s-a situat de aceeași parte a baricadei în privința minorităților naționale ori a celor sexuale. Dar asta nu înseamnă că nu are dreptate și Octavian Paler atunci cînd afirmă că marile probleme cu care se confruntă România la ora actuală nu sînt totuși acestea.

În ce mă privește, dacă ar fi trebuit să aleg pe cineva care pledează în favoarea minorităților, l-aș fi preferat d-lui Severin pe însuși Gabriel Andreescu. Nu numai datorită faptului că dovedește o abnegație și mai mare în rezolvarea problemelor acestora, ci pentru că are și o specializare care îl face să cunoască formula apei și să nu intre în panică atunci cînd i se spune că ea conține de două ori mai mult hidrogen decît oxigen.

Revenind asupra articolului citat – în revista 22 nr. 50 –, d-l Andreescu își motivează enervarea de care a dat dovadă înainte prin faptul că numirile lui Ciorbea și Severin *il asigurau* pe dinsul că viitorul guvern va fi așa cum trebuie și nu ar fi vrut ca mass-media să aibă cine știe ce influență nefastă. Afirmatia aceasta dovedește un orgoliu greu de admis, întrucît există totuși un singur post de

ministru de externe și, ca urmare, numirea cuiva în această funcție nu ne poate *asigura* (că va fi așa cum vrem noi) pe fiecare. Deși, poate ar trebui să recunosc că d-l Andreescu are niște drepturi în plus față de restul lumii. Fiindcă, așa după cum ne aduce la cunoștință cu această ocazie, Comitetul de Afaceri Politice al Consiliului Europei l-a solicitat să participe la elaborarea unui studiu pe tema autodeterminării și secesiunii, ca bază a viitoarei *rezoluții Severin*. Acest lucru, menit să explice multe, ridică totuși o întrebare. Oare specializarea în fizică a d-lui Andreescu era suficientă pentru a fi desemnat să participe la elaborarea studiului acesta care ar fi avut neapărat nevoie de o altfel de specializare?

Nu mi-aș fi îngăduit să formulez această întrebare dacă de la *poezia* despre *săritul în barca europeană* nu s-ar fi trecut la prozaica ei decodare: *Nu exista oare pericolul ca, sub presiunea unor mass-media capabile să blocheze ascensiunea lui Severin, un nou ministru de externe, țărănist, să înceapă din nou cu amenințarea ungurilor, cu „dați-ne înapoi teritoriile” și toate stereotipurile care ne-au făcut atîta rău?* Calcul avut în vedere de Octavian Paler în clipa în care se întreba: pentru asta au votat oamenii Convenția și schimbarea întrevăzută prin programul ei?

Intervenția mea în această dezbatere nu vizează însă cazul Severin, ci concluzia lui Gabriel Andreescu potrivit căreia delimitarea Gabrielei Adameșteanu de unele afirmații ale sale ar dovedi *cum funcționează solidarizarea unei grupări profesionale bovarice – poeți, romancieri, foști critici de artă etc. – avînd încă o prezență dominantă în mass-media și ale cărei pretenții nu mai au cum face față, firesc, tuturor solicitărilor presei moderne*.

Socotindu-mă vizată, aș putea întoarce fraza de mai sus pe toate părțile pentru a-i dovedi prietenului nostru Gabriel Andreescu că așa cum legile fizicii se însușesc la o școală, cele ale scrisului se învață și ele undeva. Dar poate nu ar fi bine. Fiindcă, prin tot ce a făcut în ultimii ani, el a dovedit că a părăsit fizica pentru a trece, cu arme și bagaje, în tabăra noastră. Dar dacă nu ar fi bine să încerce vreunul dintre noi să-i ia condeiul din mînă, poate nu ar fi bine să încerce nici dinsul să ni-l ia nouă.

Spun asta întrucît, după afirmațiile jignitoare făcute la adresa lui Octavian Paler și a categoriei pe care o reprezintă acesta în mass-media, Gabriel Andreescu pune următoarele întrebări: 1) Sînt calificatele mele motivate? 2) Sînt ele pe măsură? 3) Sînt ele acceptabile? 4) Cum poate fi înțeleasă replica d-nei Adameșteanu?

Calificativele *handicapat* și *senil* sînt, fără îndoială, de neacceptat. Este pentru prima oară cînd ele i-au fost acordate unei personalități de anvergură lui Octavian Paler într-o revistă cu pretenții, cum este cea a GDS. Intervenția Gabrielei Adameșteanu a fost necesară și binevenită.

Să presupunem, totuși, că d-l Andreescu ar fi folosit epitetul de mai sus socotind că ele ar da nume unor triste realități. Atunci se pune întrebarea: e normal ca un om care își cîștigă existența lucrînd la un comitet care se ocupă cu drepturile omului să-i spună cuiva că nu este altceva decît un handicapat și un senil? Fiindcă, felul cum au fost folosite aceste cuvinte nu îl jignește numai pe cel căruia i-au fost adresate, ci și categoria socială a handicapatilor (și implicit a senililor), pe care d-l Andreescu nu e angajat să o umilească, ci să o apere.

Atributul *senilizant*, cu care a fost gratulat demersul distinsului intelectual Octavian Paler, mi s-a părut nu numai de neacceptat, ci și deosebit de ciudat. El mi-a amintit, fără să vreau, de șoferul nostru de pe vremea cînd lucram la TVR, care, după ce ne povestea ceva, adăuga: *vă rog să mă credeți că am rămas stupefiat*.

Dacă Octavian Paler ar avea *repetitivitatea senilizantă* despre care vorbește Gabriel Andreescu, el nu ar mai putea fi *cititul editorialist* al *României libere*, întrucît toată lumea care îl citește de cîteva decenii s-ar fi senilizat total. Din această dilemă nu se poate ieși, fie că distinsul fizician a prevăzut-o, fie că nu.

De aceea (și pentru că vine, totuși, Crăciunul, cînd se fac daruri și sînt de la sine înțelese o atmosferă mai caldă și o anumită decență) poate nu ar fi rău să încerce și dinsul să trateze *grupările astea bovarice* (formate din poeți, romancieri, foști critici de artă etc.) mai cu indulgență.

Cîteva cuvinte despre „4711”

CU TOTUL întâmplător m-am uitat în vitrina unei farmacii acum cîteva zile, după întoarcerea de la București. Era pe Cheiul Francisc I, la Tréport, un port pe malul Mânecii, unde de mai mulți ani avem un mic apartament în care ne odăim la sfîrșitul săptămînilor sau chiar mai des dacă se iese ocazia. În vitrină strălucea din muchii ca un diamant o mare sticlă cu o enormă etichetă de aur pe un fond albastru ca cerul de februarie pe Coasta de Azur. Se pare că din această cauză se numește Coasta de Azur. Sticla-diamant era o reclama pentru „BLAU-GOLD ECHT KÖLNISCH WASSER DOPPELT 4711”.

M-am așezat pe un fotoliu de paie la o masă pe terasa bistroului de alături, am comandat o cafea și mi-am amintit de sticla de un litru de Kölnisch Wasser de pe masa de toaletă a mamei, la Focșani. Era în 1944, pe la sfîrșitul lui august. Acum cincizeci și doi de ani.

Încă dinaintea războiului se aflau la noi în casă două sticle superbe, care pentru mine reprezentau chintesența luxului, a frumuseții, a artei în general. Una era marca de colonie preferată a mamei, „4711”, iar cealaltă marca bunicii mele, mama tatei: „ROGER & GALLET Eau de Cologne Extra-Vieille”. Aceste două mirosuri mi-au rămas în memoria olfactivă pînă în ziua de astăzi. Ajungînd în Franța acum 28 de ani, primul lucru pe care l-am făcut din primii bani câștigați a fost să-mi cumpăr o sticlă de „Roger & Gallet”. Din păcate, pînă mai ieri nu zărisem în Franța nicaieri sticle de „4711”.

Acum treizeci de ani însă, călătorind în Germania de

Vest, grație unui bilet de tren și deci a unui răspuns favorabil primit, spre uimirea tuturor, la o scrisoare a mea trimisă de la București primarului orașului Husum, cu deosebita rugăminte de a mă ajuta să vizitez orașul al cărui nume îl port, s-a întâmplat să ajung și la Köln, unde voiam să văd celebrul Dom. După vizită, seara, în drum spre gară – călătoream noaptea pentru a economisi banii de hotel – ajung pe o stradă și dau de aceeași reclamă de aur și azur din vitrina farmaciei de la Tréport. Intru în micul magazin, care atunci mi s-a părut mai mic chiar decît reclama, și-l întreb pe vânzător, de ce „4711”? Care este semnificația? „Pe timpuri, în Evul Mediu – îmi răspunde oarecum plictisit, deoarece am impresia că i se pune foarte des aceeași întrebare – străzile nu aveau nume, în schimb casele aveau numere, iar 4711 a fost, este și va fi în veci numărul casei din Köln unde se fabrică apa de colonie. Acum strada se numește Glockengasse, adică Ulița clopotelor, iar numărul casei a rămas în continuare 4711.”

Sorbînd încet din cafeaua fără zahăr, fiind interzis de zahăr, de prăjituri, de miere, de pâine, de cartofi, de paste făinoase, de unt, de grăsimi, de sare, de sărățele și de tot ce poate face bucuria alimentară a omului normal, îmi amintesc de acea zi de sfîrșit de august 1944, cînd eram ca și astăzi interzis de toate aceste bunătăți, dar nu ca regim alimentar, ci pentru că lipseau din magazine. Tristețea gustativă se amestecă cu amintirea tristeții olfactive de acum jumătate de secol.

Parcă-i revăd pe vajnicii eliberatori dînd buzna în

farmacia tatei, îmbrîncind lumea și farmaciele cu patul pistoalelor automate și urlînd ca bezmeticii: „Sulfamid esti? Alcool esti?” Deschizînd ușile izbîndu-le cu picioarele, au ajuns și în sala de baie unde un mare respect i-a copleșit dintr-o dată. Noi toți tremuram de frică și nimeni nu a înțeles de ce s-a făcut liniște. Calmucii liberatori, ingenucheați și înmărmuriți ca în fața unui totem de lîngă hurtele unde se născuseră, uitat de atunci, din obligație impusă de partid și redescoperit acum, se uitau holbați la sticla mamei de un litru de „4711”. La impulsul unuia mai pofticios dintre ei, au bătut-o dintr-o suflare, ca moldovenii și muntenii care au bătut apa Milcovului la Unire, cu aproape o sută de ani în urmă, așa cum îmi închipuiam eu atunci versul din „Hora Unirii”. Două minute după aceea găseau și sticla de „Roger & Gallet” căreia i-au aplicat aceeași soartă ca oricărei ape vii descoperite în casă sau în farmacie.

Cu gîndul la toate astea m-am întors la spîterea din Tréport și am cumpărat o sticlă de „4711”, evocîndu-mi-le pe mama și pe bunica, rămase la Focșani, lipsurile și chinurile în care au fost obligate să trăiască, săracele, pînă au murit. Flaconul acesta l-am pus alături de prima sticlă goală de „Roger & Gallet”, pe același raft din bibliotecă, împreună cu cîteva borcane de cristal de Boemia, desenate de bunicul meu înainte de primul război mondial și fabricate la comandă pentru el la Karlsbad, salvate din farmacie, la naționalizare, de furia proletcultistă, deci ignorantă, a celor cîtorva cozi de topor devotate partidului despre care nici ei, dar nici noi nu știam la vremea aceea mare lucru.

Sergiu Husum

România literară 11

Premiile literare pe anul 1970

DUPĂ câteva surizătoare confesiuni asupra debutului său, Emil Brumaru evocă – într-un număr din octombrie trecut al *României literare* – un moment important și pentru mine: acordarea premiilor Uniunii Scriitorilor pe anul 1970. Întâmplarea face că, în paginile aceluiași săptăminal (19/25 iunie 1996), făcusem și eu unele „mărturisiri” legate de același episod. Dădeam, mai ales, amănuntul picant că, în ziua de 27 aprilie 1971, când juriul dezbătea anevoios, eu mă aflam sub uniformă militară, undeva prin codrii Moldovei... Moldoveanul Emil Brumaru nu va rămâne insensibil la acest detaliu. Și nici la acela că în concentrarea respectivă colegul meu de marșuri era un alt coleg de-al nostru și poet care putea pretinde un premiu (publicase în 1970 volumul *Fragmente din regiunea de odinioară*): Virgil Mazilescu!

Un poet ca E.B., căruia divinitatea i-a hărăzit atîta umor, ar putea oare să înțeleagă că-l poate contraria pe un altul cu o glumă în doi peri? Cum adică: el „mă va ierta” că am luat premiul în locul lui (!), împreună de altfel cu „eterna Blandiana”? În domeniul de vaste *relativități* al valorilor literare, a avansa fie și în glumă o frază atît de ușuratică îmi pare regretabil (mai cu seamă la vîrsta cînd scriitorii își scriu memoriile, cu grija de a nu-și nedreptăți la fiecare pas contemporanii). Nostalgii după un debut mirific alterează întrucîtva legendara bună dispoziție a lui Brumaru. El, care îmi arăta o prietenească și susținută atenție (eu o luasem și drept prețuire literară, de unde și plăcerea cu care am dat tiparului, în *Familia*, nr. 1/1994, cele câteva minunate epistole ce mi le-a adresat... în 1970), scrie azi că m-ar putea „ierta” pentru premiul suflat lui în primăvara lui 1971 contra... unui sfert din colecția mea integrală „Pléiade”.

Ca să nu devenim sinistri de seriozitate, îl previn că opun un refuz dirz acestei sugestii! Mai întîi, de ce nu-i cere nimic Blandiane și mă taxează doar pe mine? Apoi, de ce-și limitează pretențiile la un sfert din colecție? Gravitatea matrapazlicurilor operate de mine ca să-l lipsesc pe el de premiul cel mare ar trebui negreșit să fie plătită mult mai scump! Nu mi-am dat seama de ceea ce comiteam, altfel n-aș fi ezitat să repar pe loc nedreptatea: i-aș fi dat, bunăoară, lui Brumaru premiul meu, mulțumindu-mă cu cel de debut, luat de el! De ce nu? El e mai mare ca mine: e născut pe 1 ianuarie 1939, iar eu pe 16 februarie (cf. *Dicționarul scriitorilor români*, A-C).

SĂ EXAMINĂM cererea de „haraci” retrospectiv formulată de nedreptățitul meu contemporan. Dacă, în prada unei sacre și delirante dorințe de a fi „ierrat”, îi trimit lui Emil Brumaru, dintr-o dată, una sută tomuri din „Pléiade”, cu *plata la destinatar (poșta și vama)*, s-a gîndit oare cît l-ar putea costa? Noroc că situația e mult mai simplă: „sfertul lui Brumaru” din cele peste 400 de volume cît trebuie să numere colecția de la Gallimard l-am vindut în pierdere, la „Gibert” și în alte „anticariate” din Paris – pentru a face față unor panici de ordin economic. Am risipit în acele momente de cumpănă încă două din cele patru sferturi; abia de-mi rămîn vreo sută patruzeci de pleiade amărîte! Iar pe acelea chiar că mi-ar fi rușine să i le livrez, atît sunt de înnegrite cu însemnări de lectură – scrisul meu l-ar irita mai pe fiecare pagină...

Juriul din 27 aprilie 1971 – ale cărui opțiuni nu mi-ar fi trecut prin minte, și nici n-aș fi putut geografic să le influențez – era alcătuit din: Cezar Baltag, Ștefan Bănulescu, Geo Bogza, Nicolae Breban, C. Chiriță, Ov. S. Crohmălniceanu, Ștefan Aug. Doinaș, Silvian Iosifescu, G. Ivașcu, Eugen Jebeleanu, G. Macovescu, Măliusz Jozséf, Alexandru Philippide, D.R. Popescu, Marin Preda, Lucian Raicu, Marin Sorescu, Zaharia Stancu și Paul Schuster. („Juriul – extraordinar”, apreciază și Brumaru în intervenția sa din octombrie 1996.) Deciziile oricărui asemenea for pot fi puse la îndoială – și așa se întîmplă cu toate juriile de pe lume –, dar acela poseda în compoziția sa un asigurător *echilibru*.

Ulterior, unii din acești „judecători” ai confirmărilor și debuturilor literare din anul 1970 mi-au povestit înfruntările inevitabile și pledoariile pasionate în favoarea unora sau altora din candidații la premii – cel de poezie fusese aprig disputat. E.

Brumaru, reluînd ce-și amintea din convorbirea sa cu Ștefan Bănulescu, spune că: „îl avusesem rival blînd pe Daniel Turcea”... De concurența lui și a lui Turcea nu știusem nimic pînă acum. Nu ignorasem însă insistența lui Eugen Jebeleanu în favoarea Ilenei Mălăncioiu (despre care am avut ocazia să scriu că este unul din cei mai mari poeți ai literaturii române, bărbați și femei laolaltă!). Ea va fi trecut și mai „milimetric” decît Brumaru pe lingă premiul mare. Consider că și el, și ea l-ar fi meritat din plin! Și nu mă îndoiesc că aș fi constatat succesul unuia sau al celuilalt, sau al altora, în locul meu, cu strania seninătate a unui extraterestru... În colecția *României literare* poate fi regăsită o scurtă declarație unde – ca unul care urmărisem, vreme de nouă luni, toată producția editorială a lui 1970, pentru a o comenta în rubrica mea de critică a poeziei din aceeași revistă – admiteam că: *«Cel puțin încă zece poeți ar fi meritat să fie premiați, cu aceeași îndreptățire. Gîndul meu se îndreaptă spre ei fără ipocrizie»*.

Un scriitor abia premiat care ar fi spus mai mult decît atît s-ar fi descalificat prin demagogie. Să se remarce că îmi rostisem cu limpezime gîndul: cei ce ar fi putut fi distinși ar fi fost *la fel de îndreptățiti* la aceasta cu cei care primiseră efectiv premiile. În două vorbe: fără ca eu să fi avut cunoștință de ce mă așteptase, un juriu demn de încredere mă onorase printre mulți alții; nu aveam a mă dezice de hotărîrea sa, și n-o voi face nici acum. Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor pe 1970 urma să rămînă singurul meu trofeu de această importanță în România. E cu totul suficient pentru o carieră de mai puțin de un deceniu și jumătate...

ÎN TOAMNA lui 1973, din rațiuni pe care le-am evocat în alte pagini din ultimii ani

și în felurite interviuri, deveneam un „fugar” în Occident. Pe noile „meleguri”, am obținut un al doilea premiu: *Grand prix du livre Jeunesse 1989*, decernat de SGDLF (Societatea oamenilor de litere din Franța), de astă dată pentru o carte de proză. Mi-a rămas în minte o formulă imprudentă a atașatului editorial de presă care mi-a transmis prin telefon, cu satisfacție profesională: „– Ilie Constantin, NOUS l'avons eu!”.

Acest NOUS care sfîrșise prin a avea premiul nu ne desemna nici pe mine, autor, nici pe el, atașat de presă, ci o entitate mult mai masivă, determinantă: Gallimard! Se cade așadar să rămînem umili. Un premiu literar nu este aproape niciodată obținut în mod direct și indiscutabil de un scriitor – cel puțin din punctul de vedere al celor care judecă, bănuitori. În 1971, la București, voi fi beneficiat de sumbre înțelegeri între facțiunile ce se înfruntau în juriul Uniunii Scriitorilor; la vîrsta de 50 de ani, voi fi profitat de faptul că un mare editor francez i-a îmbrîncit cu vigoare pe alții mai mici pentru a-și atribui un trofeu în plus.

LA CAPĂTUL acestor însemnări, m-am decis: NU, nu-i voi ceda una sută pleiade lui Emil Brumaru! La ce bun, cînd el însuși recunoaște (pe la începutul confesiunii sale despre premiile US 1970) că odaia sa e „tîcșită de cărți NECITITE”? Dar îi promit să-i arăt minunatele tomuri (voi merge chiar pînă la a-i permite să le răsfoiască!) atunci cînd va veni să-mi facă o vizită la Paris. Prin 1970, în „anul vrajbei noastre” pentru un premiu, el m-a invitat în cîteva rînduri să-i fiu oaspete la Dolhasca – „nodul de cale ferată ce mi-a strîns net doisprezece ani din viața...” Revenit sufletește în țară (după cum m-au bucurat scriind cîțiva critici), în nodul de cale ferată de pe malurile Senei am căpătat și eu ceva vechime.

O scrisoare-poem, semn proaspăt și fermecător al unei epoci literare revolute

19 mai 1970
Dolhasca

Prima scrisoare a lui Emil Brumaru către Ilie Constantin, Poetul antialcoolic ce într-o vreme găsise-un remediu împotriva tristeții lăsîndu-și să-i crească din suflet un crin,
Va fi caligrafiată stîngaci între două capitole lungi din „Amurgul evului mediu”.

Emil Brumaru va fi îmbrăcat întotdeauna în surtucul său plin de grăsimi,

Auster și naiv precum preafecitul Bernard ce supsesse din sinii Sfintei Maria,
Cînd o să-și descrie în spatele casei străvechi,
cu un foarfece galben tăind toporașii infimi,
MELANCOLIA.

Și nimeni nu o să știe că dinsul îngroapă pe-ascuns Sub straturi de flori, ca să fie parfumul mai fin,
patefoane stricate
Iertați-l pentru această scrisoare trimisă cu trenu-n vagonul poștal spre Cetate.
Emil Brumaru așteaptă de-o viață răspuns.

Emil Brumaru

„SEMNAȚ MALRAUX”

CÂND filozoful francez al postmodernismului, Jean-François Lyotard, își subintitulează recenta carte despre Malraux, *biografie*, termenul nu poate fi luat decât drept o provocare. Nu a fost oare „biografia” condamnată de Malraux însuși atât în „Antemoriile” sale cât și prin dezgustul de atâtea ori exprimat pentru „mizerabila grămăjoară de secrete” ce constituie materia obligatorie a oricărei existențe?

Demersul lui Lyotard este dezvăluit de titlul cărții, *Semnat Malraux*, implicând nu o ordine cronologică, ci alegerea acelor secvențe din opera *trăită* sau din existența *scrisă* pe care Malraux și-a pus pecetea. Ele nu mai aparțin cotidianului, întâmplării, șirului de forme ale hazardului, ci au fost alese, inventate sau transfigurate de Malraux spre a mărturisi despre propria sa legendă.

Lyotard preciza într-un interviu: „Credeti c-am introdus calul troian al biografiei în universul antibiografic prin excelență al lui Malraux? Voiam să sfidez prostia conținută în proiectul biografic obișnuit ce caută în viață motivările operei. Dacă există vreun cal troian, acela este al lui Malraux însuși: în loc să interzică biografia, i-a preschimbat sensul, făcându-și o operă din existență. Un eveniment brut n-are nici o valoare pentru el, nici nu există atâtea timp cât nu este *semnat*, asumat, pus în scenă. De-abia atunci devine un «fapt poetic», iar viața lui Malraux trebuie citită ca o culegere de legende.”

Jean-François Lyotard: *Signé Malraux* – Biographie (Grasset, Paris 1996).

Legenda Malraux va fi deci tratată de Jean-François Lyotard ca un roman unde ficțiunea se vede înlocuită de alegerea cât mai inspirată a episoadelor pe care Malraux a binevoit să le „semneze”. Reușita excepțională a lui Lyotard cu această carte-eveniment constă, fără îndoială, și în faptul că Malraux s-a gândit pe el însuși dintru început ca un personaj de roman. Nu o „legendă a secolului” ca la Victor Hugo, ci un „roman al secolului XX” cu tot ceea ce presupune inovație în angoasa de a nu mai putea opune morții un orizont religios.

Nu e singura provocare a lui Lyotard. Din primele pagini el face apel la o psihanaliză răsucită, deși știe – și o scrie – că Malraux disprețuia această pretinsă știință. Lyotard se oprește și la termenul de „hypobiografie”. Ceea ce e jos, dedesubt, sub pământ. Copilul André asistă la înmormântarea fratelui său și vede în pământul ce-și așteaptă sicriul asaltul de târătoare și insecte ce vor pune stăpânire pe acela care a fost un om și a crezut că își croiește un destin. Singurul destin este însă moartea. Scena îi este sugerată lui Lyotard de obsesiile recurente ale lui Malraux: „Paienjeniișul din coșmarele noastre este unul dintre cele mai vechi animale de pe acest pământ”. Sau: „Visăm aceleași caracte și păienjeni ca babilonienii”. Imemorialului coșmar al neantului, civilizațiile anterioare au știut să-i găsească un răspuns, religia, oblojind astfel rana primordială. Singularitatea veacului nostru stă în faptul că „civilizația cea mai puternică, cea mai savantă din câte au existat” este incapabilă să ne spună pentru ce trăim, care este sen-

sul vieții noastre.

În fața aceluia mormânt deschis, îl obligă deci Lyotard pe copilul Malraux să descopere neantul împotriva căruia va pune de strajă, ca într-un anti-destin, „poporul său de statui”. Dar tot acolo va desluși și chipul Mumelor. Pluralul nu duce cu gândul doar spre al doilea Faust (deși referința e obligatorie), ci aparține și banalei biografii. Tatăl lui André Malraux își părăsise soția (se va sinucide când Malraux va fi ajuns la maturitate), iar André rămăsese înconjurat de femei. Nu doar mama, ci și mătușa care ținea o băcănie la Bondy, într-un târg de provincie unde Malraux și-a petrecut copilăria și adolescența. Nu din snobism sau mitomanie și-a șters Malraux din toate biografiile această perioadă – susține Lyotard –, ci dintr-o teamă sau repulsie de ordin metafizic, terorizat fiind de Mumele ce-și conduc copiii spre gura de neant a mormântului. Îi nasc ca să-i îngroape. Din aceeași repulsie fascinată se trag, după Lyotard, lipsa quasi-totală a personajelor feminine din romanele lui Malraux și imposibilitatea, nu o dată proclamată, de a descifra psihologia femeii, ființă aparte, din alt regn. Femeia, cu o singură excepție semnificativă, nu este semnată, contrasemnă într-o operă dominată de „fraternitatea virilă”.

F RATERNITATEA virilă l-a dus pe calea revoluțiilor. Dar numai a celor eșuate. „Valorizarea eșecului revoluționar” e vizibilă încă din *Les Conquérants* și Lyotard are dreptate să insiste asupra acestei meniri a revoluției la Malraux de a fi mereu

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

înfrântă, solidaritatea lui manifestându-se doar față de învinși. Când părăsim însă opera pentru scena istoriei, îl găsim pe Malraux, de-a lungul perioadei interbelice, străduindu-se să nu deslușească, să nu privească, să nu vadă chipul adevărat al Rusiei staliniste. Pe bună dreptate, Lyotard judecă cu asprime traiectoria ce l-a dus din antifascism nu doar spre Troțki, ci și spre asasinii săi staliști. Chiar dacă, după război, Malraux a lansat în partidul generalului de Gaulle alarma anticomunistă, traiectoria aceea a existat și nu e spre gloria lui.

Presupunem că din acest motiv Malraux este așa de puțin apreciat la noi. „Condiția” lui „umană” este citită la lumina tragică a experienței totalitare de o jumătate de veac. Când a apărut însă în 1933, prea rari au fost aceia ce prevedeau evoluția sinistră a „iluziei lirice”. În orice caz, culoarea „revoluționară” din *La condition humaine* n-a împiedicat un spirit atât de frenetic opus comunismului ca E. Lovinescu să prefăteze traducerea romanului în limba română.

L YOTARD are însă dreptate să sublinieze că angoasa centrală la Malraux este pascaliană și nu istorică. Dintr-o astfel de perspectivă ni se pare că ar trebui înțeles Malraux chiar și de cei care au suferit de pe urma unei așa-zise „revoluții”, metamorfozată în totalitarism. În groapa cu neant pătrunseseră, de data asta, păienjenii și coropișnițele ideologiei. Iar Malraux a sfârșit totuși prin a le denunța viermuiala.

Am fost un „tîrziu”

AM FOST un „tîrziu”. - Mai, tîrziu... Așa mă alinta mama-mare, bunica din partea mamei, Dumitra - Mita...

Am început să merg tîrziu.

Am început să vorbesc tîrziu. Dintr-o îndărătnică timiditate nu-mi exprimam dorințele ori suferințele, cîte erau, decît din priviri sau prin atitudini, de obicei ostile oricui ar fi încercat să-mi arate înțelegere sau să-mi ofere ocrotire.

S-ar înțelege că înlăuntrul meu, în muțenia aceea, locuiam mohorît și ursuz. Dar nu era așa.

Pînă am învățat să numesc faptele, locurile și întâmplările cu tot ceea ce mă înconjură, într-un cuvînt să numesc lumea - și a numi înseamnă a cunoaște - înțelegeam, auzeam și vedeam tot, dar nu acceptam și nu eram de acord decît cu o singură ființă: mama-mare. Ei îi acceptam, într-un fel, inițierea mea în noua lume.

De la ea am învățat s-o numesc, pe ea, lumea nouă, fiindcă numirile ei erau mai aproape de înțelegerea divină - și asta cred cu siguranță - a lumii din care veneam.

Pînea era fața lui Dumnezeu, volbura cu flori albe era broboada Maicii Domnului, roua dimineții erau lacrimile Maicii Domnului, pînă și eu

eram minunea lui Dumnezeu. Așa mă numea, cînd mă întindea dimineața ca să mă trezesc, trăgîndu-mă de piciorușe, gest însoțit de un sunet ascuțit, țuguindu-și buzele...

Așa am aflat cine era Moș Crăciun și ce era venirea Moșului Crăciun: fusese trimis de Dumnezeu anume pe pămînt să caute locul, casa ori sălașul unde se va naște Mîntuitorul Isus, cel ce va să alina oamenii de suferință, să curețe aerul de duhurile rele, să ocrotească și să apere toate vietățile de pe pămînt. Pentru asta Dumnezeu îi dăduse în dar, la începutul lumii, doi bouleni albi și cu coarnele mari, mari..., care-i păzeau tronul veșnic, spre a-i înhăma la sania lui din lemn de tei și a porni în căutarea copilului sfînt Isus, născut de Fecioara Prea Curată Maria, Maica Sa (pe mama mea o chema tot Maria). Și așa, în căutarea lui, trecea pe la casele tuturor pruncilor, vestind nașterea Domnului Isus. De aceea se întîmpla că toate ferestrele pe unde poposea cu răsufierea boilor săi se făceau de candel, de la răsufierea boilor ce se uitau pe fereastră și, văzînd cîte un prunc, li se înmuiau ochii de blîndețe și răsufiau mai tare din nări, crezînd, în cumînțenia lor, că încălzesc trupul copilului Isus. Dovadă că așa era, dimineața mama

îmi puneă în mînuță o bucăică de candel pe care, ca orice copil, o duceam la gură și era dulce, dulce...

ÎNTR-O dimineață, trecuse de Crăciun, mama-mare m-a găsit împingînd cu degetul în fereastra brumată de ger, după care-l duceam la gură. Așa am început să îngîn primele cuvinte: adel... adel... măși... aciun... is... is...

Urmele vrăbiuțelor pe zăpadă erau de cruciulițe; le încălțase Dumnezeu piciorușele, pesemne, cu cruciulițe, ca să le ocrotească de frigul iernii. În aer erau ferite de puful cu care le îmbrăcase din început, dar pe pămîntul năprasnic, ca să fie aparate de rele, le trebuiau încălțări anume, sfîșite...

Mă țineam de poala ei cînd arunca grăunțe la păsări și îngînam: îte... uțe... îte... uțe...

Nu știu cît oi fi părut înafară de ursuz și urîcios, și atunci, și mai tîrziu în restul vieții, dar înlăuntrul meu Crăciunul și Nașterea Domnului, iarna în general, păstrează acea lume adevărată dintru început...

Pentru mine nașterea lumii s-a început odată cu Nașterea Mîntuitorului Isus.

Ștefan Radof

Camil Petrescu – romancierul care credea doar în filosofie

CÎT de mult a intrigat, pe toată lumea, misterioasa scriere a lui Camil Petrescu intitulată *Doctrina Substanței*! Ani întregi ea s-a bucurat de aura pe care o posedă, întotdeauna, operele interzise; iar aventura rocambolescă a salvării manuscrisului ei din mâinile cenzurii, aventură regizată de autorul însuși, a mărit curiozitatea publicului.

Deși, între timp, pasiunea pentru această legendară carte, ca și pentru opera lui Camil Petrescu, scăzuse considerabil, apariția scrierii sale filosofice promitea să fie un eveniment. Din păcate, deziluzia a fost de proporții. Pentru a înțelege de ce eșecul așteptării noastre se afla oarecum programat, e necesar să analizăm relația – cu totul specială – care a existat între Camil Petrescu și filosofie.

De foarte tânăr, Camil Petrescu se simte un ales al zeilor. Condiția de intelectual e primită ca destin excepțional. Posedat de mirajul unei ecuații a perfecțiunii, de modelul operei totale, scriitorul s-a lăsat trăit de o fantasmă unică în cultura română: experimentarea literaturii ca antrenament intelectual pentru împlinirea unei vocații filosofice. Înnoirea romanului sau a teatrului nu va fi pentru el scop în sine, ci etape importante pe drumul, lung, al cunoașterii. Experiențele cu finalitate estetică devin instrumente sau itinerarii spirituale pentru formularea unei posibile soluții ontologice. Demersul rămâne evident utopic. Să ne amintim, printre altele, cum și-a programat Camil existența: va scrie mai întâi poezie, va trece apoi la dramă, pentru a deveni apt pentru roman. Și romanul nu e ultima stație: îi va ocupa cel mult o decadă din viață, între 30 și 40 de ani, după care, în sfârșit, spiritul va fi pregătit pentru filosofie.

Dar putem recunoaște în opera lui Camil Petrescu vocația filosofică? Un lucru pare sigur, anume că autorul romanelor *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* și *Patul lui Procust* disprețuiește, în mod paradoxal, literatura și crede *numai în filosofie* și în *vocația sa filosofică*. Într-o conferință din 1943, *Procesul de creație al operelor proprii*, el afirmă: „Punctul meu de vedere este tocmai pe dos, literatura este o pierdere de timp și filosofia este singurul lucru care merită să te ocupi de el mai aproape...” Să notăm în trecere că și Lucian Blaga se credea în primul rând filosof, poezia considerând-o mai degrabă o nobilă slăbiciune.

Iată parcursul sumar al relației exterioare a lui Camil Petrescu cu filosofia: înscriere la Facultatea de Filosofie și Litere din București în 1913; licența abia în 1919, când se întoarce din prizonierat; refuz al propunerii profesorului P.P. Negulescu de a urma o carieră universitară. La terminarea facultății, alege provizoriu experiența estetică și publicistică, dar îi citește mereu și îi comentează pe filosofii preferați. În 1937, la 9 aprilie, își susține teza de doctorat în filosofie

cu lucrarea *Modalitatea estetică a teatrului. Principalele concepte despre reprezentarea dramatică și critica lor*. În 1938 îi apare studiul „Husserl – o introducere în filosofia fenomenologică” (volumul III din *Istoria filosofiei moderne*, coordonată de N. Bagdasar).

Își respectă pariul cu sine. După ce trece de vârsta de 40 de ani, se angajează efectiv în compunerea operei filosofice visate. Așa că anii celui de al doilea război sunt consacrați în întregime redactării studiului numit *Doctrina Substanței*. Cartea, publicată postum abia în 1988 și neterminată, este schița unui sistem filosofic propriu. Se poate constata însă ușor un fapt: pe Camil Petrescu îl incomodează vădit postura de specialist în filosofie. După ce a refuzat cu dezinvoltură o carieră universitară, studiile sale filosofice nu au avut niciodată tonul și limbajul cercetării profesionale. Pentru Camil, filosofia nu este profesie, ci pasiune. Filosofia îi afectează profund existența, mai ales pentru că în ea vede unica modalitate fermă de a regândi lumea: doar prin filosofie cosmosul unei lumi răvășite, cum e Europa după primul război, putea fi reinvestit cu semnificație și valorizat de efortul conștiinței creatoare. De aceea, Camil Petrescu se va strădui să pară optimist și combativ, imaginându-se pe un adevărat câmp de bătaie al cunoașterii. Mărturisirile din *Rapid Constantinopol-Bioram* (1932) sunt prețioase. Nesimțindu-se în nici un fel atras de aventura iraționalului, la modă în epocă, acuză „nevoia de întoarcere la Evul Mediu”.

Cu aceeași superioritate ironică tratează „cultul Ființei Supreme”, „problema fericirii viitoare”, fiind gata să-și sacrifice și „viața de apoi” pentru singura „nălucă” în care crede: *adevărul, cunoașterea*, „biruința conștiinței substanțiale, inhibat morale, asupra materiei”. Camil nu simte nici o atracție pentru credința în divinitate, recunoscându-și o singură înrudire spirituală: „umanismul occidental”. Unicul zeu e adevărul însuși, „chiar în imposibila lui realizare absolută”. Nici urmă de disperare, s-ar părea, nici o umbră de suferință și disconfort existențial, dacă e să-l credem pe cuvânt.

Filmul bălăiei autorului pentru cunoaștere și adevăr arată cam voalat. Destinul acesteia a fost influențat hotărâtor de întâlnirea lui Camil cu Bergson și Husserl; la început, Camil pare entuziasmat de ideile bergsoniene. Pornind de la importanța intuiției în receptarea concretului, el formulează astfel prima cerință pe care o dictează literaturii: autenticitatea. În subsolurile romanului *Patul lui Procust*, naratorul își educă personajele într-un spirit de libertinaj estetic care poate înșela: „Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simțit, ceea ce a gândit, ceea ce i s-a întâmplat în viață, lui și celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neînsufleteite. Fără ortografie, fără stil și chiar fără cali-

grafie...”, deoarece singura condiție pentru a produce literatură ar fi sinceritatea dusă „până la confesiune”.

Așa stând lucrurile, literatura se retrage oarecum din câmpul social spre dinamica afectivă și senzorială. Materialitatea exterioară e pusă în paranteză, retrogradată din etajele superioare, ocupate de ea în romanul tradițional. Primează concretul psihologic. Literatura autenticității va fi mai întâi experimentată în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. Deja Camil vorbise mult despre analiza psihologică, despre *metoda*, ce nu poate fi decât *proustiană*. Nu explică însuși autorul cum procedează când parcurge lanțul distorsionat al amintirilor? „În mod simplu, voi lăsa să se desfășoare fluxul amintirilor. Dar dacă tocmai când povestesc o întâmplare, îmi aduc aminte, pornind de la cuvânt, de altă întâmplare? Nu-i nimic, fac un soi de paranteză și povestesc toată întâmplarea intercalată. Dar dacă îmi strică fraza? N-are nici o importanță...” Ar fi fost deci de așteptat ca acest prim roman, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, să fie unul psihologic, în sens proustian. Cu toate acestea, autorul nu se ține de cuvânt; în text nu funcționează de fapt (cu rare excepții) memoria involuntară, deși analiza psihologică rămâne instrumentul cel mai important în construcția personajului central. Lucrul a fost, bineînțeles, imediat sesizat de criticii contemporani, care au dirijat volumul spre secolul al XIX-lea, în apropierea lui Stendhal, stabilind, implicit, neputința scriitorului de a-și respecta viziunea despre roman. Camil Petrescu, deci, ar fi modern în opiniile estetice exprimate, dar mai puțin modern în scriitură.

Se întâmplase însă altceva. Neastâmpărul intelectual al lui Camil Petrescu n-a putut găsi satisfacție în filosofia lui Bergson. Principala insuficiență pe care i-o reproșează acesteia este tocmai ratarea concretului, vizat în permanență. Pe de altă parte, scriitorul descoperă că ancorarea exclusivă în durată mișcătoare, în fulgurația memoriei, în incertitudinea intuiției nu poate contura măcar o imagine a *adevărului*. Transcriind cu fidelitatea doar viața psihică, textul romanului oferă o viziune descriptivă a existenței, viziune condamnată la fragmentaritate haotică și la confuzie. Metoda, în acest caz, nici nu mai are importanță. Ștefan Gheorghidiu își recuperează trecutul folosindu-se de meandrele memoriei, *numai* pentru a găsi sensul ascuns al întâmplărilor care i-au compus viața. De aceea, el ratează avântul memoriei involuntare. Spontaneitatea întoarcerilor în timp îl derutează, îndepărtându-l de semnificația căutată. E silit să le țină sub control, deoarece textul său este, fatal, supus unui scop. Or, asemenea finalitate clar enunțată reprezintă opusul romanului de tip proustian și trădează durată bergsoniană. Eroul ordonează imaginile, senzațiile, chiar evenimentele regăsite în memorie, sperând

că aparțin unui mozaic spart, a cărui posibilă restaurare i-ar dezvălui *adevărul* despre sine și despre ceilalți. Ștefan Gheorghidiu ratează cursa contra memoriei, iar călătoria în spațiul psihic nu-l salvează. Nu află nimic esențial: sensurile, explicațiile îi scapă. Abandonul pare inevitabil. În final, Gheorghidiu renunță, învins, la propria sa existență: „A doua zi m-am mutat la hotel pentru săptămâna pe care aveam s-o mai petrec în permisie. I-am dăruit nevestii-mii încă o sumă ca aceea cerută de ea la Câmpulung și m-am interesat să văd cu ce formalitate îi pot dăruia casele de la Constanța. I-am scris că-i las absolut tot ce e în casă, de la obiecte de preț, la cărți... de la lucruri personale, la amintiri. Adică tot trecutul.” Gestul eroului și motivația lui nu mai aparțin secolului XIX și nici momentului Proust. Camil Petrescu reflectă prezentul strict contemporan, prefigurând deja eroul romanului existențialist.

EȘECUL lui Ștefan Gheorghidiu este și un eșec al autorului. Descurajarea în fața disoluției trecutului, spaima nemărturisită de gol, sunt și ale gânditorului Camil Petrescu. Instalarea în concretul psihic și-n durată nu prefigurează ipoteza ontologică căutată. Autorul dorește vizualizarea țesăturii eterne a lumii. Iată de ce confesiunea lui Ștefan Gheorghidiu nu mai pare un simplu jurnal intim, supus capriciilor memoriei, ci încercarea dramatică de a forța adevărul de dincolo de aparențe să-și arate fața. Scriitorul știe că analiza psihologică și, implicit, realitatea psihică sunt doar etape primitive, deși seducătoare, în drumul spre o cunoaștere superioară. Despărțirea de Proust se petrece din rațiuni filosofice; între timp, obsesia *adevărului absolut* îl apropiase de Edmund Husserl. Relația dintre gânditorul român și metoda fenomenologică husserliană este complexă, modificând definitiv traseul său spiritual și manifestările lui Camil Petrescu în plan estetic. El apreciază la Husserl în primul rând separarea conștiinței atât de biologic, cât și de psihologic. Prezentând filosofia fenomenologică în studiul inclus în *Istoria filosofiei moderne* din 1938, scriitorul comentează: „... Husserl a trebuit să treacă apoi la problemele fundamentale despre esența formei cunoașterii spre deosebire de materia cunoașterii și la precizarea sensului deosebirii dintre determinările adevărului și legile materiale și cele formale. A crezut la început că în această privință îi poate fi de ajuns psihologia, așa cum în genere era credința epocii, dar dacă în unele privințe această disciplină i s-a părut de folos, a întâmpinat piedici de neînvinș atunci când a fost vorba să treacă de la complexurile psihologice ale gândirii, la unitatea logică a conținutului gândirii (Unitatea Teoriei). În felul acesta și-a dat seama de câtă lipsă de continuitate și de claritate este în însăși fundarea în psihologie...” (s.n. p. 7-8).

PSIHOLOGIA nu mai poate fi baza logicii și nici imaginea reală a adevărului: „Dacă ideea de adevăr, care este la temelia logicii, urmează soarta psihologiei, atunci adevărul este contingent, relativ fără nimic necesar în el“ (idem, 11). Relativismul psihologic, descalificat, va fi înlocuit cu *realismul platonice* al lui Husserl: „... continua afirmare a esenței adevărilor ca o existență *netemporală, supraindividuală*, existența esențelor necondiționate nici fizic, nici psihologic, a dus la ceea ce s-a numit *realismul platonice* al lui Husserl, la o *hipostasiere* a esențelor, analoagă existenței reale a ideilor...” (idem, 22). Citind aceste rânduri, n-ar trebui să ne mai mire faptul că eroii lui Camil Petrescu *văd idei*. Dar, oricât de seducătoare, lumea esențelor husserliene nu-l fascinează așa cum ne-am fi așteptat. Căutătorul de absolut pare să fi ajuns la capătul drumului. Intuirea esențelor din perspectivă fenomenologică presupune sacrificarea concretului istoric și apoi a realității psihologice. Așadar, concretul, filosofie vorbind, se refugiază cu totul în transcendental. Tocmai acest fapt provoacă îndoiala și nemulțumirea lui Camil Petrescu. Chiar pe parcursul studiului din 1938, el punctează, e drept cu reticență, câteva dintre limitele și ambiguitățile metodei fenomenologice, întrebându-se la sfârșit: „... dacă Husserl va fi izbutit în opera inedită să ne dea pe de o parte o explicație suficientă a *Unității genezei universale a lui ego și a legilor ei generale* (...); iar pe de altă parte, *dacă va fi încercat, dacă a realizat cumva o descriere fenomenologică integrală a semnificației faptului de a exista în mod absolut...*“ (idem, 55). Lumea esențelor e tratată cu suspiciune reținută, pentru că speculativul Camil Petrescu nu s-a îndepărtat niciodată definitiv de materie, sub toate formele ei perisabile. Influența concretului bergsonian rămâne puternică, deși scriitorul însuși o consideră depășită: Camil Petrescu s-a autoexilat astfel într-un impas filosofic, pe care nu l-a învins cu adevărat niciodată. Concilierea dintre intuiționismul lui Bergson și fenomenologia lui Husserl s-a numit *substanțialitate* – viziune filosofică care ar fi trebuit să înglobeze fenomenologia, recuperând în același timp concretul istoric.

În fapt, *Doctrina Substanței* rămâne doar schița unui sistem filosofic pe care Camil Petrescu nu l-a formulat convingător niciodată. Astăzi, substanțialismul interesează cel mult istoria literară, fără să fi avut vreun impact real asupra filosofiei românești. Camil Petrescu nu reușește să atingă imperativul ultim, sub presiunea căruia își programase, de tânăr, existența. Soluția ontologică din *Doctrina Substanței* pare provizorie, confuză și neconvingătoare: „O gândire subordonată necesității, gata pentru toate surprizele necesității, neinvocând niciodată vreun criteriu logic în fața realității necesare, renunțând să-i impună legile ei unui concret care o implică și o depășește, neavând ca ultimă instanță decât instanța evidenței noosice, atât cât se poate verifica o evidență, și neputând invoca fixarea definitivă a nici unui titlu de semnificație – iată condiția istorică a metodei concrete substanțialiste“ (p. 188).

EȘECUL filosofic al lui Camil Petrescu, oricât de semnificativ, nu mai reprezintă astăzi decât un accident biografic. Sau, mai degrabă, spațiul obscur, unde își au originea două romane fundamentale pentru proza românească din secolul XX.

Mariana Boca

Un subiect tabu:

Lecturile obligatorii

UNUL dintre cele mai delicate subiecte de discuție din sfera culturii este cel care privește presupusele lecturi obligatorii. Atît de delicat, încît nu se vorbește aproape deloc, în mod serios, despre el. Dar, dacă sînt evitate abordările sistematice, nu lipsesc uimirile de genul „Nu se poate să nu-l fi citit pe Kant?!“, nu lipsește disprețul suveran față de cei care n-au parcurs „operele fundamentale“, adică – de fapt – față de cei care n-au citit aceleași cărți ca și noi.

Înainte de a discuta această problemă din punct de vedere axiologic, se impun cîteva considerații de ordin practic. Pentru un intelectual obișnuit, ritmul mediu de lectură este, cu aproximație, acela al unei cărți pe săptămînă. Nu luăm, firește, în calcul pe cei a căror ocupație (critici și istorici literari, redactori ai editurilor etc.) îi obligă (dar le oferă și timpul necesar) la un ritm mai ridicat. Există, fără îndoială, și dintre ceilalți, oameni care citesc trei-patru volume pe săptămînă, dar în privința lor – cu excepția celor dotați cu calități intelectuale excepționale – îmi permit să am o mică reținere: cred că o carte de valoare trebuie citită pe îndelete, cu pauze de reflecție, cu reluări de pasaje, și nu doar *parcursă*.

Pe de altă parte, cel mai modest dicționar de literatură universală cuprinde, astăzi, peste 2500 de autori. Am spus „astăzi“ pentru că, evident, istoria literară este un fenomen viu, și în fiecare an apar noi scriitori care merită a fi citați.

Cu autorii propriei națiuni (români – în cazul nostru), care e firesc să aibă un regim special, lucrurile par să stea ceva mai simplu, căci cei mai importanți dintre ei sînt studiați în școală. A-ți baza, însă, cultura pe ceea ce „se face“ la școală ar fi o gravă eroare. Nu numai pentru autorii moderni și contemporani – selectați subiectiv și fugăr prezentați –, dar chiar și pentru cei clasici. Pînă nu l-ai citit pe Eminescu din proprie inițiativă, cu atenție, cu o reală implicare emoțională și intelectuală – și nu drept urmare a unei obligații, sub spectrul notelor și al mediilor – nu poate fi vorba de o adevărată apropiere și cunoaștere a operei. Va trebui, așadar, ca la lista noastră să adăugăm și scriitorii români.

De vreme ce sînt considerați suficient de importanți pentru a figura în dicționare, istorii și manuale, e limpede că, în covârșitoarea lor majoritate, acești scriitori au creat măcar trei-patru volume care ar tre-

bui citite (excepțiile de tipul Mateiu Caragiale, Margaret Mitchell etc. sînt rare). De altfel, mă îndoiesc că se poate cunoaște un autor după lectura unei singure cărți.

Mai e ceva: un volum citit care, în decursul întregii tale vieți, nu te-a „chemat“ la măcar încă o lectură înseamnă că nu ți-a spus mare lucru, nu te-a cucerit nici ideatic, nici stilistic, nici sentimental – caz în care nu vād cum, cel puțin pentru cititorul în cauză, ar putea fi considerat ca făcînd parte din cărțile „fără de care nu se poate“.

Să tragem linie: cite trei cărți ale celor trei mii de autori, citite măcar de cîte două ori, înseamnă – la ritmul mediu de lectură – 18.000 de săptămîni, adică puțin peste 346 de ani de viață...

Nu mă îndoiesc că v-au enervat foarte tare aceste calcule meschine și aparent „în afara cestiunii“. Ele erau însă necesare pentru a susține concluzia care se impune: *nimeni nu poate citi tot ceea ce e de citit*, decît dacă va reuși performanța (îndoielnică) de a parcurge o carte pe zi, neînterupt, vreme de cincizeci de ani.

Este această concluzie una dramatică, dureroasă, descumpănitoare? Categoric, nu – căci, slavă Domnului, fiecare dintre noi are dreptul și posibilitatea să opereze o selecție, conform educației, gusturilor și afinităților sale. Din cîte am putut constata – fără a risca însă să generalizez – se poate spune că:

– principalul mijloc de a *reduce* acest volum intangibil de lecturi este acela de a renunța să revii vreodată la o carte deja citită – ceea ce mi se pare o soluție extrem de discutabilă;

– principala metodă de a *accele*ra lectura este aceea de a te mulțumi să cunoști subiectul cărților – de unde și nebunia americană a casetelor cu rezumate ale marilor opere literare! –, fără a sta să reflectezi asupra lor, fără a extrage mare lucru din paginile lor și fără a fi în stare să le comentezi cit de cit;

– în fine, cel mai răspîndit sistem de *selecție* este cel bazat pe recomandări: ale prietenilor, colegilor, mai rar ale criticilor – mergînd pînă la adevărate mode (toată lumea vorbește despre cartea asta, musai s-o citesc și eu – vezi *Magicianul*, *Cel mai iubit...*, dar și *Jurnalul de la Paltiniș* sau *Cerul văzut prin lentilă*).

BUN, acesta este aspectul frivol, superficial al lucrurilor – dar care e alternativa serioasă? Pentru majoritatea criticilor, istoricilor, exegeților, eseistilor – în fine, lumea bună – răs-

punsul e categoric: „Clasicii înainte de orice“. Prin clasici unii înțeleg inclusiv autorii antici, alții – mai îngăduitori – situează punctul de plecare al lecturilor obligatorii mai spre Renaștere. Dincolo de sentențiozitatea înfricoșătoare a unei aserțiuni de genul „Dacă nu l-ai citit pe Racine nu ești un adevărat intelectual“, există aici și un argument greu de contrazis, cel al înlăntuirii, dezvoltării și referențialității cronologice: se presupune că nu-l poți savura pe Mircea Cărtărescu dacă nu l-ai citit pe Nichita Stănescu, că n-aveai cum să-l înțelegi pe Stănescu dacă nu te-a interesat Ion Barbu, și cum să te intereseze Barbu dacă etc. etc., ajungînd pînă la Ovidiu.

Nu intenționez să contrazic acest argument, deși ar fi multe de discutat pe marginea lui. Dar dacă aplicăm cu toată conștiinciozitatea selecția bazată pe „Clasicii înainte de orice“, sînt toate șansele ca în timpul vieții noastre – vai, atît de scurtă – să nu depășim niciodată, în cel mai fericit caz, secolul XIX.

Pe de altă parte, mă grăbesc să precizez pentru a nu fi greșit înțeles, sînt categoric împotriva unor lecturi aleatorii (ce se-ntîmplă să-ți cadă în mînă), dirijate de mode sau „organizate“ după sistemul „un pic de sud-americani, doi-trei ruși, ceva SF – să fie de toate“.

ADEVĂRUL este, ca de obicei, la mijloc. Clasicii trebuie citați, dar nu pentru că „e rușine“ să nu-i fi citit, ci numai în măsura în care îți comunică într-adevăr ceva și te ajută să înțelegi literatura în general și pe scriitorii contemporani în particular. Indiferent de modul în care ai ajuns la o carte – sfătuit, îmbrîncit sau din întîmplare –, actul lecturii este unul profund intim, o relație directă între tine și carte. Cît timp citești, cît timp „ești în carte“, trebuie să uiți ce-a spus cutare despre ea și cît de mare e autorul. Dacă citești cu gîndul că *trebuie* să citești, dacă o carte te „ține“ prin conotațiile ei culturale, prin pedestalul pe care a fost așezată, prin referințele critice consacrate – și nu prin ea însăși, prin rezonanță emoțională și/sau ideatică, atunci mai bine o lași baltă: e ca și cînd ai face dragoste gîndindu-te la aprecierile altora despre partenera ta. Dintre toate dimensiunile unei lecturi, aceea de *informare* trebuie să fie pe ultimul loc.

Pe scurt, refuz să accept că există lecturi obligatorii. Cred însă, cu toată tăria, că e obligatoriu să citești.

Tudor Călin Zarojanu
România literară 15

ANUL CUI

1. Ce a însemnat pentru Dumneavoastră anul 1996?
2. Ce proiecte aveți pentru 1997?
3. Numiți un eveniment cultural (carte, spectacol de teatru, film, concert, expoziție etc.) din anul 1996 care vi s-a părut semnificativ.

Ștefan AGOPIAN:

1. Sincer să fiu, 1996 este un an gol pentru mine. Este anul în care am scris foarte puțin, dar și anul în care mi-au murit doi buni prieteni, Mircea Ciobanu și Vasile Petre Fati. Este însă și anul schimbării politice, schimbare care va modifica viața noastră în sensul regăsirii motivației estetice care timp de șapte ani ne-a părăsit aproape de tot.

2. Nu-mi place să-mi fac planuri. Sint totuși aproape gata cu o carte, *Fric și addenda*, și sper ca la anul să o public.

3. Un important eveniment literar, dar și cultural, mi se pare a fi traducerea de către dl. Petru Creția a celor cinci cărți biblice (*Cartea lui Iov*, *Ecleziastul*, *Cartea lui Iona*, *Cartea lui Ruth* și *Cîntarea cîntărilor*), traduceri însoțite de comentarii strălucite, cum numai un mare om de cultura le putea produce. Tot ca eveniment literar trebuie pomenite cele două cărți ale d-lui Eugen Negrici, *Poezia unei noi religii politice și Poezia medievală în limba română*. Nu pot să uit nici inițiativa d-lui Iosif Naghiu, de a edita colecția *Poezii orașului București*, colecție din care am citit deja doi mari poeți, din generații diferite, Angela Marinescu și Ioan Es. Pop.

Vasile ANDRU:

1. 1996 a fost un an cu emoții politice, nu literare. A reînviat ceva din spiritul anului 1990. Eu sunt totuși un apolitic, om imun la febrele anilor bi-secți. Dar nu-s indiferent la sindromul febrei, sindromul decompresării. La 19 noiembrie, cu mulți am trăit senzația că, în fine, au câștigat „ai noștri“. Acest sentiment durează puțin. Vraja și viciul puterii ni-i vor fura pe ai noștri, și ei vor deveni „ai puterii“. Măcar România să fie câștigată!

În plan literar, pentru mine, 1996 a fost încă un an al interiorizării. Am mulți ani de interiorizare și puțini de manifestare, de ieșire la lume.

2. Semne aspre anul are. Am gata de tipar două cărți de proză: un volum de proză scurtă: *Erou rătăcitor în pragul morții*. Și un roman: *Păsările cerului*. Este un roman „de sertar“, scris în anii 1986-1988, anii maximei mele interiorizări. Recent, l-am retranscris cu retușuri; deci „îndrăznelile“ și apăsările lui „disidente“ nu datează toate din epoca „sertarului“. Și nu disidența sau protocronismul lui mă interesează, ci zborul acestor „păsări ale cerului“. Poate că-i cartea pe care o tot aștept de la mine...

În 1997 voi mai publica și *Jurnalul tibetan*, anunțat deja de o editură. Și încă o carte orientală: *Cu 7 înțelepți din India*. Căci India este a doua mea aripă.

Nu-i uit acum „pe cei mai triști ca noi“, vorba poetului. Aș vrea să pot publica două cărți ale lui Al. Protopopescu, colegul nostru trecut la cele veșnice în 1994. Au ajuns la mine puținele lui „pos-tume“: un volum de poezie melancolică,

de om exilat în monadă: *Disciplina neli-niștii*. Și o suită de eseuri scurte (unele publicate), totalizând circa 100 de pagini: *Un mileniu de copilarie*. Mă voi mobiliza să public și romanul postum al lui Nicolae Krasovski, *Maria*. Doamna Olga Krasovski, de ani de zile, se zbate s-o facă și are numai obstacole. Am pregătit terenul publicării unui debut, un roman bun de Savitri Stănescu, premiat de mine la concursul de proză de la Piatra Neamț. Poate că Editura *Mașina de scris* mă va ajuta și ea.

Lucrez și trăiesc cu sentimentul că sunt la finalizări. În sensul că survin un minus de iluzionare și un plus de trezire în alegerea priorităților. Știu bine că după noi rămâne, în cel mai bun caz, o singură carte. Și că numai o singură carte ne reprezintă. Restul sunt respirațiile zilelor.

3. Numesc două evenimente culturale ale anului 1996, pe o planetă care ea însăși este un eveniment cosmic, privită dinspre om, dar este mărunță și trecătoare privită dinspre Dumnezeu.

În februarie m-am aflat la Forumul internațional cu tema „Valori pentru viață“, organizat de Universitatea spirituală a lumii (World Spiritual University) din Madhuban - India. Participanții din circa 50 de țări au împărtășit experiențe și speranțe. Țara noastră se articulează lent la asemenea manifestări/sărbători ale timpului.

La început de iulie a fost Colocviul de la Chișinău, cu tema: „Două Uniuni ale Scriitorilor - o singură literatură“. A ținut o săptămână. Și, dincolo de aroganța candidă a unor confrăți bucureșteni, colocviul a avut un idealism desăvârșit. În vidul de românism al orașului basarabean, și în muțenia ambiguă a satului, 50 de scriitori „de pe ambele maluri“ (!) prospectau un spațiu literar comun. El rămâne întredeschis.

Annie BENTOIU:

1. Reapariția, mai răbdătoare și mai puțin explozivă, a speranței din decembrie 1989.

2. O traducere și o carte de proză.

3. Două cărți românești: volumul final al traducerii tuturor pieselor de Euripide de Alexandru Miran; *Oameni și umbre* de Alexandru George.

Pascal BENTOIU:

1. Anul în care pare să se fi pus capăt unei dominări comuniste, vinovată de crime împotriva poporului român. Cincizeci de ani în care s-au săpat și pervertit bazele morale și în care s-au compromis bazele materiale ale unui neam vinovat doar că se află la vestul unui vecin prea puternic.

2. Nu am. Nu mai am.

3. Cultura a fost cenușăreasa activităților sociale ale României. Sper din toată inima ca situația să se schimbe, încetul cu încetul. Felul, de pildă, în care la ora actuală Radiodifuziunea și Televi-

ziunea națională se preocupă de magnifică producție muzicală românească a secolului XX este mai grăitor decât orice argument spre a demonstra situația la care s-a ajuns datorită incompetenței crase și antipatriotismului celor care - în principiu - ar fi fost chemați să apere această cultură.

Ioan BUDUCA:

Pentru mine, 1996 a însemnat o mare nemulțumire, fiindcă tot anul am așteptat să-mi apară o carte care n-a apărut, dovadă că și la editurile private, ca și la cele comuniste de pe vremuri, ești aminat de la un an la altul. Cartea se numește *Ambasada României la București* și conține eseuri. Mi s-a promis că va apărea în ianuarie-1997.

Cît privește opțiunea mea pentru cea mai bună carte apărută în 1996, ea e *Politice* de H.-R. Patapievici, singurul de la noi care face politologie cu bază epistemologică și filosofică solidă.

Augustin BUZURA:

1.-2. Deși a fost pentru mine cel mai bun an postdecembrist, încă n-am reușit să-mi termin cele două cărți la care lucrez - un roman și un volum de articole - și nici scenariul promis lui Radu Gabrea. Sper ca în primul trimestru al anului ce vine să apar în librării după o nepermis de lungă absență. Pe urmă mai am diverse traduceri și alte lucrări începute, dar despre ele n-are rost să vorbim acum.

3. Nu am urmărit cu prea multă atenție întreaga producție literară, dar din ceea ce știu cred că nu e bine să uităm cărțile lui Alexandru Ciorănescu, Mircea Horia Simionescu, Andrei Pleșu, Cristian Teodorescu, Alexandru George, Costache Olăreanu, Gabriel Țimisianu, Mircea Angheliescu, Eugen Negrici, Livius Ciocârlie, Gabriel Liiceanu, Alex. Ștefănescu, Valeriu Cristea, Matei Vișniec (ordinea menționării este, bineînțeles, întâmplătoare), ca și reeditările din scrierile lui Nicolae Manolescu, Petru Creția.

În teatru, evident, *Danaidele*, în viaziunea lui Silviu Purcărete, iar la capitalul expoziții, extraordinara *Monumenta romaniæ Vaticana*. Aș mai remarca manifestarea complexă organizată de Fundația Culturală Română la Lincoln Center din New York, la care au participat șazeci și opt de artiști, oameni de cultură și artă români. Și aș mai spune și ceea ce n-ar fi trebuit să lipsească din acest an - retrospectiva Corneliu Baba. Un artist uriaș a împlinit 90 de ani și parcă s-ar fi convenit o sărbătorire pe măsură. Prea ne-am obișnuit numai cu politicienii și nu e bine.

Ion CARAMITRU:

1. Schimbarea rezultată în urma alegerilor care va însemna foarte mult pentru cultura română.

2. Să pot promova rapid acele legi și amendamente care să lase cultura să fie exact ce este prin valorile pe care le are.

3. Volumul celor zece poeți români traduși de zece poeți irlandezi, „Cînd trenurile se întîlnesc“ și în limba română

a celor mai importanți zece dezi, „Flăcările himerice“, sp. Silviu Purcărete, „Danaidele“ Domnul Caramitru este n al Culturii

Mircea CĂRTĂRESCU:

1. '96 n-a fost un an tocnu tru mine. Am trecut, nu foa peste vîrsta de 40 de ani, am multe prostii, am pierdut cîți am citit un pic și am scris un f fost un an sclipitor. Nici dacă jur nu vād prea multe evenir primit multe cărți de versuri: i par la fel. Am citit cîteva romi gaură-n cer. Sintem depa renaștere în literatură. Cred că au fost mai buni.

2. Proiecte am multe, nu decît cîteva fleacuri: puterea, speranța. Aș vrea să-mi vā (poate chiar anul acesta) prima *Orbitor* și să scriu măcar o sută din partea centrală, aș vrea s nteleg cartea asta care mād de atîtea feluri. Apoi, aș publica suri, dar nu am editor și nici nu să găsesc prea curînd. Poate apărea la anul și traducerea g *Nostalgiei*.

Am și proiecte cu totul și necomunicabile. Deocamdată.

3. Efervescența extraordinaturilor noastre de vîrf (Humanvers, Nemira, RAO) mi se pare mai bun din cultura română, azi

Alexandru DABIJA:

1. A dispărut Sergiu Celi după ce a cântat - la München - Grigore.

2. Să scriu o piesă de teatru română.

3. „Maestrul și Margareta“ de Mihail Bulgakov.

Ioan FLORA:

1. Pentru mine „anul literar 1 însemnat, în primul rînd, o mare v asta deoarece am reușit sa scriu cîteva luni un volum de poen asemenea, pe la începutul anulu apărut la Editura Cartea Romā volumul *Discurs asupra Strufo* (datat 1995) care s-a bucurat de o bună primire în rîndul iubitori poezie, fie ei de meserie, fie doar d credință. Și, pentru ca bucuria au să fie deplină, zilele acestea îmi va la Editura Eminescu (în colecția români contemporani“) un volum tiv bilingv (romāno-englez), trad fiind semnată de Andrei Bantaș chard Collins, intitulat (polemic a *Cincizeci de romane și alte utopii*.

2. Primul meu gînd în 1997 c mād așez la masa de lucru și să c munca la un proiect inițiat acum vi ani - o carte de poeme avînd un u în bună parte definit, dar și un spune definitiv - *Medeea și mașini război*, din care am și publicat cît în revista dumneavoastră. Al proiect este să mād îngrijesc de a

JURNAL 1996

umului scris anul acesta, intitulat acum derutant, dar pe deplin justificat: *Iova*.

3. Mai întâi o să numesc două cărți nime: *Versuri* de Mircea Ivănescu, în ecția „Poeți români contemporani” a turii Eminescu și *Ferdydurke* de old Gombrowicz, apărută la Editura vers în traducerea lui Ion Petrică.

Consider, de asemenea, că este nă de toată atenția noastră apariția a colecții de poezie: cea a Editurii rui, inițiată de regretatul Mircea banu și cea a Asociației Scriitorilor București (în colaborare cu Cartea nănească), intitulată „Poeții orașului curești”.

Dintre spectacolele anului 1996 aș nționa *Copilul îngropat* de Sam Shed, în regia Cătălinei Buzoianu, cu tor Rebengiuc și Mariana Mihuț și *ei surori*, în regia lui Ducu Darie, din tribuție făcând parte Oana Pellea, rcel Iureș, Ileana Predescu, Luminița eorghiu, Anca Sigartău, ambele la trul „Bulandra”.

Cind e vorba de film, desigur, aminaici cu multă plăcere *Prea târziu* de an Pintilie și noul film (vizionat pe etă) al lui Emir Kusturica - *Underbund*.

Nora IUGA:

1. Anul 1996 a fost pentru mine un la fel de important și la fel de fericit, aș tea spune, ca anul 1989. Dacă 1989 a emnat eliberarea, 1996 mă face să pot era că voi avea norocul să mor într-o me asemănătoare lumii din copilăria a.

2. De la o vreme e mai dificil să-ți i planuri. Dar am niște traduceri gata heiate, care vor apărea. E vorba de *ba de tinichea* de Günter Grass, pe re am tradus-o chiar „cu dragoste și cu jecție”, atât m-am implicat în ea, de rcă eu însămi aș fi scris-o, apoi *Inima nal*, penultimul roman al Hertei üller. În timpul liber, cum sint foarte igură, scriu deocamdată în gând o carte icipi proză, nici poezie, e numai vocea ea.

2. M-a bucurat mult apariția coției „Poeții orașului București”. Este nunat pentru mine să mă aflu printre ești poeți tineri, să trăiesc din nou senmentul de a fi în arenă, de a fi conrent, mai ales că această poezie nouă, re încearcă să fie atât de altfel, este de ot atât de vie, de omenească și ade-rată.

Vasile KAZAR:

1. Nu pot să nu amintesc că anul 1996 a readus speranțele din 1989. În 1996 am primit premiul Fundației Cultu-le Române pentru întreaga activitate și n participat la inaugurarea casei țărăști pe care am donat-o, cu întreaga lecție de artă populară, Muzeului de nografie Sighet.

2. Pentru 1997 trebuie să golesc iar tarele de desene ca să așez altele în ele, e care sper să le fac. Îmi fac „lecția” de esen zilnic, în ferestrele de nesomn; cu utorul Celui de Sus și al lui Il Poverello fîntul Francisc de Assisi).

3. Spectacole nu văd decît pe ecranul mic, care se extinde pe ecranul interior. În ceea ce privește lecturile, ele au o deschidere către multiple orizonturi: citesc Jung și mă interesează, printre alții, Vasile Lovinescu.

Angela MARINESCU:

Anul care se încheie a însemnat pen-tru mine - și cu amărăciune, și cu bucurie - apariția unei cărți, în cadrul concursului inițiat de Asociația Scriitorilor din Bucu-rești, care a ales 12 poeți foarte valoroși. Cartea mea de poezie se numește *Co-cosuș s-a ascuns în tăietură*. În 1997 aș-tept să-mi apară la Cartea Românească volumul de eseuri *Satul prin care mă plimbam rasă în cap* și, la Editura Ana-sasia, prin februarie, sper, o carte de inter-pretări la cele 113 paragrafe ale *Evan-gheliei după Toma*, din care am publicat mare parte în revista „Vatra”.

În legătură cu lecturile mele din acest an, cartea care m-a hrănit cel mai mult este *Jurnalul metafizic* al lui Gabriel Marcel, pentru că el vorbește despre credință din interior, își trăiește cu ade-vărat spaima și atracția către credință în Dumnezeu. După atîta inflație de slujbe-spectacol, declarații și cărți „religioase” aberante, pe care nu le mai suport, *Jur-nalul metafizic* a fost pentru mine bi-nefăcător.

Sanda MANU:

1. Revenirea în țară a lui Radu Pen-ciulescu și seminarul pe teme shake-spearene ținut de el la Arcuș și impresia generală că faptul cultural, în general privit, a fost în progres față de anul 1995.

2. Să nu mă acresc.

3. Cartea Ninei Berberova, „Acom-paniatoarea. Boala neagră. Trestia re-voltată”, publicată la Editura Humanitas în traducerea Irinei Mavrodin; work-shopul lui Radu Penciulesscu; cele două „Serate muzicale” ale lui Iosif Sava cu Gabriel Liiceanu și Nicolae Manolescu.

Mircea MARTIN:

1. Anul 1996, mai exact sfîrșitul lui, a însemnat pentru mine momentul în care, după marasmul deceniului negru ceaușist și al „tranziției revoluționare”, am început să mă simt solidar cu poporul român.

2. În primul rînd dorința de a mă întoarce la uneltele mele, adică la cărțile mele, nu ale altora.

3. Mi-e greu să aleg și mai ales mi-e greu să renunț a cita cîteva dintre titlurile importante apărute la Univers în acest an, dar mă voi rezuma la a-l cita pe H.-R. Patapievici, care face din tot ce scrie un eveniment cultural.

Costache OLĂREANU:

1. Pentru mine anul 1996 a însemnat noiembrie 1996;

2. Ediția definitivă a *Ucenicului la clasici*, incluzînd referințe asupra unor întîmplări și persoane pe care nu le-am putut publica în ediția de acum 20 de ani;

3. Silviu Purcărete (*Danaidele*) și Horia-Roman Patapievici (*Politice*).

Andrei PLEȘU:

1. Anul în care *Dilema* a ajuns la al 200-lea număr.

Anul în care cineva mi-a arătat versi-unea românească a *Cărții I* din Angelus Silesius, *Cherubinischer Wandersmann*.

2. Să am o prezență publică din ce în ce mai discretă.

3. Alegerile din noiembrie. Și ca eveniment politic, dar și ca spectacol, ca model stilistic și ca reformulare a civis-mului autohton (cu toate implicațiile lui sociale și culturale).

Nicolae PRELIPCEANU:

În 1996 mi-a apărut la Editura Vitruviu a lui Mircea Ciobanu *Bînemu-ritorul*. Eu n-am vrut să public cartea asta, dar acum mă bucur că am făcut-o, fiindcă altfel n-aș mai fi apucat să-l am niciodată ca redactor pe Mircea Ciobanu, la care țin și azi enorm, deși el nu mai e pe aici.

Ca în toți anii, și anul acesta cea mai minunată carte de un scriitor român e tot Caragiale - schițele. Tot le mai citesc - vorba lui Vlahuță - deși le știu pe dina-fară. Dintre aparițiile din 1996, atât de multe mi-au atras atenția, încît, dacă spun una, nedreptățesc altele. Chiar apar cărți foarte bune, contrazicînd teoriile catastrofice, criza culturii etc. Să dau totuși un exemplu: cei 12 poeți extraordinari edi-tați în colecția cu titlul, stupid după părerea mea, *Poeții orașului București*.

Cît despre 1997, n-am proiecte și nici nu scriu.

George PRUTEANU:

1. Anul 1996 a însemnat pentru mine:

- efortul de a susține zi de zi, la ProTV, emisiunea *Doar o vorbă să-ți mai spun* și stupefacția (nici azi spulberată) de a lua act de întreruperea ei, fără explicații, în septembrie, exact în ziua cînd împlinea un an;

- un ciclu de conferințe, intitulat *Limbaj și cultură*, la Sala Dalles, din care le-am ținut pînă acum pe cele despre Dante, Călinescu, Eminescu;

- cele 52 minus trei (concediul) croni-ci literare „de tranziție” de la *Dilema*;
- niște prefețe (Petru Dumitriu, L.S. Christensen, Eminescu);

- oarece eseuri, pe ici, pe colo;
- un film pentru ProTV, cu și despre Petru Dumitriu (șapte ore dialog filmat, o oră alte imagini), realizat la Metz, dar aflat încă (nu din voința mea) în stadiu de material brut;

- o campanie electorală aprigă în județul Constanța și o emisiune zilnică acolo, timp de patru săptămîni;
- risipirea temerii că ritmul de lucru din Senat mă va sufoca.

2. Proiectele mele pe 1997 sînt următoarele:

- să reiau la un post de televiziune, care s-o găsi, emisiunea *Doar o vorbă să-ți mai spun*,
- să fiu în librărie cu un volum cu

același nume, precum și cu ediția bi-lingvă Dante; dacă iese și o carte de eseuri, nu-i bai;

- să contribui la facerea unor legi grozav de bune și de repede.

3. Cărți care mi-au plăcut mult anul ăsta au fost: *Jurnalul* lui Zăciu și pam-fletele lui Dinescu. Cu plăcere i-am citit și pe Alex. Ștefănescu (*Gheața...*) și Tu-dor Octavian (*Tratat...*). Spectacol? N-am înțeles bine ce fel de Lady era cea din *Orfeul...* de la Național, rol în care Ilinca Tomoroveanu ar fi fost formidabilă. Eve-nimentele care mi-au plăcut incomensu-rabil au fost dimineața de 4 și noaptea de 17 noiembrie a.c.

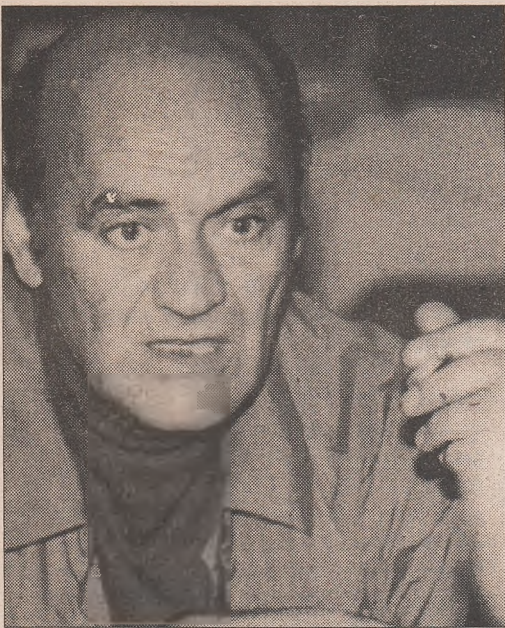
Alex. Leo ȘERBAN:

1. Aș îndrăzni să spun că a fost un an bun: două persoane față de care am un imens respect și pe care le cunosc, personal, puțin sau deloc - Liviu Ciulei și Mircea Zăciu - m-au asigurat de căldura simpatiei lor; Gellu Naum și a sa doamnă Lygia au revenit de la Berlin și, deși știu că le era mai bine acolo, m-am bucurat, egoist, că îi pot vedea mai des; am făcut ocolul SUA în șapte orașe, grație unei burse USIA; am participat la două mese rotunde (una la New York, alta la Stock-holm) în companii foarte onorante și agreabile; am cunoscut-o pe Liza Min-nelli; mi-a apărut traducerea la *Cerul ocrotitor* de Paul Bowles (pentru care țin să mulțumesc încă o dată Fevroniei No-vac, Ioanei Părvulescu și Gretei Tartler); am amînat cît am putut definitivarea unui volum de eseuri; am organizat, împreună cu prietenii Aurelia Mocanu și Mihai Chirilov, o expoziție de „anatopisme” (montaje de fotografii); am fost fericit că *Dilema* a ajuns la numărul 200.

Una peste alta, mi-am ținut prietenii aproape și dușmanii la distanță: oricine știe că de primii ai mai mare nevoie...

2. Aș vrea să rămîn „încremenit în (acest) proiect” vesel: a nu debuta în volum. Cartea pe care, chipurile, o „pre-gătesc” (și care se numește, cu acordul lui Andrei Pleșu, *Dietetica lui Robinson*) ar putea deveni un gag editorial mereu reînnoit - ceva, oricum, preferabil pu-blicării propriu-zise! De ce? Pentru că nu țin să demonstrez nimic. Nu vreau să dovedesc nimic. Și pentru că, mai presus de orice, nu mi-aș dori să fiu citit de mai mult de acele 15-20 de persoane la a căror opinie țin... În rest (și din motive evidente), sper să călătoresc la fel de mult.

3. Cred că evenimentul editorial al anului a fost noua ediție - impecabilă, de astă dată - a cărții lui Patapievici *Zbor în bătaia săgeții*, apărută (tot) la Humanitas; două expoziții-eveniment: *Experimentul* CSAC-ului de la 3/4 și personala Stelei Lie de la Căminul Artei; în cinema, *Suspecții de serviciu* ai newcomer-ului Bryan Singer și flamboiantul *Casino* al lui Scorsese - pentru care marele designer care a fost Saul Bass (*Vertigo* etc.) a „de-senat” ultimul său generic; în muzica „le-jeră” (singura pe care o mai ascult), apariția celei de a doua casete a celor de la *Sarmalele reci* intitulată - ademenitor - *Aurolac* (am o slăbiciune pentru aceste două minunate cîntece: *Ana are mere* și *Vineri seara*).

Mircea Horia SIMIONESCU:

„Aveam o mitralieră și trăgeam

— Am citit înaintea altora ultima dv. carte, *Paltonul de vară*, datorită împrejurării că i-am scris prefața. Pe mine cartea m-a cucerit. Ce părere aveți dv., ca autor, despre ea?

— Corect și frumos ar fi ca un scriitor, asemenea oricărui artist, să se abțină a-și exprima opinia despre lucrarea lui abia încheiată. Așezând pe hârtie (pe carton) ultimul punct (tușa finală), autorul se află în situația păsării ce descoperă, ivită din ființa ei și de neunde, un obiect geometric străin pretinzând că o reprezintă. S-ar putea scrie o scurtă dar mișcătoare proză despre figura tâmpă a meșterului ridicându-se de pe locul în care și-a istovit energiile și caută să înțeleagă ce s-a întâmplat: una s-a așezat să facă, alta s-a alcătuit din irepresibilă lui dorință de a face. Situația e cu atât mai de neînțeles, cu cât produsul considerat o treabă strict personală dă semne că aspiră la un statut de obiect autonom și este așteptat cu interes de indivizi al căror nume nu-l cunoaște, nerăbdători să-l cântărească în palmă și să-i fixeze prețul. Vai de biata găină, ea nu va ști niciodată ce forță, ce duh necunoscut s-a insinuat în transparentele ei viscere, constrângându-le să alcătuiască din mai nimic bolțile de cristal ale unui palat de nuntă și cavou.

Știu bine că, adunându-mi din propria viață, din experiență, materia romanului *Paltonul de vară*, am simțit că trăirile mele ar putea interesa pe cei care, trecând prin împrejurări asemănătoare, n-au exercițiul și timpul de-a le exprima și că, servindu-mă de instrumentele confesiunii, le-aș putea înlesni înaintarea pe drumul cunoașterii de sine. Omul contemporan mie trăiește cu febrilitate fiecare din mulțimea întâmplărilor lumii; nicicând n-a fost mai asaltat de evenimente, primejdii, avertismente, informații utile apărării sale, supraviețuirii. Pe măsură ce consumă (și mai și depozitează) mari cantități de întâmplări — să le numim pilduitoare pentru buna lui navigare —, viața proprie își pierde, paradoxal, coerența, integritatea, imunitatea naturală a spiritului, inițiativa, adesea însuși sensul. Dependența de fapte și violențele lumii exterioare (un adevărat labirint al oglinzilor!) îl îndepărtează de sine, de plăcerea de-a se afla, liber și dezinteresat, beneficiarul spectacolelor oferite de simțurile, gândurile, visele, darurile înăscute, proiecțiile sale gratuite, cele care le asigură personalității structura și destinului traiectoria fără de pereche.

Am plecat de la ideea că a sosit timpul să restabilim echilibrul dintre solicitările abuzive ale informațiilor din afară, acaparatoare, tinzând să ne reducă la un simplu număr în șirul fără de șir al organismelor standard, și chemările fi-rești ale ființei gânditoare, obturate și parazitare de clamorile vieții de dincolo de noi. Nu pot rămâne indiferent la suferința semenilor care, nemaiputând

dormi liniștiți de grija dispariției cetaceelor sau a două triburi ce se măcelăresc de trei decenii undeva în centrul Africii, nu-și mai găsesc răgaz să se privească în oglindă ca să întrebe privirea dacă judecata lor a rămas nealterată, dacă bucuria unui sărut n-a fost părelnică, dacă muzica lui Mozart le-a produs bucurie sau plictiseală, în fine, dacă chipul cu care se înfățișează cunoscuților nu e cumva morocănos din cauza proastei funcțiuni a vezicii biliare iar mitocaniile în lanț n-au la origine părăsirea autocontrolului sau lipsa igienei elementare.

În fond, toate cursele navetelor spațiale, marile invenții ale timpului, uluitoarele instrumente ale civilizației, majoritatea frământărilor sociale și politice etc. — cărora le acordăm mai bine de trei sferturi din scurta noastră viață — au un singur rost: de a ne așeza mai corect în perimetrul de doi metri ce ne-au fost dăruiti, spre bună locuire, de Dumnezeu.

Dacă îi găsesc cărții mele, după apariție, destule stângăcii și spații rău mobilate, idei neduse la capăt, mă consolez că nu m-am abătut de la gândul ce a stat la temelia tuturor cărților mele, acela de a atrage atenția cititorului că evenimentele despre care scriu gazetele și referă celelalte surse ale mass-media, utile pentru a ne asigura supraviețuirea, sunt de departe extravagante și superflue în comparație cu „măruntele” și ignoratele noastre satisfacții și aventuri particulare — sentimentale, fanteziste, onirice, fiziologice, poetice, acut subiective, zurbagii față de normele impuse de o industrie a anecdotei. Urmărind mai atent chipul lumii contemporane, comportamentul indivizilor care o locuiesc, vezi că ceva s-a dereglat în sistemul nostru de adaptare la realitate și că suferim de o boală pe care străbunii noștri n-o cunoșteau. Lumea s-a înstrăinat de noi, noi nu ne mai regăsim, înstrăinați, în vâltoarele ei. Urmare a unor lungi observații, descopăr tot mai multe cazuri de oboseală, pierdere a dreptei judecăți, refugiu într-o „lume” fără sprijin în realitate, dezarmare în lupta vieții în fiecare zi, inerție nefertilă, cădere în resemnare și, „compensator”, goană după emoții tari, deloc alinătoare a suferinței. Ființa nu mai e contemporană cu faptele ei, bucuriile sau inconfortul le înregistrează ca pe niște falsuri, în consecință le trăiește cu o participare de spectator și — pentru că vorbeam despre febrilitatea de-a îngurgita pe nemestecate noutățile din afara lui — le pipăie cu simțurile cele mai periferice, și acestea ceruite, dacă nu chiar alterate.

Impresionantul arsenal al științelor umaniste (Filosofia, Antropologia, Psihologia, Politologia, Sociologia, Psihiatria etc.) are nevoie de multe tomuri pentru a învedera grava ruptură și a explica, defini și analiza fenomenul; în schimb, un roman scris cu sinceritate, într-o limbă mai apropiată de cea comună, vibrând însă precum armonicele sunetului (muzicienii știu despre ce e vorba) sub bolta Poeziei, poate da referințe complete privind condiția în care suntem nevoiți să trăim, și aceasta numai în câteva capitole. Este privi-

legiul Artei de a ne conduce cu cuvinte puține în miezul problemei.

La recitare, acum, mă descopăr nemulțumit de cartea mea: încă o dată, n-am reușit să traduc plastic ideea de la care am pornit; proiectul se voia rotund, romanul a ieșit oval ca oul de care stă mirată găina. Și atât de împopistrat de jocurile culorilor (vezi Klee, Pollok, Xenakis, Stockausen), că albul cel inocent și de regulă socotit banal nu mai reține privirea.

Lăsarea neterminată a unei lucrări e un procedeu frecvent folosit de artiștii veacului nostru; îl folosesc uneori și eu, dar, de această dată, nu l-am dorit — și neîmplinirea mă irită.

— Cum credeți că va fi primită cartea de către critica literară? Dar de către public?

— N-am îndoieli că critica („publicistică”, spontană, „pe fază”) va primi *Paltonul de vară* cu aplauze și va saluta ingeniozitatea construcției, temperanța experiențelor, originalitatea scriiturii, imbinarea insolită a mijloacelor „cu care ne-a obișnuit M.H.S. de la prima lui carte”, printre care ironia, lirismul, jocul gratuit, aluziile satirice, evitând elegant (dacă nu teribil de incurcat, în așa fel ca să nu se prea înțeleagă) comentariul critic de fond, demersurile de răsturnare a tiparelor prozei tradiționale, inițiativele estetice, prezente în toate cărțile mele. Precauțiile criticilor (cu excepția câtorva nume prestigioase) de a nu denunța autorul că „umblă” la mecanismele mai adânci, asigurând cenzura că e vorba de un scriitor cuminte, nu-și mai au astăzi rostul și receptiile ce mi se fac, oricât de măgulitoare, mă lasă invalid, ca un trup arătos dar lipsindu-i scheletul.

Cum cronicile trec, mai târziu, în cărțile de critică și în fișele de istorie literară, cu mici/neînsemnate modificări, aprecierile (cu superlativele lor) și evaluările se transformă în etichete și acoperă întreaga suprafață a obiectului rămas, neexplorat în profunzime. Neîn-doios că, odată, un critic care poate că încă buchisește astăzi abecedarul va săpa mai adânc și va mai schimba câte o frază de pe inscripțiile etichetelor; perspectiva nu mă încălzește cătuși de puțin, pentru că îi acord criticii de astăzi o mare putere culturală și formativă, un rol de prim judecător al creației în plină desfășurare a virtualităților. Sancțiunile ei le-am primit cu mai viu interes decât laudele cu aspect publicitar.

Sondajele adânci (de felul celor întreprinse de Irina Mavrodin în prefetele la Nathalie Sarraute sau Le Clézio) n-au corespondent în analiza romanului românesc contemporan, criticii „de serviciu” — unii dintre ei bine echipați teoretic, cunoscători ai ultimelor metode de investigare — se sfiesc să le folosească pe organismul viu, pentru ca, desprinzându-se curajos de modelele ilustrate ale criticii „clasice”, să descopere tendințele, direcțiile și modalitățile ce înprospătează peisajul literar și deschid perspective noi creației, perspective pe care le-aș numi mai europenești. (În această privință, critica de arhitectură, muzică, arte plastice îmi pare a fi făcut, în ultimele decenii, pași mai ho-

tărâți.) Nu-mi dau seama ce relevanță au nesfârșitele distribuii pe generații ale scriitorilor, dacă din operațiunea de cartare nu se conturează câteva idei estetice fertilizatoare. Dar poate că mulți critici lasă această operațiune (cu consecințe în așezarea mai bună a valorilor) pe seama timpului — factor abstract și atât de nebulos.

Sunt perfect conștient că judecățile mele sunt tincturate de un iritat subiectivism, ca atare amendabile, dar ele orbitează în jurul unui adevăr, pe care criticii, fini cercetători cu bisturiul și penseta, îl pot defini mai bine decât mine. M-am rezumat a semna un fenomen, o situație ce mă privește tangențial, însă multora din confracții mei, mai ales tineri, producându-le o prelungită suferință.

Am cititori puțini, dar avizați. Vor primi *Paltonul de vară* nu ca la împărțirea veșmăntelor unui răposat și, cu siguranță, nu vor spune, cum au spus-o câțiva confracți prozatori ceva mai bine îmbrăcați, că după primele două volume ale debutului (*Ingeniosul*), n-am mai izbutit să mă ridic cu fruntea la înălțimea lor: vor saluta tăietura croiului ca potrivită anotimpului, dar vor nota și că silueta manechinului a mai scăzut în răstimp. Cât despre încercarea mea împletită de a ridica documentul în lumina violetă a ficțiunii, vor aștepta — ca și mine — decizia specialiștilor, căroră le-am tulburat îndestul, prin ricoșeu, siesta.

— Sunteți în formă? Scrieți în continuare? Ce anume scrieți?

— Ma simt tot mai rar în formă (unde sunt entuziasmele de altădată, energiile care mă țineau la masa de scris peste douăzeci de ore, sâmbăta și duminica, după o săptămână de slugărit la curtea unui stăpân „care mă urmărea cu pușcă” — titlul unei povestiri despre statutul meu în acele timpuri?). Mă chinuie strădania de a-mi reintra în formă, însă și mai mult temerea de-a nu fi rămas fără știința mea în uniformă (îmi suspectez mentalitatea, limba ce nu se poate să nu fi prins rigidități ale fibrei lemnului, o bună parte din zi fac exerciții de logopedie, reinvăț caligrafia).

De doi ani, scurtez „zilele” jurnalului anilor 1966-75 (perioadă în care m-am aflat aproape întâmplător în funcții publice, străine vocației și priceperilor mele; cartea rezultată i-am promis-o lui Mircea Ciobanu, pentru Editura *Vitruvii*. Mă paralizăază teama de a nu suprima tocmai însemnările care i-au stârnit interesul lui Mircea și aceea de-a nu altera prin contrageri spontaneitatea barocă a confesiunii).

— În ce măsură a contat pentru dv. schimbarea petrecută în viața politică a României, în urma alegerilor din 3 și 17 noiembrie anul acesta? Care este pronosticul dv. în legătură cu evoluția României în următorii ani?

— Într-un interviu cu ingerul Emil Brumar, la începutul lui 1990, publicat în *Convorbiri literare*, mi-am arătat profunda decepție produsă de instalarea în fruntea treburilor țării a acelorași vechi nomenclaturiști. Ca și în 1953, 1956, 1977, speranța și dragostea de

În stafiile trecutului cu o sete dementială

libertate, lucind câteva zile, s-au spulberat. De unde credeam că s-a încheiat stagiul autoimpus de retragere la țară și voi prelungi după plac șederile la București, m-am văzut din nou constrâns a rămâne singur și încenușat în chilia mea de pustnic, fiindcă am întâlnit destule încercări de restaurare a comunismului (această amenințare îmi mai procură și astăzi insomnii și coșmaruri).

Îmi place să cred că sărbătoreștile schimbări din 3 și 17 noiembrie 1996 vor fi de durată și rodnice. De noi depinde să fie. Dar un gând sinistru vine din urmă, nu-mi dă pace: într-o noapte am visat un slogan – era scris pe peretele casei de la Pietroșița, cu roșul murdar al steagurilor de 1 Mai. Suna așa: „Secolul XXI va fi comunist, sau nu va fi deloc“. Am dictat, între somn și veghe, în microfonul walkmanului de la căpătâi această absurdă formulă, mi-am zis că un idiot – sunt mulți în comună – a făcut o farsă prin care să mă pedepsească pentru convingerile mele, altele decât ale lui și ale iliescienilor, ceaușiștilor, nostalgicilor de acolo, copleșitor majoritari.

La lumina zilei, mereu tulburat, am cercetat mai atent faptele și raționamentele m-au condus la concluzia, înspăimântătoare, că visul nu-i lipsit de o anume logică. Încerc să rezum:

Este evident că Planeta își secătuieste accelerat resursele, că iluziile specialiștilor de a compensa pierderile prin descoperirea altor resurse s-au dovedit subrede. Omenirea e tot mai mult amenințată de foamete, epidemii, asfixie, oboseală cronică, demență, idealuri și dorințe fanteziste (spectaculoasele cuceriți tehnice, performanțele inteligenței etc. le nutresc copios), precum și de modele de civilizație întemeiate pe strădania a secole de trudă și cheltuieli, civilizație inaccesibilă multor state. Acestea și încă multe altele creează de nivelări economice, sociale și individuale pe care fantastica mașină a informațiilor le învederează, pentru care nu se întrevăd remedii și pe care, foarte ciudat, politologii nu le iau în seamă – privirea lor îmbrățișează fenomene imediate, nu ajung la cauzele profunde, economice și culturale, generatoare de ciclice disfuncții. Uitându-l pe Malthus, îmbătați de proteicele energii și promisiuni ale științei secolului, chiar și cei mai lucizi analiști tratează aberațiile totalitare, războiul rece, prăbușirea comunismului, ca pe niște crize aproximativ limitate, declanșate de ideologi sau aventurieri visând cai verzi pe pereți, tot felul de utopii, administrații ideale, egalitariste și egalizatoare, producătoare în final de Schlaraffenlanduri în serie, disciplinate prin liber consumismant (!) și forțate să-și unească fericirile într-una singură, universală.

Mentalitatea modelată de asemenea ideologii a reușit să inculce oceanului de minți necoapte, imenselor mase de defavorizați, ideea asiatică conform căreia, pentru atingerea idealurilor jinduite, sunt scuzabile chiar și cele mai abominabile crime (noi le numim crime împotriva Umanității), și tragica experiență a fascismului și comunismului ne-a oferit și cheia descifrării „rațiunii“ pentru care ideologiile falimentare astăzi nu se sfiau să declare că opera lor e de-

mocratică, mai populară decât a democrației burgheze: trimiți pe lumea cealaltă câteva rotunde milioane de oameni, pentru a le asigura condiții de supraviețuire altor milioane, chipurile mai multe... De la sine înțeles că Justiția nu-și avea rostul în această socoteală privind exclusiv Statistica.

Firma comunismului a fost făcută țândări. Nu și realitatea care a ridicat-o, colorând-o ademenitor, pe frontispiciu. Să ne prefacem sau să credem cu adevărat că inegalitățile (sunt de multe feluri), dezechilibrele, inechitățile lumii de azi pot fi remediate cu mijloacele de care dispunem? Să tot apelăm la nesfârșit la Psihologie, Psihiatrie, Psihanaliză sau lombrozianism, pentru că, cercetând omul, să ne explicăm cruzimile, demența, sistemele de aneantizare a ființelor nevinovate, prin decăderea morală a semenilor înarmați cu cinism, revolvere, gaze exterminatoare, comandați de niște smintiți mai smintiți decât executorii? Să ignorăm, în continuare, un evident punct ochit, punct lovit al loviturii de stat din acel Octombrie 1917, care a accelerat căderea colonialismului și care, în ochii multimilor considerându-se nedreptăți de repeta-te reasezări ale frontierelor și populațiilor, apare ca un exemplu de soluționare a problemelor vitale ce le macină?

Până la ivirea pe lume a unei minți a-tot-cuprinzătoare a fenomenelor istorice (și nu numai), care să se dispenseze de explicațiile puerile și de euforia prea puțin întemeiată după care am fi înegnunchiat pentru totdeauna fiara, e nevoie să scormonim cauzele pentru care se înmulțesc în vremea noastră fenomene (le consider simptomatice) cum sunt masivele migrații de populații, inflamațiile naționaliste, încercările de destructurare a civilizațiilor seculare, războaiele și răfuielele locale – până la nivelul triburilor, familiilor și bandelor mafioate –, un imens arhipelag zguduit de seisme.

Cât de puternice pot fi instituțiile Democrației, ca să poată ridica milioanele de oameni considerându-se năpăstuiți și frustrați de drepturi elementare la nivelul de cultură care să le înfrâneze instinctele, să le șteargă din minte că proprietatea ar fi un furt și să le oprească pomirea criminală de a suprima viața vecinului pentru a-i răpi din ograda una din cele două capre pe care le crește, considerând raptul ca un act de justiție? La nivele mai înalte, dar întemeindu-și doctrina pe același „principiu“ simplu, forțe oculte instruiesc batalioane paramilitare de acaparare a puterii pentru a redistribui – vedem cât de „echitabil“ – averiile acumulate prin iscusință și sudoare.

Mentalitatea aceasta comunistă e decelabilă nu doar într-un sat izolat de munte, ci și în cabinetele unor înalte state majore ale organismelor menite să lucreze la construcția societății de mâine; în ultimul timp, mentalitatea de care ne ocupăm pare a pătrunde chiar și în lumea bună a asociațiilor internaționale chemate să facă ordine în treburile Planetei; altfel, cum să ne explicăm rapidă lor birocrațizare, obstrucționarea inițiativelor luminate, subita paralizie care le lovește ori de câte ori ar trebui să intervină decis, neîntârziat, în dis-

pute ce amenință să incendieze întinse zone ale lumii?

Visul meu sinistru avertiza asupra unui posibil pericol: stratul gros al gândirii primitive, exercitând o presiune de jos spre pisc, poate da naștere, în secolul următor, unei personalități pricepute să reformeze „original“ teoria marxistă și, punând în circulație steaguri și lozinci populiste, să izbutească a aduna largi categorii de muritori ce nu-și mai află locul și utilitatea. Procedul a fost omologat de secolul nostru; de ce nu cercetăm din vreme masa submarină a aisbergului pentru a-i dinamita structura și dezumfla forța presiunii? (Aviz politologilor, istoricilor...)

Am încercat, dragă Alex. Ștefănescu, să găsesc, în visele nopților următoare, imagini mai luminoase, care să-mi alunge din oase frica, îngrijorările privind un timp mai îndepărtat, pe care desigur nu-l voi mai apuca – frică și îngrijorare pentru copiii și nepoții mei, cărora le doresc un secol scutit de tulburările, smintelile, crimele celui ce se încheie. Într-un miez de noapte, o scurtă secvență a visului m-a arătat înarmat cu o pușcă mitralieră și cu câteva grenade la centiron. Trăgeam în stafiile trecutului cu o sete dementială. Măna încinsă mi-a fost blocată de un necunoscut cu aer de mărunț funcționar care, prezentându-se cibernetician, filosof și sfânt, mi-a pus înaintea o carte deschisă, un manuscris cu caligrafie albastră – un albastru aidoma celui al pozelor lucioase înfățișând Ieslea și vizitatorii nopții de Crăciun. Am înțeles că pagina cuprinde răspunsul la întrebările ce mă chinușera.

M-am trezit înainte de a putea să citesc un singur rând.

– Unde ați dispărut astă-vară?

– De douăzeci de ani, dispar mai bine de opt luni din Bucureștiul care mă sufocă și mă întristează. Călătoresc mult, încep cu cei 120 de kilometri până la Pietroșița, continuu cu pașii imaginației să bat drumurile continentului tot, fiindcă de pe terasa dinspre apus a casei mele se văd distinct săgețile domurilor din Viena, Veneția, Florența, Strasbourg, Köln, Paris, adesea norii Mediteranei. Pașaportul și cheltuielile mă privesc exclusiv, mi le vizez și catagrafiez seara, pe hârtie velină, adăugând la cheltuieli și costul celor trei cartofi (copti sau înăbușiți) ai prânzului și cinei, al margarinei și uleiului, uneori al cubului de brânză și al câinii cu lapte. Cifrele cele mai consistente din listă reprezintă contravaloarea celor peste patruzeci de țigări Snagov ale zilei și a patru medicamente fără de care...

Vara aceasta, mai neobișnuită, am petrecut-o mult în conversații amicale cu consătenii. Scrisesem pagini vehemente despre adâncă întunecime din mintea țaranului acestui timp – se află în volumul *Paltonul de vară* –, într-o vreme mi s-a părut că judecata mea e prea aspră, ca urmare am vrut să mai verific o dată afirmațiile, înainte de apariția cărții. Apropierea alegerilor îmi oferea nenumărate prilejuri de a aborda probleme politice și nu numai. M-am ales cu un eșec, fiindcă propaganda mea elegantă pentru Convenție și liderul ei a fost întâmpinată cu duș-

mănie, cu ironiile încasate de Don Quijote (mă mir că nu mi-au spart ferestrele), cu chiotele triumfului comunal al netrebnicilor la putere; dar și cu un câștig: diatriba mea la adresa țaranului (cât de țaran mai poate fi) s-a dovedit pe deplin îndreptățită.

Mă arde curiozitatea să revăd multele interlocutorilor mei după importanta schimbare finală a lucrurilor, să le aud opiniile cu aură de veche „înțelepciune“. Merită, pentru experiența mea, să înfrunt frigul anunțat de meteorologi. Plec la țară chiar mâine dimineață.

– Citiți România literară? Care credeți că sunt atuurile ei?

– Pătimăș ascultător al Radioului (m-am născut în anul instalării postului România), citesc ziarele o dată la trei luni, când, reîntorcându-mă pentru o săptămână acasă, la București, fiica mea îmi pune în față un teanc de gazete selecționate cu grijă (cum îmi oferă și casetele după emisiunile lui Iosif Sava). Singura revistă citită cu interes, în întregime și la timp (sunt abonat), e *România literară*. E o publicație excelentă, dar te rog, dragă Alex., nu-mi cere să-i detaliez meritele tocmai în paginile care mă găzduiesc acum. Sentimentul ce-mi însoțește lectura revistei e că prietenii care o scriu fac ceea ce fac pentru a nu mă simți la țară izolat în pietrificată singurătate: îmi trimit scrisori de amor.

– Ce altceva citiți în momentul de față?

– Hârtii vechi, de o ascuțită actualitate, fotografii de familie, inscripții – parte indescifrabile – apărute sub pleoape în lungul răgaz ce mă coboară în somn (adorm greu). Plăcere ce îmi alungă somnul și se transformă în chinuri dacă nu izbutesc să le dictez pe walkman. Multe se dovedesc la transcriere, dimineța, total idioate.

– În capitolul rezervat dv. într-o carte la care lucrez în prezent trebuie să vă schițez biografia. Unde pot să găsesc informații sigure în legătură cu biografia dv.? Din punctul dv. de vedere, care sunt acele date care nu ar trebui să lipsească?

– Două sunt sursele cele mai sigure: *Supliment* (În loc de Postfață) din Bibliografia generală – ediția a doua –, Editura Nemira, 1992, și *Tabel cronologic*, deschizând volumul *Povestiri galante*, B.P.T. al Editurii Minerva, 1994.

– Ce veți face de Anul Nou?

– Mi-ar plăcea să fiu singur, la Pietroșița, între soba încinsă și biblioteca de nuc a tatei, să recitesc ce am scris în jurnalele anilor în noptea de Revelion. Cândva, prin anii 1950-60, îndepărtând de mine caietul, scriam pe foi separate răspunsuri la întrebările interviului standard, care, citite astăzi, mă redau totalmente stupid: voiam pe atunci să-mi cumpăr, pentru vârsta pensiei, o luxoasă limuzină Pobeda...

Interviu realizat de
Alex. Ștefănescu

Amos CHITTA

MUZICIAN

BUCUREȘTENII care în anii '70 obișnuiau să frecventeze concertele de la Sala Radio își amintesc, fără îndoială, un prim violoncelist cu înfățișare distinsă –

barbișon de memorandist – cu aerul că exprimă, aplecat asupra instrumentului, idei esențiale. N-ar fi crezut nimeni pe atunci – nu părea verosimil – că un instrumentist de orchestră poate fi bântuit de patima scrisului, că din violoncelistul atent la bagheta dirijorală avea să se nască un spirit independent, un exilat care n-a acceptat să se lase în voia destinului, ci a ținut să-l învingă – și, mai ales, să-l analizeze. Amos Chitta, născut la Cluj în 1941, absolvent în 1968 al Conservatorului bucureștean, avea să evadeze din țară în 1980, stabilindu-se la Viena – fără teamă că se va „pierde”. Dimpotrivă, și-a luat magisteriatul, a dat destule concerte, a devenit la rândul său profesor de instrument, a luptat cu prejudecățile și, mai ales, în 1993 a publicat romanul *Înainte de purgatoriu și după*, romanul amar al emigrării. Peste încă un an avea să publice un nou volum. În prezent scrie inclusiv în limba germană, fiind angajat într-un amplu „răspuns” dat lui Gregor von Rezzori.

L-am regăsit pe Amos Chitta la Viena mai degrabă scriitor decât muzician, fiindcă experiența muzicală fusese deja desăvârșită, în timp ce pagina albă ademenea cu o mie de aventuri. Este unul dintre românii care nu numai că nu și-au uitat țara, dar continuă să trăiască pentru ea. Printre recente sale preocupări există dorința de a crea un premiu – acordat anual unui scriitor, din țară sau din afara granițelor, ales „pentru cea mai frumoasă limbă română literară”.

Grete Tartler

VACCINUL

Scurt prolog

În timpul unei plimbări de agrement pe pitoreștile canale ale Strasbourg-ului, mai mulți parlamentari din cadrul Consiliului Europei au luat hotărârea să transforme sala de conferințe a acestei organizații internaționale într-un teatru de amatori care să stea sub semnul lui Arlechin. Ei m-au rugat să le dedic o scurtă piesă ce să nu ridice, mai cu seamă acum, la început, probleme mnemotehnice și de interpretare. Salutându-le inițiativa, ba chiar gândind că, în sfârșit, eficiența muncii lor avea să crească, m-am bucurat să le stau la dispoziție. Premiera, în limba germană, a avut loc pe data de 31 iunie 1996, cu puțin timp înainte de vacanța parlamentară de vară.

Scena I

ARLECHIN, ținând-o de mână pe Colombina, se apropie de rampă și anunță cu grație de bufon: „Finita la comedia!” Cortina cade și ambele personaje se retrag în culise.

Arlechin (îngândurat): Așadar, finita la comedia...

Colombina (așezându-i-se pe genunchi): Dragule, iar ești amărât?

Arlechin (ceva mai insistent): Of, Colombina... Într-adevăr s-a sfârșit comedia?

Colombina: Ce vrei să spui?

Arlechin: Nimic... Gândeam și eu așa...

Colombina: Și, mă rog frumos, ce gândeai? Nu poți să-mi spui?

Arlechin: Pot... Dar să nu râzi de mine...

Colombina: N-am să râd, îți promit.

Arlechin: Ascultă, Colombina. Să știi că m-ai întristat... Te-am văzut flirtând cu regizorul de culise...

Colombina (surprinsă): Sărmanul de tine, tocmai pe acela ți-ai găsit să fii gelos?

Arlechin: Nu sunt gelos... Sunt trist... De-aș ști că mă iubești...

Colombina (amuzată): Dar te iubesc, prostule!

Arlechin (siesi): Din prost nu mă mai scoate și asta nu-i de suportat. Oare o fi existând cu adevărat vaccinul acela? La proxima ocazie o să-l descos pe Semidoctus. (Tare.) Of, Colombina, de m-ai iubi cum spui...

Colombina (energică): Hai, capul sus! Nu-mi plac văicărelile.

Arlechin (privește înspăimântat după o perdea): Iubito, iubito, ascunde-te! Vine regizorul de culise.

Colombina (vădit enervată): Și ce-i dacă vine?! Auzi, să mă ascund! Cărpă ești, nu bărbat!

Regizorul de culise: Colombina, tu aici?!

Colombina: După cum vedeți, maestre. (Chicotește.)

Regizorul de culise (către Arlechin): Și tu? Tot aici? Marș la demachiere, neghiobule! Întinde pasul, că acuși te zbor de pe schemă!

Arlechin (îndoindu-se de spate): Iertare... Stăteam de vorbă cu Colombina... (Se îndepărtează lăcrimând.)

Regizorul de culise (adresându-se Colombinei): Ce ființă mizerabilă!

Colombina: Iertați-l... E suferind...

Regizorul de culise: Ei hai, l-am iertat. Ia spune, porumbițo, te-ai gândit la propunerea mea?

Colombina (cu o expresie facială înviorată): Da...

Regizorul de culise: Și?

Colombina: Ar trebui să-i spun ceva lui Arlechin... Suferă cumplit...

Regizorul de culise (surescitat): Dă-mi mânuța, porumbițo, și nu-ți mai pierde vremea cu un prost. Ne așteaptă o masă princiară la cel mai luxos restaurant, unde vom și dansa.

Colombina (siesi): Mă doare sufletul pentru Arlechin, dar n-am ce-i face...

Scena II

LABORATOR ultramodern, proprietatea lui Doctus. Acesta șade în jilț și vorbește cu ură unui craniu uman aflat pe masa din fața sa.

Doctus: Ah, stârpitură! Operă neimplinită, cu forme dictate de presiunea unor vagi dezvoltări interioare, unde ți-e complementul?

O voce: Ți-ar face rău să afli...

Doctus (tresărind): Parcă am auzit o voce. E cineva aici?! (Nu primește răspuns.) Tidvă descreierată, ți-a sunat ceasul! (Se ridică amenințător.)

O voce: Lasă craniul în pace! Ce ai cu el?

Doctus: E cineva aici?! Arată-te, oricine-ai fi! (Scotocește prin unghere, mișcă draperiile.)

O voce: Nu căuta, sunt eu...

Doctus: Care eu?

O voce: Eu, cel desprins de tine spre a-ți putea contempla mai bine neputința... Spre a te deplânge...

Doctus: Ce spui?!

O voce: Simt pentru tine o nemărginită milă, căci soarta ți-a fost pecetluită încă din clipa în care ai descoperit virusul prostiei...

Doctus: Pecetluită?!

O voce: Ai vrut să ajuți societatea, s-o schimbi în bine, și-n fapt n-ai săvârșit decât un atentat la orânduiala ei. Ți-ai canalizat talentul și energia pe un făgaș greșit.

Doctus: Nu-ți împărtășesc părerea...

O voce: Bineînțeles... Dar spune-mi, rogu-te, ce ți-a venit să-i faci de petrecanie bietului craniu?

Se aud pași. Ușa laboratorului este trântită de perete și Semidoctus, asistentul biologului, intră trăgând după sine o creatură timorată.

Semidoctus (victorios): Ecce homo, doctore!

Doctus (încet): Pricăjitul ăsta?

Semidoctus (la urechea cercetătorului): Ce-i drept, e pricăjit, însă prostia nu trebuie căutată doar printre atleți.

Doctus (tare, către musafir): Apropie-te, dragă. De ce tremuri?

Arlechin: Iertare... Recunosc... mi-e frică de injecții...

Doctus (dur): Atunci ce cauți aici?!

Arlechin: Am venit pentru vaccin...

Semidoctus (preluând tonul biologului): Ia nu mai tremura ca o vargă, ci gândește-te la cinstea de a fi vaccinat de doctor Doctus personal!

Arlechin (tremurând și mai tare): Aveți dreptate... Iată... nu mai tremur... De n-ar fi fost în joc soarta Colombinei, n-aș fi avut cutezanța...

Doctus (intrigat): Cutezanța?! Ce vrei să spui?

Arlechin: Știți... Există atâția oameni cu funcții înalte... Ar fi fost drept ca aceștia să se bucure întâi de această cinste...

Doctus (fixându-l nemulțumit pe Semidoctus): Da, ai dreptate... Există... Din păcate, aceia nu se lasă vaccinați... Altminteri...

Semidoctus: Hai, omule, curaj! Vaccinul nu-i mai dureros decât pișcătura unui purice. Află ca însuși șeful tău, directorul teatrului, s-a lăsat înțepat de noi. Acum e pe cale să ajungă ministru! Deci nu ești nici primul, nici ultimul căruia i-l vom administra.

Doctus (din nou șoptit): Primul ai fost tu...

Semidoctus (la fel): Te îndoiești de prostia sa?

Doctus: Da, mă îndoiesc. De proști avem nevoie, nu de timorați. Altfel nu putem soluționa problema dozării, rămasă încă nerezolvată. (Tare, către Arlechin.) Omule dragă, vrei să cunoști adevărul? Un ins cu spiritul dumitale de observație nu are

Persoanele

Arlechin
Colombina
Regizorul de culise
Doctus (cercetător în biologie)
O voce (dedublarea lui Doctus)
Semidoctus (asistentul biologului)

Distribuția de la premieră

Reprezentantul României
Reprezentanta Franței
Reprezentantul Rusiei
Reprezentantul Germaniei
Reprezentantul Elveției
Reprezentantul Austriei

ȘI S C R I I T O R

nevoie de vaccin. Du-te acasă și n-vață să dai mai vârtos din coate.

Arlechin: Oh, nu! Nu mă pedepși! Sunt și așa atât de lovit de soartă. N-am să mai tremur... Iată, nu mai tremur... Mi-am pus atâtea speranțe în vaccinul dumneavoastră. Ajutați-mă! Logodnica mea, Colombina, m-a părăsit... Zicea că pleacă de la mine pentru că sunt un prost... Un papă-lapte... Așa zicea, sărăcuța...

Semidoctus: De ce, sărăcuța, dacă te-a părăsit?

Arlechin: Pentru că s-a nenorocit. Regizorul de culise e un om brutal. Ajutați-mă, vă rog, nu mă lăsați!

Doctus (bătându-l pe Arlechin pe umăr): Ascultă, prietene. Fii om matur. Ți-am spus o dată că vaccinul nu-i de dumneata. Ce mai insiști? Poate că fostei dumitale logodnice ar trebui să i-l administrez. Îți repet, du-te acasă și învață să dai mai vârtos din coate. Lumea va ajunge, până la urmă, să te socotească ceea ce, de fapt, sunt convins că ești – un om deștept – și viața ți se va schimba. Adio.

Încovoiat de povara nădejdlor sfărâmate, Arlechin părăsește laboratorul. În urma sa, maestru și discipol tac preocupati.

Semidoctus (rupând tăcerea): Sărmanul om...

Doctus: Ce-ai spus?

Semidoctus: M-am gândit că... cine știe...

Doctus: Nu, nu! Știința nu poate fi falsificată... Dar stai! Cheamă-l repede înapoi... Să-i fac nefericitului un bine...

Semidoctus (exploziv): Știam eu că ești la fel de mare ca om, o, Doctus, pe cât ești de mare ca savant!

Părăsește scena ca o vijelie. În pauza astfel creată, Doctus introduce absent arătătorul când în orbita stângă a craniului, când în cea dreaptă. Pare complet stors de idei.

Arlechin (intrând cu fața surâzătoare): Știam eu că mă veți ajuta... Știam eu...

Doctus: Da, prietene, m-am răzgândit... (Se retrage spre fundul scenei; Semidoctus îl urmează.) Pregătește-mi, te rog, seringă și adu-mi o fiolă cu apă distilată.

Semidoctus (nedumerit): Dar...

Doctus (zâmbind bonom): Lasă... E mai bine așa...

Arlechin (după ce a suportat injecția cu mult eroism): A fost dureros vaccinul, însă el mă va face om... Simt asta... (Se îndreaptă de spate, mulțumește, apoi salută ceremonios și iese cu un aer de înaltă demnitate.)

Doctus: Ecce homo! Ei, Semidoctus, ce zici de transformare?

Semidoctus (disperat): Maestre, te conjur, spune-mi adevărul! Și mie mi-ai administrat acest tratament?!

Doctus (învădit): Nici vorbă! De prostia ta nu m-am îndoit o clipă.

Semidoctus: Și totuși, există ceva de care te-ai îndoit...

Doctus: Vrei să afli ce?

Semidoctus: Da.

Doctus: Nu vei regreta?

Semidoctus (arzând de nerăbdare): Nu... Te ascult...

Doctus: Cum dorești... M-am îndoit și mă mai îndoiesc că prostia merită să fie eradicată. Imaginează-ți vaccinul ăsta produs la scară industrială, după legile profitului. În câteva decenii vom ajunge ca deșteptii să ne asfixieze. Cine va da ordine? Cine le va executa? N-o să existe pentru noi decât alternativa să reîntronăm prostia, în fața ei să ne reprostemăm! Acum te rog să mă lași singur. Doresc să meditez.

Semidoctus părăsește scena clatinându-se.

O voce: De nu te-ar chema Doctus, aș spune că ești un mare nătărău!

Doctus (tresărind): Ah, tu erai? De ce-ai venit?

O voce: Nu m-am putut abține să-ți vorbesc. E greu și-ntortocheat drumul pe care ai apucat, dar, cine știe, post tenebras lux!

Doctus: La naiba cu optimismul! La naiba cu toate vaccinurile din lume! E suficient să-ți știi alege mijlocul prin care să-l faci pe om să creadă în sine și slujești mai bine societatea. Iată adevăratul antidot al prostiei!

O voce: Înseamnă că te dai bătut?

Doctus: Nu... Voi continua pe drumul pe care am apucat, jucându-mă din când în când de-a demiurgul. Altfel ajung și eu ca dumnealui. (Arată spre craniu.) Dar una pot să-ți spun: vaccinul meu nu va fi produs la scară industrială! Acum, jumătate dragă, revino și adio... (La craniul, îl închide în seif, apoi își reia locul în jilt. Cugetă.)

Scena III

ARLECHIN, ținând-o de mână pe Colombina, se apropie de rampă și anunță cu grație de bufon: „Finita la comedia!” Cortina cade și personajele se retrag în culise.

Arlechin (înseninat): Așadar, comedia s-a sfârșit...

Colombina (așezându-i-se pe genunchi): Da, dragule... Mai ești supărat pe mine?

Arlechin: Oh, dar nici n-am fost...

Colombina (privind înfricoșată spre culise): Iubitule, iubitule... Ascunde-te... Vine regizorul de...

Arlechin: Și ce-i dacă vine? Lasă-l în seama mea.

Regizorul de culise: Colombina, tu aici?!

Colombina (la fel de înfricoșată): După cum vedeți... maestre...

Regizorul de culise (către Arlechin): Și tu? Tot aici? Marș la demachiere, imbecilule! Întinde pasul că acuși te zbor de pe schemă!

Arlechin: Vrei, Colombina, să ne lași o clipă siguri? (Colombina dis-

pare lacrimând) Ascultă, maestre, îți propun o afacere.

Regizorul de culise: O afacere?! Ce afacere?!

Arlechin (viclean): Nu-i așa că dumneata dorești să ajungi regizor principal?

Regizorul de culise: Nu-i treaba ta ce doresc eu să ajung.

Arlechin: Poate că nu, dar poate că da... De fapt și eu doresc să ajung ceva.

Regizorul de culise (batjocoritor): Ministru, nu-i așa?

Arlechin: Miniștri vor să devină alții, eu doar regizor de culise.

Regizorul de culise (perplex): Hai, nu mai spune! Pe când?

Arlechin: Întâi să te văd pe dumneata regizor principal.

Regizorul de culise (flatat): Și cum ți-ai imaginat că s-ar putea rezolva problema asta?

Arlechin: Există în orașul nostru un mare savant care vaccinează împotriva prostiei. Dacă accepți afacerea, i te recomand. Doar așa ai șanse să-ți îplinești visul.

Regizorul de culise (furibund): Obraznicule!! Imbecilule!! Tu să te vaccinezi!!

Arlechin: M-am vaccinat, de aceea văd lucrurile așa clar...

Regizorul de culise (și mai furibund, mugește ca o vită înjunghiată și face spume la colțurile gurii): Atâta ți-a fost, secătură!!! Piei din fața mea până nu te fărâșm!!!

Arlechin (temerar): Cum vrei, maestre... Dar să știi că vaccinul acela există.

Regizorul de culise: Dispari!!

Arlechin: Da, da, există...

Regizorul de culise (devenit dintr-odată liniștit): Și la ce-ți ajută? Prost sau deștept, acum tot zbori de pe schemă.

Arlechin: Nu sunt chiar atât de sigur.

Regizorul de culise (contrariat): După jignirile pe care mi le-ai aruncat în față?!

Arlechin: N-am avut intenția să te jignesc. Ți-am propus doar o afacere.

Regizorul de culise: M-ai făcut prost, grozavă afacere.

Arlechin: Ți-am propus să ajungi regizor principal.

Regizorul de culise: Și asta se poate numai dacă mă las vaccinat...

Arlechin: Exact.

Regizorul de culise (ștergându-și fruntea de transpirație): Fie, dă-mi adresa marelui tău savant.

Arlechin: Na, na! Întâi semnezi fițuica asta.

Regizorul de culise (redevenind

coleric): Ce fițuică?! Nu ți se pare că ai întrecut măsura?!

Arlechin: Păi asta e măsura: îți iei obligația să mă numești regizor de culise imediat ce problema dumitale s-a rezolvat...

Regizorul de culise: Bun, semnez... dar să nu uiți adresa... (Își pune iscălitura.)

Arlechin: Acum avem nevoie și de un martor. Colombina!!

Regizorul de culise: Încet-încet îmi pierd răbdarea. Adresa!

Colombina (apare tremurând): M-ai strigat, iubitule?

Arlechin: Da. Citește rândurile astea și semnează ca martoră.

Colombina (semnând): Cum?! Tu, regizor de culise?!

Arlechin (ia fițuica și o dosește într-un buzunar): De ce nu? Postul tot e vacant!

Regizorul de culise (mai mult decât uimit): Cum vine asta, vacant?

Arlechin: Directorul pleacă, iar regizorul principal îi ia locul. După legea comediei dell'arte, regizorul de culise devine automat regizor principal! Bravo, te felicit, maestre!

Regizorul de culise (neștiind dacă e cazul să se bucure sau nu): De unde ai aflat?

Arlechin: De la un bun prieten. Îl cheamă Semidoctus, dacă cumva îl știi...

În clipa următoare, un răget cu adevărat ca de vită înjunghiată cutremură și scenă, și sală de spectatori. Înțelegând farsa, regizorul de culise face o criză de nervi. Își sfășie cămașa de pe el și proferează cele mai îngrozitoare amenințări.

Colombina (cuprinsă de friguri): Ce s-a întâmplat cu el, așa, dintr-odată?

Arlechin: De unde vrei să știi? Și-o fi mușcat limba. Hai, iubito, te duc la cinema.

Scurt epilog

Succesul acestei piese a fost atât de deplin, încât vestea despre el s-a răspândit prin lume ca un vânt improspătător. Urmarea fu că și alte organizații internaționale și-au transformat sălile de conferințe în teatre de amatori. De fapt, mulțumită celui grup de parlamentari din cadrul Consiliului Europei, spiritul năstrușnic al lui Arlechin a pătruns definitiv în politică, provocând, pe lângă satisfacții estetice, și unele interesante inversări de roluri. Iată, de pildă, cum arăta distribuția spectacolului jucat la Națiunile Unite în toamna anului 1997:

Persoanele

Arlechin
Regizorul de culise
Doctus
(restul aceiași)

Distribuția de la O.N.U.

Reprezentantul Rusiei
Reprezentantul Germaniei
Reprezentantul României

Ignoranța noastră cea de toate zilele

M-A ULUIT tonul oarecum iritat al unui ziarist care, aflând de moartea extraordinarei și atât de iubitei actrițe Ileana Predescu, m-a întrebat: „Dar cine a mai fost și Ileana Predescu?”. Am rămas șocată nu atât de faptul că nu știa și nu auzise nimic despre ce a făcut și ce înseamnă Ileana Predescu pentru teatrul românesc, cât de insolentă întrebării, care nu ascundea, cum mi-am dat seama imediat, cituși de puțin dorința de informare corectă, ci o apetență teribilă pentru detalii de culise, care ar fi făcut o știre „culturală” cu mult mai atractivă. Cu câteva zile în urmă, pe pagina întâi a altui cotidian, dispariția lui Marin Sorescu avea aceeași greutate cu nu știu ce crimă sau căsătoria nu știu cărui X. În societatea noastră, totul este cîntărit de-a valma, pe același cîntar, cu aceleași greutate. O societate de consum care mănîncă pe piine personalități, cu violuri, cu furturi, cu scandaluri, cu premii, cu morți, cu aniversări... Savurăm prețios, individ și societate, în fotoliu, autobuz, la mese amicale, gustul sandwich-urilor supradimensionate și bine asortate cu cite puțin din fiecare „sortiment”. Ignoranța și sentimentul că toți sîntem egali și la fel tind să devină sosul preferat pe care ne face plăcere să-l simțim în cerul gurii.

Personalitățile sînt un dar, o binecuvîntare pe care Dumnezeu o face

pămîntenilor. De cele mai multe ori hulite și nerecunoscute în timpul vieții, ele își capătă aura și consistența în timp. Prezentul trăirii lor este mult mai ingrat decît viitorul de care se bucură doar recunoașterea operei lor. Ne gîndim oare un minut pe zi, atunci cînd ei sînt printre noi, la zbućiumul, dăruirea, pasiunea unui medic, matematician, scriitor, pictor, muzician, actor, regizor? Nu. Menajăm sensibilitățile, chinul creației lor? Nu. Mai degrabă îi judecăm și îi penalizăm pentru o vorbă, o atitudine, un gest pe care subconștientul nostru îl receptează ca fiind altfel. Rareori, privind în urma acestui an pe care-l încheiem, creăm un eveniment în jurul unui fapt de cultură. Ni se pare că merităm un spectacol extraordinar, un mare actor sau regizor. În foarte multe ziare, cultura înseamnă o sumă de știri, și acelea de multe ori incorecte. Pseudo-cultura, superficială și, în același timp, „absolută” înghite mărunțișuri. Cînd o personalitate dispăre, cu ea pleacă o lume. Definitiv. Cine mai vorbește despre Gina Patrîchi sau George Constantin, despre Toma Caragiu, despre Harag sau Amza Pellea? Dar cine vorbește despre cei care încă mai trăiesc, înconjurați doar de comoara experiențelor lor, despre Nineta Gusti sau Clody Bertola? Devenim frenetici și patetici în fața lucrurilor mărunte, dar apatici cînd e vorba de a ști ce mai fac Ciulei,

Pintilie, Penciucescu, Esrig, Șerban, Marin Moraru, Gheorghe Dinică...

Urmărind acum cîteva săptămîni la televizor un medalion Ștefan Iordache (realizat de Mihaela Macovei), văzîndu-l și în reluare, am avut acces la universul acestui mare actor, la împletirea greu de delimitat a chinurilor de a naște roluri cu acele chinuri omenesti pe care personalitățile și le poartă într-o altfel de suferință. Dialogurile pe care le face săptămînal Cornel Todea la Tele 7abc sînt tot atîtea drumuri deschise către o valoare și lumea ei față de care cel care îndeamnă la confesiune se așază cu sfială, cu reverență. Așa a făcut Gabriel Liiceanu cu Cioran și așa am intrat în spațiul magic al mansardei pariziene a filosofului, dincolo de cărțile lui. Prin natura firii sau a conjuncțiilor, unele personalități sînt și persoane ale căror figuri le recunoști la televizor, pe stradă. Un actor cu totul special, un mare actor este Ilie Gheorghe. Imaginea lui nu sparge, în România, cercul oamenilor de teatru. Cred că e mai cunoscut la Nottingham decît la București. Modestia lucrului de valoare rămîne în umbra extravaganței sau spectaculosului. Sclipiciul sare în față, uneori peste creație trebuie să se așeze patina ca să impresioneze. Spiritul critic se manifestă în puseuri. Ne inflamăm la pseudo-evenimente.

De luni de zile merg cu trenul în

lungul și în lăutul țării. Nu-mi prea place să intru în discuții. Dar frînturi îmi ajung, în ore și ore de drum, la urechi. Niciodată n-am auzit, fie și prin excepție, conversații despre vreo carte sau despre vreun spectacol. Am făcut odată o tentativă. Nereușită. Păream picată din lună. Drept pedeapsă, n-am primit și eu bomboane din cele pe care o doamnă le-a oferit celorlalți călători din compartiment, zîmbind în generozitatea ei. Încercasem să pronunț niste nume de personalități și să spun că mi se pare o impietate ușurătatea cu care ne tragem cu ele de șireturi. E drept că nu toată lumea merge la teatru sau citește și altceva decît Sandra Brown. Dar nici ziarele nu se obosesc să întindă nada spre cunoașterea operelor și respectarea personalităților. Ele trăiesc cu noi, pentru noi și pentru cei care vin după noi, printre noi. Și totuși, atât de departe sîntem de ele, ca bătrînul personaj al lui Aitmatov care habar n-avea că dincolo de întinderile Siberiei se poartă convorbiri interplanetare!

Crăciunul și bucuria acestei sfinte sărbători creștinești să spulbere, fie și pentru o seară, ignoranța noastră cea de toate zilele! Să facem acest dar de iubire și recunoștință celor care ni se dăruiesc prin spectacolele lor, punînd teatrul și pe noi, spectatorii, mai presus de orice!

Marina Constantinescu

DANS

Experimente coregrafice

EXPOZIȚIA *Experiment*, organizată de Centrul Soros pentru artă contemporană la ARTEXPO, în cadrul galeriei 3/4 a Teatrului Național din București, în luna noiembrie, a fost deschisă tuturor artelor. Așa cum a fost gîndită de curatorul ei, Alexandra Titu, și cum se sublinia și în subtitlu, expoziția a urmărit *Interferențe și prospecțiuni în arta românească a anilor '60-'90*, în principal în artele plastice, dar și în teatru, dans, literatură, muzică, film, video și fotografie, cît și la granița dintre aceste arte.

Secțiunea documentară privind arta dansului din ultimii treizeci și cinci de ani, realizată de semnatară acestor rânduri, a cuprins panouri ilustrînd prin imagini interferențele dansului cu teatrul sau cu artele plastice, happening-ul, dansul în spații neconvenționale, precum piețele unor cetăți sau orașe, revitalizarea izvorului folcloric în formă modernă, mariajul dansului și muzicii cu tehnica computerului în cadrul politempiei inventate de Mihai Brediceanu, experimentul reprezentat, în 1965, de spectacolul *Ciocanul fără stăpîn*, realizat de Stere Popescu, sincronismul de după 1990 dintre școala de dans contemporan românească și cea franceză și cîteva mărturii despre experimentele diasporei românești din această perioadă. Imaginile fotografice au fost completate de imagini video și însoțite de o masă rotundă, pe tema *corpului uman ca generator de situații experimentale în teatru și dans*, care a avut ca moderator pe regretatul Valentin Silvestru.

În paralel cu această parte istorică, dansul a fost prezent în expoziție și în secțiunea sa actuală prin demersul a patru foarte tineri coregrafi, care au gîndit ori s-au integrat unor proiecte-spectacol. Cel mai amplu a fost proiectul *Zidul din turn*, conceput de Marilena Preda Sînc: o înmănunchiere a unor versuri de Ioan Vieru, cu muzică de Dan Dediu și partituri coregrafice create de Florin Fieroiu și interpretate de el și de ceilalți membri

ai companiei *Marginalii*, Mihai Mihalcea, Rodica Geantă și Natașa Trifan. Acțiunea-spectacol s-a desfășurat în ambientul unei structuri de lemn realizate de Romelo Pervolovici și al unor proiecții de film și video, selectate și asamblate de Marilena Preda Sînc. Coregraful și dansatorii au cunoscut doar versurile și titlurile celor șapte tablouri (*Meditație* etc.), indicîndu-li-se ritmul muzical ce va corespunde fiecărui titlu, nu însă și durata partiturii muzicale, iar asamblarea tutu-

Compania *Marginalii*, în cadrul acțiunii-spectacol *Zidul din turn*, concepută de Marilena Preda Sînc

ror elementelor, inclusiv cele de film și video, s-a făcut pe viu, în expoziție, în așa fel încît dansatorii nu au putut cuprinde niciodată imaginea de ansamblu a acestui experiment, rezultanta lui fiind rezervată în exclusivitate publicului. În funcție de temele ce le-au fost date, coregraful și dansatorii au gîndit șapte suite de mișcări repetitive, care se puteau deci restrînge sau extinde în funcție de lungimea muzicii. Pînă la un punct, experimentul se înrudește cu un anume mod de improvizație practicat sub bagheta lui Bêjart. Cu ani în urmă, am avut prilejul să văd, la Paris, spectacolul *Stimmung*, prezentat de „Baletul Secolului XX” împreună cu „Collegium vocale” din Köln. Fiecare cîntăreț dispunea de opt-nouă modele muzicale create de Karlheinz

Stockhausen și de unsprezece „nume magice” din care alegea un nume și un model, iar ceilalți răspundeau prin transformări, digresiuni sau unisonuri muzicale. Tot astfel, Bêjart compusese o serie de partituri de dans pentru fiecare nume, dar fiecare dansator putea combina sau repeta mișcările date, nu numai în funcție de varianta propusă de cîntăreți în seara respectivă, dar și în funcție de propria sa imaginație. În cazul recentului experiment bucureștean, fiecare creator își compusese în prealabil lucrarea, dar asamblarea muzicii cu dansul și cu imaginile de film și video a avut loc numai în cadrul acțiunii-spectacol din seara respectivă.

Desprinzînd structurile coregrafice ale companiei *Marginalii* din context, se poate observa rigoarea construcției lor, după modelul școlii contemporane franceze, și totodată o creștere a echilibrului compozițional, în care brutalitatea căderilor a podea, din coregrafii anterioare, a pierdut din violență, iar parcurgerea spațiului a devenit mult mai importantă. Începe să se străvadă gîndul, dar lipsa de emoție rămîne o carență. Nu numai trupul, ci și sufletul trebuie eliberat de canoane, dacă acestea îl înțepenesc în proiect.

Alte două schițe de compoziție coregrafică au fost realizate de două dansatoare din compania *Orion*. Prima, *Călătorie în cerc*, este lucrarea Ioanei Popovici, dansatoare cu o plastică delicată și expresivă, al cărei debut în coregrafie a fost răsplătit cu un premiu, de curînd, la *Festivalul Internațional de Creație Coregrafică* de la Iași. Suita de secvențe ale compoziției sale, interpretate de coregrafa și de colega ei, Silvia Minei, pe muzică și fără muzică, ghidată de sonorități exterioare sau de ritmurile interioare create de propria respirație sau de bătăile tălpilor, s-a conturat ca o înlănțuire de interesante propuneri plastice, care au pierdut însă din pregnanță din cauza timidității interpretării. Un plus de aplomb și o mai mare atenție dată mișcării

în elevație vor da compozițiilor Ioanei Popovici o mai mare greutate.

Cea de a doua lucrare a unei dansatoare de la compania *Orion*, intitulată *Liniste*, este creația Laurei Voicu, interpretată de aceasta, împreună cu Emilia Ciobanu. Siguranța și precizia interpretării au făcut ca schița coregrafică a Laurei Voicu să se creioneze cu limpezime și să lase să transpară intențiile autoarei ei, Laura Voicu fiind și singura dansatoare care nu și-a ascuns privirea în podea, ci a luat în stăpînire tot spațiul din jur, care-i includea și pe spectatori.

În fine, tot un dansator al companiei *Orion*, Romulus Neagu, afirmat în ultimii doi ani ca unul dintre cei mai buni interpreți de dans contemporan și totodată și coregraf, cu premii obținute la *Concursul Național de Balet* de la Constanța și la *Concursul Internațional de Creație Coregrafică* de la Iași, a prezentat compoziția *Fabulație*, în interpretarea sa și a colegelor Silvia Mihai și Elena Vasile. La Romulus Neagu mișcarea de dans, fluidă și foarte legată, pare a fi mai puțin o construcție cerebrală cît o necesitate de exteriorizare fizică a unui impuls interior. Un anume abandon în mișcare și o anumită poezie care emoționează îl diferențiază de ceilalți colegi de generație, fiind și singurul la care apare mișcarea în aer, prin săritură, ca tendință de zbor. Schița sa coregrafică era străbătută, ca substanță interioară, cînd de candoare, cînd de haz, cînd de un subtil suflu romantic, obținut cu mijloace moderne. Direcția în care are, în continuare, de lucrat Romulus Neagu este rigoarea construcției și totodată trebuie să fie mai pretențios în ceea ce privește calitatea benzilor sale sonore.

Expoziția *Experiment* ne-a dat prilejul să constatăm, încă o dată, existența la noi, în acest moment, a unei adevărate explozii în domeniul coregrafic, în rândurile celei mai noi generații, care-și caută cu pasiune și tenacitate propria lor identitate de creatori.

Liana Tugearu

Ecran de vacanță

QUASIMODO, *Cocoșatul de la Notre Dame*, nu mai este nici Charles Laughton, nici Jean Marais, ci o creatură imaginată de desenatorii de la celebrele studiouri Walt Disney Pictures. În ceea ce o privește, Esmeralda, frumoasa țigancă, a devenit mult mai sportivă decât era, prin anii '60, Gina Lollobrigida. Cam atît despre eroii „umani” ai poveștii. Lor li se mai alătură, în actuala versiune, recuperînd ceva din libertatea (teoretic) nelimitată a desenului animat, capra albă și fumătoare de pipă a Esmeraldei și trei vioi monștri din piatră, trei himere de pe cornișa catedralei Notre Dame. Spectatorii-copii vor fi, probabil, entuziasmați și vor avea, de altfel, ocazia de a se familiariza cu cîteva detalii de arhitectură gotică.

Vocea lui Quasimodo îi aparține lui Tom Hulce, cea a Esmeraldei lui Demi Moore, iar cea a mîndrului căpitan, rival al Cocoșatului la grațiile gitanei - lui Kevin Kline.

Ceea ce e cu adevărat impresionant în pelicula regizorului Gary Trousdale și Kirk Wise este genericul, pe care defilează repezător cam o mie-două de nume ale realizatorilor săi.

ÎN CURSUL tratativelor purtate la Moscova cu o mare societate franceză din domeniul textilelor, negociatorii ruși comit „greșeala” de a-l ucide pe reprezentantul acesteia. Afacerea de 20 de milioane de dolari a construirii unei filaturi de bumbac într-una din fostele republici orientale ale U.R.S.S. nu va putea fi încheiată fără emisarul francez. De fapt, „negociatorii” nu sunt altceva decât o bandă de mafioți moscoviți și singura afacere ce trebuie perfectată e tragerea pe sfoară a partenerului kirghiz, care nici el nu este decât un temut boss mafiot local. Aflată la ananghie, banda rușilor răpește din sala de așteptare a unui aeroport moscovit un tînar francez, pe care îl „convinge”, torturîndu-l, să joace rolul răposatului. „Afacerea” se va încheia și orientalul va fi ușurat de cîteva milioane de dolari bani gheață, rămînînd convins că francezul „i-a făcut figura”. Furios, mafiotul asiatic va face tot posibilul pen-

Cocoșatul de la Notre Dame: prod. Walt Disney Pictures; regia: Gary Trousdale și Kirk Wise • *Viața în roșu*: regia Pavel Lunghin • *Vremea răzburării*: regia Joel Schumacher.

tru a se răzbuna ucigîndu-l, dar nu va reuși - în parte, și datorită faptului că o tînară și frumoasă rusoaică, protejată șefului bandeii rusești, se îndrăgostește de francez, reușind să-l salveze și să fugă

Sandra Bullock în *Vremea răzburării*

împreună cu el la Paris.

Ca gen proxim pentru definirea filmului mai sus povestit, *Viața în roșu* de Pavel Lunghin, aș fi tentat să invoc filmele „dure” ale lui Scorsese - mai ales *Casino*, cu subînțelesele sale explicații „etniciste” ale comportamentului personajelor interlope. În aceeași măsură, însă, este prezent aici unul din sunetele des auzite într-o serie întreagă de aproape-capodopere sovietice. Un personaj din *Siberiada*, de exemplu, făcea haz la gîndul că ar putea fi sancționat pentru o culpă oarecare: „Nouă? Ce să ne facă nouă? Să ne deporteze în Siberia? Păi nu sîntem în Siberia?” Era în aceste cuvinte ironia, autoironia invinsului, a celui căzut la pămînt - de unde mai jos nu se poate. Ceva asemănător se petrece la un moment dat și în actualul film al lui Lun-

ghin. În drum spre Orient, la bordul jetului său personal pilotat de un „erou din Afganistan”, boss-ul moscovit îi prezintă Rusia francezului: „Jumătate din ăștia de jos n-au tras în viața lor apa de closet! Își fac nevoile pe cîmp, ca iepurii!”, spune el.

Și pentru a rămîne la terminologia pozitivă, nici diferența specifică nu e greu de sesizat: la Lunghin, și în deja celebrul *Taxi blues* și aici, ironia amară a înaintașilor săi devine vehementă, „eroismul de zi cu zi al omului sovietic” - violență supralicitată, iar oftatul cehovian - argou.

Neschimbată a rămas numai încercarea chinuitoare de a defini exact struțo-cămila european-asiatică a faimosului „suflet slav”, de a cărui ciudățenie, de la Turgheniev și Dostoevski încoace, tocmai marii artiști ruși s-au minunat primii. Și Lunghin o face chiar dacă cu mijloace „americanești”.

VREMEA RĂZBURĂRII mișcă într-un mod elaborat, studiat, două tematici tradiționale, mai bine zis două adevărate obsesii ale filmului american: cea a justiției-pereat-mundus (*12 oameni furioși* etc.) și cea a luptei cu superstițiile și prejudecățile, fie ele rasiste sau de altă nuanță (*Procesul maimuțelor*, *Ghică vine la cină* etc.). În cazul de față, primul „răspunzător” de comiterea după rețetă, a amestecului este romancierul John Grisham, celebru autor de bestsellers ecranizate.

Ce s-a întîmplat cu acest prim roman al său, publicat în 1989 și trecut, practic, neobservat pînă azi? Cum de a ajuns el să fie ecranizat în urma celorlalte două *Firma* și *Clientul* - și să constituie acum, în 1996, temeiul unui indiscutabil succes de casă? Explicația cea mai la îndemînă ar fi aceea că, între timp, la Los Angeles a avut loc un mic război inter-rasial, iar multimediatizatul O.J. Simpson a fost achitat de un juriu preumpănitor de culoare, evenimente care au redat subiectului actualitatea sa arzătoare.

Pe scurt, în filmul regizorului Joel Schumacher (*St. Elmo's fire*, *Batman forever*, *Falling down* etc.) lucrurile se petrec cam în felul următor: într-un tirgusor - păstrînd proporțiile - amărît din Mississippi, unde oamenii sunt asistați în modul cel mai firesc din lume, nu

de altceva, ci fiindcă așa au apucat „din bătrîni”, doi tineri albi fără căpăți bat și violează, schilodind-o, o fetiță de culoare în vîrstă de zece ani. Sînt arestați, urmează să fie judecați, dar nu mai apucă să ajungă pînă acolo deoarece tatăl victimei își face rost de o armă automată și îi ucide chiar pe scările tribunalului, rînd, în plus, și un polițist, căruia, din această cauză, îi va fi amputat un picior. Tatăl fetei, interpretat de Samuel L. Jackson (*Pulp Fiction*), este pasibil de pedeapsa capitală, dacă juriul, compus în exclusivitate din albi, îl va găsi vinovat. Lucru mai mult decât probabil în orașelul unde Ku Klux Klan-ul reînviat terorizează lumea, organizațiile populației de culoare trag tot soiul de sfori, iar blîndele Gărzii Naționale fac pe gardul despărțitor între manifestanții albi și negri. Avocatul interelat de foarte tînărul Matthew McConaughey (*Lone Star*) îl va salva pe tatăl ce și-a făcut singur dreptate, grație unei inspirate găselnițe oratorice. În pledoaria finală, după ce a descris într-un mod inspirat și patetic chinurile la care fetița a fost supusă de cele două bestii, se adresează juriului: „Și acum, imaginați-vă că fetița ar fi fost albă”. Ceea ce va reuși să perforzeze carapacea de imbecilitate morală a tirgoșilor din juriu, ducînd la achitarea tatălui răzburător.

În anii '70, acest subiect ar fi fost, probabil, electrizant, cam în felul în care a fost, să zicem, *To kill a mockingbird*. Astăzi, el este strict comercial (și recepțat ca atare), ocazionînd încă un film hollywoodian de duzină, cu sentimentalism, umor, dialoguri relativ inteligente - cu de toate, mai puțin „gheara leului”. Mai puțin timbrul specific al regizorului, care este și în cazul de față doar o piesă oarecare dintr-un vast angrenaj industrial publicitar obsedat de vandabilitatea produsului obținut. Iar cum aceasta e cu atît mai mare cu cît filmul se apropie mai mult de ipotetica sensibilitate generică a „publicului mediu”, e obligatoriu ca rezultatul să fie mediocru. Asta n-are nîmic de-a face cu împrejurarea că filmul lui Schumacher este interpretat impecabil de Sandra Bullock, Kevin Spacey, Ashley Judd, Donald Sutherland și în mulți alții.

Dan Predescu

Dakino '96

O să fie bine?

DAKINO este cel mai important festival de film din România. Aceasta nu este o laudă, ci o amară constatare, în condițiile în care singurul termen de comparație este „ședința de plajă anuală de la Costinești”. Iar acolo a plouat mult în ultima vreme.

Dakino '96 a reflectat încă o dată pripeala organizării. Pentru a-și păstra titlatura de „internațional” Festivalul a numit un președinte de juriu basarabean, pentru că un alt „străin” (minimum doi, cer regulamentele internaționale) era greu de găsit pe fugă. Scopul scuza mijloacele, astfel încît concesiile s-au făcut și în selecție. Fără a avea o rigoare tematică sau vreun criteriu cit de mic în afara celui de durată (și acesta încălcat, dacă în categoria „scurt-metraj” au fost admise producții de 50 de minute!), Festivalul a fost un ghiveci greu de apreciat pe ansamblu. Iată o posibilă explicație pentru confuzia juriului, care uneori a luat decizii cel puțin ciudate. Nici Marelui Premiu (*O să fie bine*, regia Titus Munteanu) nu i se poate reproșa faptul că nu a reprezentat spiritul festivalului. Pentru că nu a existat așa ceva.

În cazul premiilor cu criterii concrete

Festivalul Internațional de Film Dakino ♦ Ediția a V-a, 4-7 dec.1996, Palatul Copiilor, București ♦ Organizator: Fundația Dakino, președinte Dan Chișu

de apreciere sînt însă unele observații de adus. Nedreptățirea unui film perfect ca structură narativă (cu posibile nominalizări și la selecțiunile de regie și imagine - *Ketchup*, al italianului Carlo Sigon) în favoarea munteneanului *Metres of Life* (r. Momir Matovic), aproape lipsit de subiect, neîmplinit și - nu în ultimul rînd - o pastişă a unui mai vechi film cu Giuliano Gemma probează încă o dată o prejudecată mai veche. Aceea că scurt metrajul ar fi interesant doar sub formă de banc, mai mult sau mai puțin hazos. Însăși perfecțiunea construcției a părut să-i sperie pe jurați (filmul scurt e „mic”, deci preferabil imatur) și chiar cea mai mare calitate a filmului a părut un defect: mîiastra minuie a planurilor temporale, lăsînd impresia unui lung metraj într-un film cu o durată totală de 30 de minute.

Festivalul a înregistrat însă o mare victorie: decernarea premiului unei asociații de profesioniști (Uniunea Autorilor și Realizatorilor de Film - UARF) filmului unui outsider: etnologul Mugurel Vasiliu Pavel de la Muzeul Țăranului Român.

Este, pe lîngă o justă apreciere a calităților estetice ale filmului (un cuvînt important avîndu-l aici directorul de imagine Eugen Ciocan, a cărui experiență s-a făcut simțită și din montaj), o victorie „politică”. Dincolo de buna idee de a face un documentar despre geneza unei balade, de maniera originală de realizare

a acestei idei, dincolo de buna stăpînire a temei (ajutat aici de ritmul impus de Eugen Ciocan) și dragoste față de subiect, Mugurel Vasiliu Pavel are - în ochii mei - o calitate care-l va ajuta probabil să facă filme bune în viitor: nu este membru al Uniunii Cineaștilor. Felicit Producătorul, Fundația de Arte Vizuale, condusă de Vivi Drăgan Vasile, pentru intuiția profesională de a finanța proiectul acestui „independent”. O să fie bine numai dacă se va schimba ceva. Asta poate însă să însemne mult timp sau poate niciodată.

PREZENT la Festival, Richard Hutchison, producătorul lui *Saint Inspector* (r. Mike Booth - Marea Britanie), film de animație care a adus pe ecranele Festivalului umorul unei națiuni fără complexe (Premiul special al Juriului, ex-aequo cu *Film noir*, r. Michael Liu - Australia), mi-a spus: „Eu fac numai filmele care-mi plac și produc numai tineri cineaști care altfel nu au nici o șansă să pătrundă în jungla cinematografiei. Mă amuz și mă consider un norocos. Filmele le finanțăm din profiturile spoturilor publicitare pe care le producem, nu mai mult de șase pe an. Unii spun că sîntem nebuni fiindcă refuzăm anumite proiecte bănoase de

Prezentat la Dakino, în afara concursului: *Vîntul de Mașcell Ivanyi*

publicitate, dar nouă ne place să trăim așa cum vrem: doar pentru creație. Nu plecăm spinarea în fața nimănui”. *Aventurile lui Tom Degețel* proiectat hors-concours și produs de același Hutchison (la compania lui cu nume simpatic: Bolex Brothers) este o probă în sprijinul acestei profesii de credință. Filmul a fost produs cu un buget minor pentru Marea Britanie (o jumătate de milion de lire sterline) și lucrat timp de doi ani de o echipă formată din doar opt membri, fanatici ai animației. Printre cei care au finanțat filmul (mare succes le casă distribuit și în Statele Unite, ceea ce pentru un producător independent este o mare realizare) s-a numărat și un bun prieten al lui Hutch. Numele acestuia se va spune mai multe mînomaniilor: John Paul Jones, ex-Led Zeppelin. Wenders avea dreptate: în Europa filmele încă se mai fac cu și pentru prieteni.

Lucian Georgescu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Jonglerul

AȘA își spune, singur, jongler; jongler de cuvinte, pe muzică; un scamator al felului de a zice. Coborînd pe linie maternă dintr-o familie din Petersburg, emigrată după revoluție, Noni Cristea, care, uneori, după numele soției sale, adaugă și Micescu, de la Istrate Micescu, marele nostru jurist, însă așa, rar, și din respect, Miceștii neavînd linie bărbătească; așadar, domnul Noni Cristea, la sugestia unui unchi, Alexandr Sigaiev, cineast cunoscut pe vremuri în Rusia, a urmat cursurile I.A.T.C.-ului, la noi, la secția de imagine. După absolvire, lucrează la T.V. Ca lector-asociat, susține la Academia de Teatru și Film un atelier curs... Vreau să spun că e un specialist, nu un oareșcine. Lui îi place să cînte la chitară poezii românești, străine, mai ales din cele care te fac să rîzi. Nici un strop de vulgaritate. Artă nobilă. În sensul, dacă ni se permite, al lui Brassens. De aceea, fiindcă se joacă numai cu silabele versurilor însoțite de presiunea obsesivă a chitarei, Noni Cristea, „menestrelul“, apăsînd, răsucind, retezînd cuvintele, se consideră, singur, cum spuneam, un simplu jongler. Unul însă ce dă versurilor interpretate un farmec neașteptat și scoțîndu-le din inerția didactică a lecturii. Așa se făcea poezie și la începuturi; musai cu instrument; așa se va face, poate, și în viitorul de neînchipuit; spre a înfrunta Mașina, Sofisticăria Zeului Mecanic devorator...

Prilejul de a mă gîndi la această provocare fantastică îl avui nu de mult luînd parte la o festivitate reușită ținută la „Casa latină“. Se nimeri, prin bun-gustul artistului, să se și repare o nedreptate, ceea ce oferî în plus spectacolului o notă aleasă. Și de cite ori nu căutamem prin dicționarele vechi numele autorului de cronici rimate spirituale al poetului-umorist, — complet uitat, — și care, cel puțin, îl egalează pe Topîrceanu... Este vorba de George Ranetti. Născut la Mizil în 1875, fiu de avocat și care primii ani și i-a petrecut în orașelul dornic să fie și el stație de accelerat. A urmat liceul la Ploiești, apoi cîțiva ani de Drept la București. Publică fabule, cronici rimate în *Epoca* lui Panu, *Viața românească*. Din 1910 editează împreună cu D. Țăranu periodicul umoristic *Furnica*. O vreme a fost unul dintre apropiații lui Caragiale. A murit la București în anul 1928. (Date oferite de Jongler.)

Ranetti! ciocnind un țap cu nenea Iancu.

* *

LA CHITARĂ este interpretată apoi o rusoaică poetă, Rimma Kazakova. Născută la 27 ianuarie 1932 la Sevastopol, face facultatea de Istorie și este repartizată în învățămînt în Siberia Orientală. Lucrează în presă și la un studio cinematografic. Debutează în 1958. La intervale scurte îi apar volume de versuri foarte apreciate. În anul 1973 i se tipărește la Editura Junimea o antologie prefăcută și tradusă de excelentul Sergiu Adam, traducător foarte bun și al poemului ce urmează, *Proștii*. Interpretează la chitară același Noni Cristea, cunosător profund al poeziei și prozei rusești.

Rar mi se întîmplă, văzînd sau auzînd ceva, să-mi vine în același timp și să rîd și să plîng, șa acum, ascultînd cîntate versurile formidabilei Rimma Kazakova:

Proștii

*Mai sînt pe lume încă proști
ca muștele-ntr-un vas cu miere
să se deștepte cît de cît
n-au cum, chiar dacă li s-ar cere.*

*proștul pe toți îi omenește
aleargă pentru toți de zor
proștul ca edecarul trage
proștul în toate-i salahor.*

*cînd dorm cu toții el e treaz,
și zi și noapte-i de dîrvală
aleargă suferă ajută,
și drept simbrie, — beșteleală.*

*prostește-i pururea timid
prostește-i neajutorat,
prostește se destăinuiește,
prostește e amorezat.*

*descurcăreț nu-i, nici viclean
și ca tot proștul e în stare
strigînd — „planeta se învîrte“
pe rug să urce cu candoare.*

(P.S. Urmează Zicerea la Ranetti.)

24 România literară

**PĂCATELE
LIMBII**

de Rodica Zafiu

„Evenimentele din decembrie“

DIVERSITATEA desemnărilor unui fapt istoric e de obicei conștientizată — și e resimțită ca un simptom al diferențelor de atitudine politică. În ultimii șapte ani s-a scris la noi, de mai multe ori, despre modul în care într-o alegere lingvistică se manifestă o opțiune ideologică. E interesant că aproape fiecare expresie folosită pentru a denumi evenimentele din decembrie 1989 a putut fi interpretată ca reflectînd puncte de vedere diametral opuse — și a fost deopotrivă incriminată ori adoptată, din motive diferite, de adversarii politici. Formulele care conțineau termenul-cheie *revoluție*, mai frecvente în imediata apropiere a evenimentelor, la sfîrșitul anului 1989 și la începutul lui 1990, s-au păstrat apoi pe de o parte în discursul oficial, mai ales în momentele de celebrare, pe de alta în texte polemice, în care autorii își motivau de obicei alegerea lexicală („atunci după revoluție — căci, totuși, și revoluție a fost“ — „România literară“, 244, 1990, 1). Succesul cel mai mare l-a înregistrat, pînă la urmă, termenul *evenimente*, folosit singur sau în sintagme lămuritoare. Alegerea prudentă nu a fost totdeauna interpretată ca neutră, în ea percepîndu-se o negație implicită, sceptică, a termenului *revoluție*. De aceea, celor ce au vorbit despre „evenimente“ li s-a putut reproșa (de către cei aflați mai mulți ani la putere) discursul suspicios, presupunerea unei lovituri de stat, sau (de către opoziție) discursul minimalizator, refuzul de a recunoaște radicalitatea schimbării. O nuanță ironică s-a manifestat în folosirea cu majusculă a cuvîntului — „pînă la Evenimente“ („Academia Cațavencu“ = *AC*, 45, 1992, 2); parodia directă a asociat scrierea cu inițiale majuscule cu lexicul devalorizant: „Evenimentele Nasoale din Decembrie“ (*AC*, 21, 1992, 3).

Un mod de a evita disputa *revoluție/evenimente* a fost mutarea centrului de greutate pe determinant, deci preferința pentru cuvîntul *decembrie*, prezent în ambele tipuri de sintagme — „revoluția din decembrie“ și „evenimentele din decembrie“. Maxima pru-

dență s-a întîlnit aici cu maxima inventivitate, sintagma al cărei punct stabil a devenit precizarea temporală „din decembrie“ suferind substituții expresive, mai ales în notă cinică și sarcastică. Au existat și formule metaforice lansate cu toată seriozitatea, în registrul patetic, precum cuplul antitetic de hiperbole meteorologice: „dogoarea din decembrie“ („Adevărul“, 82, 1990, 1) și „vifonița din decembrie“ („Națiunea“, 50, 1994, 1). Cele mai multe dintre formulele ironice apărute între timp și dezvoltate prin sinonimie și analogie conțin ideea de mulțime și agitație, într-un registru predominant familiar: „vinzoleala din decembrie“ („Cuvîntul“, 34, 1992, 5), „învălmășeala din decembrie“ (*AC*, 45, 1992, 3), „tiribomba din decembrie“ (*AC*, 27, 1992, 1), „aglomerația din decembrie“ (*RL*, 1089, 1993, 1), „marea înghesuială din decembrie“ (Mircea Dinescu, *Pamflete vesele și triste*, 1996, 84), „zăpăceala din decembrie“ (*RL*, 1868, 1996, 1), „vîjîiala din decembrie“ (*RL*, 1854, 1996, 6). Formulele lui Dinescu sînt cele mai imprevizibile, pentru că elementele din tiparul dat se modifică permanent în funcție de context; apar astfel „micul potop din Decembrie“ (p. 47), „marele dopaj din decembrie“ (p. 59), „digestia din decembrie“ (p. 94) etc. Foarte des, referirea la revoluție și precizarea temporală actualizează unul dintre clișeele politice comuniste: denumirea „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie“ — „Marea Revoluție Socialistă din... Decembrie“ („Phoenix“, 37, 1990, 3), „«marea aglomerație» din decembrie“ (*RL*, 1025, 1993, 5), „Mărețul Paricid din Decembrie“ (*AC*, 45, 1992, 3).

Variatatea formulilor de desemnare ilustrează nu numai incertitudinea politică și istorică, dar și inventivitatea, umorul crud, ironia anti-festivă și chiar (pentru că formulele cele mai demitizatoare sînt folosite de autori care nu pot fi bănuți de „nostalgii“ politice) tensiunea autoironică.

Ocean

O întîlnire

O MAI țineți minte? Era o femeie abrașă, mereu în cîrlig cu destinul ei: nu era frumoasă, nu învățase carte, nu se născuse bogată, nu știa cum să se poarte în lume, toate acestea le suplinea prin măsluire, boscărie și potlogărie. Lipsită de încredere, nu vedea decît inamici în jurul ei. Oricine, chiar și propriul soț, era suspect. Pîndea adversarii cu răbdarea hienei, așteptînd momentul propice ca să lovească. Din pospaiul de cuvinte care se mișcau în puținul ei creier, își urzise un vocabular mărginit care devenise normă pentru supuși. Femeile suite în posturile de conducere o maimuțăreau: vorbeau ca ea, se îmbrăcau la fel, păseau cu aceeași întepeneală bovină, confundînd anchiloza cu suplețea.

Una din multiplele ei fasete viza religia. Avea președinta o rică potopitoare față de biserică și biserică. Un demon bine înșurubat în ființa ei o munea, instigînd-o la o luptă fără milă. Decretul de desființare a mănăstirilor din 1958 n-o mulțumise pe deplin. Cinul călugăresc se repliase pe poziții noi; cele citeva chinovii rămase încă drept azile luminau ca ruguri aprinse. Lăcașurile de cult dărîmate nu stîseră credința, dimpotrivă. Organele de control corupte cădeau scurt timp după înscăunare într-o somnolență păgubitoare. Roasă de superstiții și spaima totdeauna cînd avea de a face cu lumea bisericească, ea ezita să se angajeze în public. Pînă într-o vară din anii '80, cînd s-a hotărît să ia însăși taurul de coarne. La mănăstirea Agapia, considerată ca cel mai periculos cuib de obscurantism și mistică, s-a anunțat o vizită a căpeteniilor statului. Conducătorul, obosit de statul la cîrmă ca și de niște băuturi tari, a preferat, puțin înainte de țintă, s-o cotească spre conacul de vinătoare de pe pîrîul Icoanei. Simțea nevoia să se desfete în baia de sînge a patimilor sale cinegetice. Călugărițele au înțeles că vine femeia numărul unu a stăpînirii și au primit-o cum se cuvine. Ca piciorul prezidențial să nu calce pe lespezil, tocite de încălțările oamenilor de rînd, de credincioși, i-au așternut covoare în cale. Măicuța de la arhondaric a pregătit cu mîna ei cele mai savuroase bucate; din fundul ascuns al beciului s-a adus vin ca pentru gitlejuri

sfinte. Musafirii s-au ospătat din belșug, apoi, la cafea, au trecut la întrebări. Astfel s-a petrecut una din cele mai semnificative întîlniri din vremea comuniștilor. Două femei deosebite s-au înfruntat sub semnul vieții și morții. Pe o parte, ea, stăpîna, strîmb întolită, crispată, clocotind de ură poficioasă de distrugere, acuza. De cealaltă parte, stareța de la Agapia, calmă, cu ochi tulburător de senini, își apăra vatra și soarta surorilor ei. A rugat-o pe președintă, ca de la femeie la femeie, să intervină să i se permită să primească și ucenice tinere care ar putea îngriji pe bătrînele nepuțincioase din azil și, în acest chip, ar căpăta și ele un rost în viață. Stăpîna n-a răspuns și s-a sculat să plece. A poruncit să i se ducă la mașină două damigene de vin ca să „guste și soțul“, aflat „la lucru pentru binele poporului“.

Două săptămîni mai tîrziu, un general veni în anchetă. Tovarășa făcuse un raport la CC și ceruse să se ia măsuri urgente. „Știm că sinteți — cuvîntă ofițerul consultîndu-și notițele — un nucleu conspirativ. Mi s-a comunicat că dumneata ești o vrăjitoare și ai blestemat pe primarul comunei provocîndu-i decesul iminent. Asta pentru că a rechiziționat avutul mănăstirii. Mai știm că aduni aici fete tinere care, în loc să lucreze în fabrici, se plimbă afundîndu-se în covoare pînă la gleznă; mai știm că faceți chefuri cu membri ai CC-ului, și cînd tovarășa ți-a reproșat lucrul acesta, ai ris: «Vin cu ideile voastre și pleacă cu ale noastre». Se perindă grupuri de școlari din toată țara pe care-i otrăviți.“ Aici monaha n-a mai putut răbda. „Minciuni, domnule general.“ — „Adică îndrăznești să spui că Tovarășa minte?! Care din două minte?“ — „Eu spun doar, să-i crape ochii celui care scornește și celui care răspîndește vorbe de astea!“ Generalul își privi încă o dată notițele: „Ăsta e un blestem?“ Și cum ai zis... și cel ce răspîndește?“ Stareța aprobă: „Așa am spus, Doamne iartă-mă!“ Militarul își închise carnetul și cobori sprinten scările de lemn. Se povestește că, trecînd prin curte, ar fi murmurat: „Ochii, ați auzit, să-mi crape ochii!“ Mașina îl aștepta la poartă.

Paul Miron

Pianocteilul

ÎN ORELE prea plicticoase de la liceu, ne distram scriind basme suprarrealiste. Așa am trecut cu bine de „cimitirul tinereții“. În timpul studenției, fosta mea colegă de banca, reușind să plece la Paris (azi e o strălucită muziciană în patria lui Fauré), mi-a trimis câteva cărți. Chiar prima a fost Boris Vian, *L'écume des jours*. Nu numai pentru că era la modă, dar... părea să continue fanteziile unor liceeni din anii '70. Să trăiești într-o casă în care ra-

Un singur lucru e supărător, pedala forte pentru oul bătut. Când cânti o bucată prea «hot», cad în cocteil bucăți de omletă și abia-l mai înghiți! – asemenea invenții, da, ne-ar fi plăcut și nouă. („Pentru smântâna proaspătă, sol grav. – O să-mi fac unul pe *Loveless Love*, spuse Chick.“)

Încetul cu încetul, basmul lui Vian te ametește. Abonamente care se înnoiesc de la sine, oameni cu cap de hulub care lucrează la patinoar, îngrășăminte concentrate pentru a face să crească la loc talpa de pantofi subțiată, patinatoare care, „isprăvind un magnific salt de pajură“, slobod ouă uriașe, sparte între picioarele patinatorilor, un bucătar președinte al Cercului Filozofic al Oamenilor de serviciu din arondisment, în magazine salăți de sticlă pisată și cuie de tapiserie, un colecționar care se ruinează cumpărând tot ce a scris... Jean-Paul Sartre, o iubire care te face să simți „în interiorul toracelui o muzică militară nemtească din care n-auzi decât toba mare“, un tort care se prefăce în placă de patefon, puști-mitrăliere care incolțesc și cresc din căldura trupului, geamuri la mașină care-și schimbă culoarea și dau bună dispoziție... totul în absența oricărei rațiuni valabile de a trăi. Nonsensul vieții și al lucrurilor. Iubirea dintre Colin și Chloé, parafrază „negativă“ la Daphnis și Chloé (iubita nu se prefăce în arbust, ci e devorată lăuntric de un nufăr) nu se ridică deasupra „eșecului fatal“, cum i-ar fi spus Jaspers. Din fericire, comicul de limbaj (tradus excepțional de Sorin Mărculescu) păstrează echilibrul, oferă suficiență lumină prin ochiurile de geam tot mai înțoșate de absurd.

Pianocteilul funcționează cu seninătate. Nu există adevăr al vieții dincolo de viața prezentă. După moartea Chloei, lumina dispare, polipi întonecați desființează spațiul odăii, existența lui Colin, un Sisif care tot merge pe o scândură lungă spre mijlocul apei să omoare nufărul, devine inutilă. Dar nu se știe dacă „nota greșită“ care îl va arunca în apă va fi atinsă. Șoricelul își pune capul între colții pisicii plictisite. Dar nu se știe dacă pisica va avea chef să-l rețeze, nici dacă fetele oarbe ale destinului o vor călca vreodată pe coadă.

„Sufletul, Sahara“

OBSESIA muzicii o are și vocabularul poetic al lui Senghor: armonia jocurilor, corpul melodios al femeii, murmurul spiritelor morților. Forța ordonatoare a stilului negru e ritmul. „Deasupra palmierii legănați se înfioară de înaltă briză nocturnă/ Abia simțit. Nu se aude nici cântecul doicii. .../ Să ascultăm zvâcnirea sângelui nostru/ întunecat, să ascultăm/ Cum bate pulsul adânc al Africii, în pâcla sateelor pierdute“ (*Noapte în Sine*). „Îmi amintesc vocile păgâne ritmând *Tantum Ergo*/ Procesunile, palmierii și arcurile de triumf./ Îmi amintesc dansul fetelor de măritat, corurile/ De luptă – oh! dansul ultim al tinerilor, bustul lor zvelt/ Înclinat, și strigătul cristalin de dragoste al femeilor – *Kor Siga!* (*Joal*).“

Emoția e neagră, așa cum rațiunea e elină. Perceperea supranaturalului, abandonul

Totuși, furtuna

ATMOSFERĂ de basm, simbolism, personaje și stil romantic, furtună în suflete și furtună pe mare: deși scrisă acum aproape patru secole (în

William Shakespeare. *Furtuna*. Traducere de Leon Levițchi. Editura Univers Enciclopedic 1996. 158 p. F.p.

1611), piesa lui Shakespeare are abia astăzi rezonanță meritată: ea reprezintă o „renunțare voită la ostilitate“.

Totuși *Furtuna* „nu este o cantată, ci rămâne o piesă, și încă una mustind de viață“ (Leon Levițchi). Între îngeri și fiare, între cele mai frumoase (*Tatăl tău e-n fund de mare...; Spre-auritul țărni veniți*) și cele mai aspre cântece shakespeariene (*Ban, Ban, Caliban* și *Capitanul, musul, șeful și cu mine*), această ultimă capodoperă a marelui Will pictează, asemenea lui Turner, corăbiilor, fantasmelor, „o simfonie perfectă... de la dezacordurile stridente ale începutului până la armonia senină a finalului“. În atmosfera de vis, somn și basm a piesei se integrează și Caliban: „Să nu te temi! Ostroviu-i plin de zvonuri./ De sunete și dulci cântări ce-mbată/ Dar rău nu fac. Îmi zumzuie-n urechi/ Când leneș-alăute, mii, când glasuri/ Care, de m-ăș trezi din somn prelunge/ M-ar adormi din nou; și-n visul-mi, norii/ Îmi par că se desfac, spre-a-mi arăta/ Comori ce stau să cadă; -ncât mă scol/ Plângând de dorul ăstor vise“. Cât despre Prospero, care renunță de bunăvoie la unelele magiei, la forțele visului, la ostilitate, el a fost comparat cu Shakespeare renunțând la teatru. Probabil nu este așa, dar oricum, recitită separat, piesa are ceva „testamentar“.

Greu cu emanciparea

APĂRUT în 1892 și ecranizat în 1970 de Luis Buñuel, romanul lui Benito Pérez Galdós, cel născut pe când Madridul începuse să fie iluminat cu gaz, cel supranumit „Balzac al Spaniei“, sugerează, prin silueta eroinei sale, imaginea doamnei Bovary – dar nici Anna Karenina sau Nora nu par a-i fi străine.

Orfana Tristana e nevoită să devină amanta lui don Lo-

pe Garrudo, un bătrân hidalgo scăpat, din recunoștință pentru ajutorul acordat familiei fetei. Muieraticul Garrudo e convins că printre tineri nu există nici unul care să-l poată concura. Însă pentru Tristana pasiunea apare sub chipul pictorului Horacio Diaz – și odată cu dragostea, dorința de independență. Nu doar față de don Lope, ci față de orice bărbat. Visează să învețe o meserie, să-și câștige existența și începe la rândul ei să picteze, progresând foarte repede. Să fie liberă și onorabilă: îi jură lui Horacio dragoste eternă, dar nu primește să-i fie soție. Ideile îndrăznețe, planurile de glorie ale Tristanei, dar și depărtarea (plecarea pentru o vreme din țară) îi despart pe cei doi tineri, care își scriu, însă, despre subiecte tot mai străine: el, despre recolta de portocale, ea, despre noile lecții de engleză și despre planurile de a deveni tragediană. Subit, Tristana se îmbolnăvește grav și e nevoită să-și amputeze un picior, ceea ce pe egoistul don Lope, care-și sacrifică tot restul averii pentru a plăti medicii, îl umple de satisfacție. Revenirea lui Horacio la Madrid o dezamăgește pe Tristana, care în loc de ființa ideală descoperă un mediocru. Dar nu renunță la planurile de independență: invația, cu exaltare, să cânte la armoniu, curând exaltarea artistică fiind înlocuită de cea religioasă. Însă și practicile religioase sint părăsite pentru... bucătărie. În cele din urmă, Tristana se mărită cu don Lope (condiție impusă de rudele acestuia) pentru a-i ajuta fi-

Benito Pérez Galdós. *Dragoste pierdută*. Roman. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Alexandru Lincu. Editura Minerva 1996. 183 p. Lei 3500.

nanciar). Eșecul Tristanei, care fusese în fond liberă (deși gelos, don Lope ajunsese chiar să-i scrie scrisorile către Horacio pe când era bolnavă) și la un pas de glorie (avea posibilitatea de a deveni o artistă celebră), se datorează, din punctul de vedere al lui Galdós, naturii proprii și nu societății. Așa cum don Lope se transformă, dintr-un don Juan cinic, într-un soț supus și crescător de găini, Tristana renunță la visurile ei de magistratură și politică pentru a deveni... cofetăreasă. „Erau fericiti? Poate...“

BORIS VIAN

Spuma zilelor

Boris Vian. *Spuma zilelor*. Traducere, prefață și cronologie de Sorin Mărculescu. Editura Univers 1996. 174 p. F.p.

zele se rostogolesc precum argintul viu pe podea, în care pateul e pregătit dintr-un țipar prins când iese în chiuvetă pe robinet să guste din pasta de dinți cu ananas, iar pentru băuturi există un *pianocteil* (fiecarei note muzicale corespunzându-i un alcool, un lichior sau o aromă: „Pedala forte corespunde cu oul bătut și cea surdă cu înghețată. Pentru sifon e necesar un tril în registrul acut. Cantitățile sunt direct proporționale cu durata: treizecideoimea e egală cu a șaisprezecea parte dintr-o unitate, pătrimea cu o unitate, nota întreagă cu patru unități. Când cânti o arie lentă, intră în acțiune un sistem de vane, așa încât să sporească nu doza – ceea ce ar da un cocteil prea abundent –, ci concentrația alcoolică. Și, în raport cu durata ariei, poți să variezi după plac valoarea unității și s-o reduci bunăoară la o sutime, spre a putea obține o băutură sensibilă la toate armoniile...“

Cărți primite la redacție

◆ Heinrich Heine. *Contribuții la istoria religiei și a filozofiei în Germania*. Traducere din germană și note de Janina Ianoși. Cu o prefață de Ion Ianoși. Editura Humanitas 1996. 206 p. F.p.

◆ Jean Delumeau. *Religiile lumii*. Editura Humanitas 1996. 735 p. F.p.

◆ Michel Foucault. *Istoria nebuniei în epoca clasică*. Traducere din franceză de Mircea Vasilescu. Editura

Humanitas 1996. 540 p. F.p.

◆ François Furet. *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*. Traducere din franceză de Emanoil Marcu și Vlad Russo. Editura Humanitas 1996. 542 p. F.p.

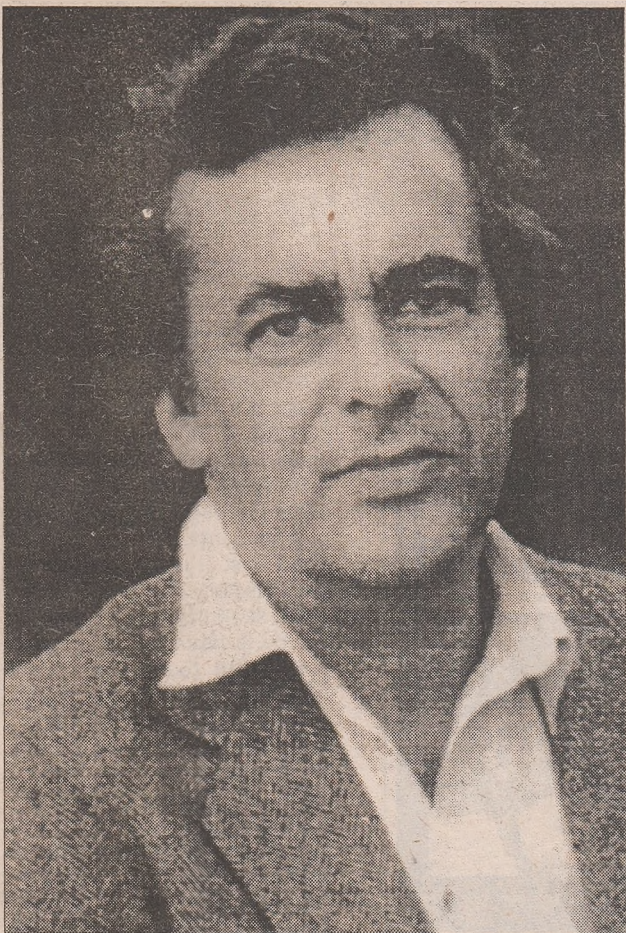
◆ Platon. *Scrisorile. Dialoguri suspecte. Dialoguri apocrife*. Traducere, introducere și note de Ștefan Bezdechi. Editura IRI 1996. 328 p. F.p.

Léopold Sédar Senghor. *Totem*. Selecție, prefață, traducere, note și glosar de Radu Cărneci. Editura Minerva 1996. 230 p. Lei 6000.

iubirii, arhitectura ritmurilor fac parte dintre acele „măști negre“ pe care le admira și Picasso. Poemele lui Senghor, dominate de „chemarea pămășă a tam-tamului“, cu atmosferă grea ca efluvii de fruct exotic, par a fi mereu în așteptarea furtunii: „Izbucneau bătăi de tam-tam, cu gălgări de răs înaripate și cu strigăte de aramă în două sute de limbi/ Răbufniri de viață intensă, pe care vântul le împrăștia în văzduhul latin/ Până la puntea cabinelor de clasa întâi, unde o tânără femeie albă, evadată din cine știe ce oraș de provincie eliberată de străzile lui înguste/ Eliberată de ultimele măsuri ale tangoului și din brațele dansatorului/ Visa, pe țărmul misterului, la păduri cu miresme virile și la țărmuri ce nu cunosc florile...“ (*Mediterana*).

La 90 de ani, Senghor, „singurul străin membru al Academiei Franceze“, urzește încă litanii, poeme cu versuri lungi, modelează uriașele coapse de nisip ale „suferinței de a trăi, această moarte fără de moarte“.

Tökes, Brucan, Iliescu eroii unui

– comentariu pe marginea volumului

PENTRU ce un reputat corespondent de presă occidental, măcinat, ca și restul colegilor săi, de patima vânătorii de evenimente, dar stăpinit, în același timp, de răbdarea colecționarului de tipologii umane, s-ar așeza din nou, spre sfârșitul carierei sale, la masa de scris pentru a repovesti, cu talent și pe îndelete, episoadele unei realități investigate pe viu, la fața locului, vreme de aproape 30 de ani?

Pentru ce Richard Swartz, corespondentul prestigiosului cotidian suedez *Swenska Dagbladet*, a ținut să reactualizeze, în registrul discursului literar de astă dată, pe parcursul a 350 de pagini, câteva din marile și mai măruntele întâmplări ale socialismului real existent, revolut, al perioadei post-comuniste, și ea „pe ducă” deja?

Pentru ce autorul cărții, în cuprinsul fiecăreia din cele 18 povestiri, dă cuvântul unor eroi și pseudo-eroi ai marilor evenimente, ca de pildă Revoluția Română, dar și actanților unor întâmplări aproape banale, din care, în cele din urmă, ca printr-un miracol, răzbate un sens existențial și, astfel, șansa de a îngloba, în discursul prezentului ce devine istorie, voci anonime?

Întrebările de acest fel ar putea continua – știind că volumul intitulat *Roomservice – Geschichten aus Europas Nahem Osten* a apărut în Occident în această toamnă la editura Eichborn, din Frankfurt pe Main, în colecția „Die Andere Bibliothek”, coordonată de Hans Magnus Enzensberger, și nu în răsăritul Europei... Dar cum Richard Swartz este suedez, cum el trăiește la Viena, cum vreme de trei decenii și-a expedit cu regularitatea unui ceasornic elvețian corespondențele, destinate cititorilor occidentali, este firesc ca scrierea lui să vadă mai întâi lumina tiparului aici, în Apus. Nu aceasta este însă explicația principală a rostului acestei cărți. Răspunsul revelator poate fi aflat în textul scurt și dens al prefeței: „Comunismul – opinează autorul – nu a fost nici mai cumplit decât holera, cum spun unii, dar nici inofensiv, cum spun alții”. Și pentru ca amintirile lăsate în propria-i memorie de cei aproape 30 de ani petrecuți în răsăritul Europei să nu se șteargă, pentru ca într-o bună zi, depășindu-le în fața unuia care nu a cunoscut pe viu socialismul real, să nu poată fi acuzat că povestește un vis, ziaristul s-a decis să „scrie totul”, adică „ceea ce s-a întâmplat cu adevărat, chiar dacă adevărul nu va fi unul absolut”.

Există însă cel puțin încă un motiv pentru necesitatea scrierii și apariției a-

cestei cărți. De-a lungul carierei sale de corespondent, de „outsider” în spatele Cortinei de Fier, Richard Swartz a avut printre prieteni și cunoscuți și câțiva iluștri dizidenți anticomuniști, intelectuali „rebeli” și scriitori „incomozi”, unii dintre ei emigrați între timp în Apus: Paul Goma, Adam Michnik, Vaclav Havel, György Konrad, Wolf Biermann, Christa Wolf... Astfel, corespondentul suedez a putut conștientiza o realitate care i s-ar fi oferit, altminteri, doar la nivelul percepției empirice, de suprafață. Temuta STASI, care i-a întocmit lui Swartz un dosar intitulat (cu vădită carență de imaginație) „Black”, îi recunoaște ziaristului suedez meritul de a fi un „excellent expert” al lumii comuniste; ar fi fost deci păcat ca această atitudine de rădăcină competență (în cazul unui străin) să se irosească. Evident, după unificarea Germaniei, lui Richard Swartz îi este dat să-și consulte propriul dosar pus la dispoziție de către oficiul Gauck. Episodul este tematizat în povestirea intitulată *Black*, dându-i autorului, printr-o savuroasă ironie a întâmplării, ocazia de a încerca și un fel de compasiune pentru lipsa de talent a scribilor anonimi ai Securității, pentru ignoranța lor, pentru strădania zadarnică de a camufla abjecția delațiunii prin inventarea unor detalii aproape fantasmagorice despre „obiectul Black”. Dar ce mai resimte autorul la lectura dosarului său? „O imensă rușine”, pricinuită de degradarea de la calitatea de subiect la cea de obiect, de la înlocuirea numelui său cu o poreclă, de imixtiunea insolentă a privirilor străine în sfera particulară a existenței, rușine pentru faptul de a fi îngăduit așa ceva fără să poată opune rezistență. Capitolul acestei rușini nu-i este străin probabil nici cititorului lucid și onest al Cărții Albe a Securității românești. A propos, Richard Swartz mai precizează că STASI nu prea voia să aibă de-a face cu colegii ei din Balcani. Să fi trecut oare Richard Swartz prin România neobservat?

DAR SĂ ne întoarcem la paginile cărții de față, care nu ar fi fost scrise dacă prietenii din Apus și din Răsărit ai ziaristului, și Hans Magnus Enzensberger însuși, nu i-ar fi adresat imperativa rugămintă de a se așeza la masa de scris, nu în calitate de ziarist, ci de scriitor. Astfel, cele 18 povestiri devin, cum afirma Stefan Heym (el însuși scriitor și prieten al autorului) în cronică recent publicată în săptămânalul *Die Zeit* – „un adevărat deliciu filozofic”. Dar referința recenzentului cărții este încă și mai exactă: „deliciul filozofic” îl gustă la modul cel mai intens cititorul atunci când parcurge povestirea intitulată *Post-scriptum la o Revoluție* (evident, la Revoluția Română). Situată la mijlocul volumului, proza constituie și o axă semantică a restului întâmplărilor relatate. Din cele 18 povestiri, cinci sunt rezervate unor întâmplări petrecute în România, unor întâlniri cu personaje notorii sau anonime ale realităților

comuniste și postcomuniste, revoluționare și postrevoluționare. Înainte de a ne opri asupra *Post-scriptumului la o Revoluție* și a restului prozelor, se impun câteva precizări.

Titlul cărții, mai exact o parte a acestuia – *Orientul Apropiat al Europei* – denotă un topos ambiguu și agitat. Or, această ambiguitate devine unul din resorturile ce aruncă textele volumului de pe orbita jurnalismului de cea mai bună calitate în straturile autenticei literaturi. Pe alocuri proza virează înspre poezie, dialogul se topește în monolog, acesta din urmă devenind discurs liber indirect. Reflecția filozofică alternează cu descrierea impersonală a unei secvențe din realitatea exterioară, pentru ca, imediat după aceea sau chiar înainte, metafora amplă dar discretă să se fi înstăpinit peste fraza ce curge când lin, când sacadat. În aceste eseuri, schițe, fragmente de reportaj, de interviu ori relatare, actorii, actanții, personajele, eroii, interlocutorii sunt rînd pe rînd plini de candoare, de suspiciune, de ingenuitate ori de maliție, sunt sinceri, duplicitari, ironici, entuziaști, fanatici, resemnați...

Nu altfel se întâmplă și în pomenitul *Post-scriptum la o Revoluție*. Proza debutează prin întâlnirea autorului cu Laszlo Tökes, despre care se afirmă că din pastor a devenit „Erou al Revoluției”, pentru ca azi să locuiască la Oradea în funcția de episcop al bisericii reformate... Bănuind consternarea cititorului, autorul pășeste cu precauție și cu abia reținut umor pe terenul reflecției pe alocuri voit naive, dar nicio dată false. „O revoluție ar avea și însușirea de a pune aproape totdeauna puterea în mîna acelora care nu au participat la săvîrșirea ei.” Exemplele din istorie nu lipsesc: ca și revoluția bolșevică ori cea franceză, Revoluția Română și-a dat repede uitării eroii primelor ceasuri. Și toate acestea s-au petrecut pe nesimțite, scrie Richard Swartz, explicînd cum telefoanele de pe mesele eroilor nu mai sună, cum mesele de lucru se transformă în mese de cafea, cum cele mai importante convorbiri se desfășoară în absența lor, cum revoluționarii află despre marile hotărîri, luate fără ca ei să fi fost consultați în prealabil, doar întâmplător, de la un portar prea amestecat de băutură ori o femeie de serviciu prea guralivă. Mai urmează o precizare general valabilă: eroii uitați ai revoluției devin cel mai adesea de o exuberantă locvacitate, discursurile lor sunt ascultate cu interes prin redacții și cafenele, opiniile lor sunt consultate de cei interesați să afle ce altă turnură decît cea reală ar fi putut lua revoluția; iar programele elaborate de eroi sunt pe căle de a deveni simple note de subsol în manuale de istorie pentru uzul școlarilor mediocri... Ceea ce nu-l împiedică pe pastorul Tökes (devenit episcop) să creadă în harul divin pogorît asupra-i, spre a-i da forța ca împreună cu poporul să înfrunte nedreptatea, revoluția devenind o formă de purificare, de catharsis.

Următoarea întâlnire a autorului este aceea cu, pe atunci, președintele Iliescu. Momentul întîrzierii este precedat de o reflecție: nici o revoluție nu mătură deplin trecutul din calea ei. Vechile forțe se reinstalează la putere nu cu arma în mînă, ci uzînd de bunele maniere. Iliescu era deci noul deținător

al puterii la București, cel care furase revoluția, cel care îl primește surîzător, așezat într-un jîlt aurit, pe oaspetele străin și indiscret. Și autorul, văzîndu-l, subscrie la opinia lui Tökes despre Iliescu: acesta ar fi un „lup în blana de oaie”...

Două elemente ale înfățișării președintelui îl frapază pe narator: pantofii, cea mai frumoasă pereche de pantofi Brogues văzută vreodată în Balcani, și zîmbetul, un zîmbet ce părea agățat „de o sîrmă ghimpată”... Se prea poate ca posesorul lui să-și fi dat seama că de fapt rinjește, ostentîndu-se astfel, și mai abtîr, să zîmbească. Dar strădania, o dată percepută dinafară, de celălalt, se soldează cu o nedorită revelație: „acest bărbat era un mincinos!” „Ar fi fost mai bine ca el să nici nu mai încerce să zîmbească”, opinează naratorul, precizînd că, deși președintele Iliescu dădea impresia că nu prea ar avea de-a face cu minciunile, că, în cel mai rău caz, nu ar avea nevoie decît de „două-trei minciunele”, totuși, „după prima a urmat a doua, apoi celelalte toate; iar cînd minciunile au devenit atît de multe încît nu le-a mai putut ține socoteala, el s-a văzut constrîns să se acomodeze cu ele, să adere chiar la «adevărul» lor, devenind tocmai prin aceasta un om cînstît”. Dacă cineva ar fi crezut despre Iliescu contrariul, „acesta ar fi ripostat consternat, etichetîndu-l drept mincinos pe celălalt”.

URMĂTOAREA secvență a *Post-scriptumului la o Revoluție* o constituie întîlnirea naratorului cu Mircea Dinescu. Momentul este precedat din nou de o reflecție-cadru: „Nici o revoluție nu-și poate permite luxul de a se opune continuu restaurației chiar dacă eroismul unei revoluții rezidă și în a ne convinge de contrariul acestui principiu”. Din recuzita unei revoluții face parte nu doar „single”, ci și „starea de exaltare care se poate solda cu noi vărsări de sînge, dar și cu o nonșalanță care transformă revoluția, cel puțin la început, într-un fel de sîrbătoare populară”. Și astfel, Mircea Dinescu îi apare lui Richard Swartz în postura, imaginară, firește, a unui acrobat, a „prestidigitatorului curajos al Revoluției Române”. „Nu el a fost oare cel care a desenat pe o bucată de hîrtie schița comunismului cu chip uman, cu mișcări iuți și simplificatoare: ovalul unei fețe și linia curbă a buzelor, îndoită în sus, într-un zîmbet?” Dinescu poetul avea un curaj „pe măsura nebuniei sale” – scrie Richard Swartz, menționînd apoi cu tandrețe că l-a îndrăgit pe poet în măsura în care poate fi îndrăgită „o faptură mai degrabă electrizantă decît omenească”. Dinescu nu poate fi luat cu totul în serios, neastîmpărul, energia lui sunt combustibili ce-l propulsează mereu înspre viitor, prezentul pîrînd pe-atunci a nu-l fi interesat prea mult. Căci ziaristul l-a cunoscut pe poet exact în momentul în care „steaua lui depășise zenitul traiectoriei sale revoluționare”. Mircea Dinescu părea că stă sub vraja viitorului, iar Revoluția i-a îngăduit să-și taie o felie cît mai mare din acest viitor. Dar fiecare revoluție își are propriul ei ritm de respirație. În vreme ce Tökes „însușea și expira mai degrabă pe gură decît pe nări aerul revoluției”, Dinescu părea dispus doar să „însușea revoluția, scandînd-o, ca pe o poezie”... Nici Dinescu nu și-a dat cu pre-

și maseuza lui Ceaușescu - prozator suedez

„Roomservice“ de Richard Swartz -

cizie seama când a încetat să mai fie eroul Revoluției, când și cum a avut loc întoarcerea lui în poezie - scrie autorul... Și totuși poetul nu este un înfrînt al Revoluției. Printre esențele lirice ale existenței sale se numără și incapacitatea lui de a concepe că și carnavalurile și iarmaroacele sfîrșesc în cele din urmă în banal... Că, obosit, publicul vrea să plece de la spectacol, acasă...

FOST deci Revoluția Română un spectacol? Această neformulată întrebare alimentează ultimul episod al *Post-scriptumului la o Revoluție*: întâlnirea cu Silviu Brucan. Dar, din nou, o reflecție: „Focurile de armă trase la București nu-și propuseseră să omoare oameni“. Împușcăturile deveniseră un scop în sine, remarcă autorul, menționând că în latura ei spectaculară, carnavalescă, o revoluție are nevoie și de singe, și de împușcături spre a-și asigura credibilitatea. Iar faptul că singele a curs demonstra un alt fals adevăr: acela că în fond „ceva tot s-a întîmplat“.

Cea care a făcut însă revoluția este „rabelaisiana mulțime“ ieșită pe străzi, la Timișoara și la București. În această mulțime a fost plimbat ca într-un car de triumf, într-un vehicul blindat, Silviu Brucan. Iar dacă el și-a pus întreaga viață „în slujba revoluției“, notează autorul, ar trebui să fie recunoscător destinului că a fost cruțat de soarta pe care a avut-o Troțki.

Brucan și-a așteptat cu răbdare intrarea în scenă după ce a supraviețuit, în calitate de etern revoluționar, crede autorul, mai multor regimuri și unor valuri succesive de epurări. Brucan, „eminența cenușie“, un „guru“ al revoluției, a fost și el eliminat în cele din urmă de pe scenă chiar dacă durata rolului său a depășit-o pe cea a rolului jucat de Tokes ori Dinescu. Cea dintîi întâlnire a ziaristului suedez cu Silviu Brucan, așa cum ne este dat să aflăm din paginile cărții, a avut loc acasă la versatul politician ce trona în mijlocul bibliotecii sale; a doua întâlnire, mai profană, a fost la Capșa. Richard Swartz nu ezită să mărturisească fascinația resimțită față de interlocutorul său, care-i acorda mai mult timp de conversație decît îi oferise președintele Iliescu. Totuși, Brucan este mai reținut decît șeful statului, poate nu atît din convingere, cit din experiență. Surisul îi este misterios, atotștiutor, arrogant și totuși amical, nițel strîmb, ca și cum ar vrea să dea celui alt de înțeles că nimic nu este nou sub soare. Spre deosebire de surisul lui Iliescu, cel al unui invingător, afirmă autorul, zîmbetul lui Brucan era al unui învins.

Urmează o altă comparație: dacă Dinescu părea a fi refuzat să părăsească imperiul poeziei, Brucan nu dorea cu nici un preț să se îndepărteze de cafelele, drept care autorul și politicianul se întîlnesc la... Capșa. Secvența întîlnirii este una din cele mai picante din cuprinsul volumului și sperăm că povestirile lui Richard Swartz vor fi citite de curînd traduse și în România, unde vor stîrni interes. Dar iată și momentul-cheie al convivialei întîlniri: Brucan pare mai interesat de mîncarea servită (gulaș și votcă) decît de întrebările ziaristului. Acestea curg totuși una după alta. Autorul vrea să știe ce crede Brucan despre Laszlo Tokes. Răspunsul vine prompt și lapidar: „Un ungur“. - Dar Mircea Dinescu? „Un

poet“. - Dar Iliescu? La această întrebare, „Brucan își ridică ochii din farfurie, privește speriat ca și cum ar fi dorit să se convingă că stiletul ca instrument al asasinatului politic a ieșit definitiv din modă și răspunde: - Ce vă închipuiți Dumneavoastră? Doar nu era să lăsăm revoluția pe seama străzii!“ La sfîrșitul prînzului, după ce află de la Brucan că politica este determinată și de starea vremii, că de obicei iarna nu se întîmplă nimic, autorul încearcă un sentiment de perplexitate: acesta să fie oare corolarul unei vieți dedicate politicii? Meteorologia să fie oare cifrul secret al politicii mondiale? Elaborarea de către Brucan, în toamna vieții lui, a unei enciclopedii politice îi pare autorului aidoma brusteii aplecări a unui scriitor (care toată viața lui a scris romane și piese de teatru) deasupra paginilor goale de hîrtie spre a elabora... alfabetul. La finele prozei despre care afirmam că reprezintă axa semantică a întregului volum, cei doi interlocutori (Brucan și autorul) își iau rămas bun unul de la celălalt. Urmărind pașii osteniți și temători ai bătrînului politician prin zăpada moale, Richard Swartz își amintește brusc că Revoluția Română izbucnise iarna, că Ceaușescu a fost răsturnat în decembrie, că în ajunul Crăciunului el și consoarta lui au fost împușcați. „A fost iarnă atunci. Și era frig.“

Există, prin urmare, o inadvertență între teoria meteorologică a politologiei Brucan și realitate. Fapt care-l îndreptățește pe autor să se întrebe, în text, dacă nu cumva Brucan a vrut să-i dea de înțeles că o revoluție „de iarnă“ nu înseamnă nimic, că ea lasă cel mult vagi urme de singe pe suprafața istoriei...

TOT la vreme de iarnă o întâlnește Richard Swartz la București pe Maria, fosta maseuză a dictatorului Ceaușescu și a consoartei acestuia. Proza se intitulează *Ninge în București* și debutează cu o reflecție aparent străină de subiect: căci ce legătură ar putea exista între mîinile unui pianist și cele ale unei maseuze decît că prin munca lor poate fi cîștigată nu doar pîinea, ci și gloria? Deci autorul începe prin a descrie mîinile unui pianist spre a constata că degetele artistului nu sunt nici pe-atît de lungi, iar palma nici ea pe-atît de îngustă pe cît își închipuie cei care au văzut în viața lor prea puțini pianiști. Mîinile acestora sunt în realitate puternice, iar degetele - adeseori scurte. Cînd Maria sosește spre a-i istorisi autorului povestea ei, el uită să-i observe cu atenție mîinile, neputîndu-i-le descrie apoi. Și aceasta fiindcă Maria era nervoasă, fiindcă, stînd la masă, își ținea mîinile în poală, stringînd febril poșeta, iar la plecare, și-a înfipt mîinile adînc în buzunarele paltonului. Richard Swartz strecoară astfel, sub suprafața textului, metafora cheie a povestirii. Procedul îl întîlnim în mai toate prozele volumului, funcția metaforelor cheie sau cadru fiind și aceea de a vira, deliberat sau nu, banalul în spre poetic. Povestea este redată de autor tale quale; în text este *subliniată* autenticitatea story-ului maseuzei, veridicitatea discursului transcris după oralitatea destăinuirii. Iar această destăinuire febrilă, agitată, nu este altceva decît percepția lumii nomenclaturiste, prin lentila intimității asigurate de ma-

sarea spinărilor prea-puternicilor zilei; Maurer și soția lui, Drăghici și nevasta și apoi, din aproape în aproape, Ceaușescu și Elena. Pătrunderea Mariei, școlită și la pepiniera de cadre a partidului, în cercurile exclusive ale nomenclaturii începe la Academia „Ștefan Gheorghiu“, unde ministrul sănătății, descoperindu-i talentul, îi recomandă să devină maseuză, din simplă soră medicală. Efectul miraculos al mîinilor Mariei rezidă și în asigurarea apartenenței finale a maseuzei la familia dictatorului. Secvențele acestei ascensiuni ea le descrie cu inocență, dezvăluind interlocutorului multe din secretele pacienților. Ajunsă o persoană de încredere în clanul Ceaușescu, sfaturile ei medicale erau mai prețuite decît cele ale specialiștilor și de aceea are curajul să-i spună dictatorului pe șleau cît de greu o duce poporul; iar Ceaușescu, recunoscător pentru binefacerile unui ceai de plante pe care Maria îl aduce din satul natal, le va da sărmanilor ei părinți de la țară pămîntul înapoi. Povestea Mariei este bizară pentru cititorii occidentali, dar ar face neîndoielnic deliciul cititorilor români... Finalul este centrat pe momentul Revoluției, Maria regretînd modul neomenos în care dictatorul și nevasta lui au fost uciși. Furia maseuzei nu cunoaște margini atunci cînd vorbește de Ion Iliescu... Dîndu-și seama că a vorbit prea mult, eroina povestirii se grăbește dintr-o dată să-și ia rămas bun. Destăinuindu-se, „ea și-a spălat păcatele“, constată autorul spre a adăuga apoi că „în acea după-amiază de iarnă, existenta Mariei nu a mai fost justificată exclusiv de cele două trupuri pe care le-a frămîntat timp de două decenii, dar care acum nu mai există. Povestind, Maria își descoperă dintr-o dată propria ei identitate, devenind, pentru prima oară în viața ei, mai importantă decît stomacul lui Ceaușescu.“

Acest final este revelator în raport cu sensul profund al tuturor povestirilor conținute în volum. Căci actanții marilor și micilor întîmplări și evenimente sunt locuitorii unui spațiu dominat de banalizarea tragediilor, de prefacerea lor în suferință mută și în gesturi mecanice, repetitive. Povestindu-și viața, acești anonimi își descoperă identitatea și, astfel, se transformă în eroii propriei lor vieți - devenită din anonostă, exemplară, în bine sau rău. Așa se întîmplă cu istoria vieții cantorului sinagogii din Făgăraș. Supraviețuitor al Holocaustului, veghind asupra unei sinagogi prefăcută într-o bibliotecă, de vreme ce locul enoriașilor dispăruți de mult este ținut doar de cărțile lor de rugăciuni - cantorul Jossele și-a elaborat o explicație sui generis a legilor strîmbe ce guvernează această lume. „Dumnezeu ar fi ținut la începuturi pămîntul cu ambele mîini. Apoi, cînd țepetele locuitorilor lui au început să devină supărătoare, și-a acoperit urechea stîngă cu o mînă. Dar cînd călăii au început să strige mai puternic decît victimele, Cel din Ceruri a lăsat globul din mînă spre a-și acoperi ambele urechi. Iar acum pămîntul se prăbușește în gol.“ Toate acestea și încă multe altele cititorul le află în povestirea intitulată *O gaură în perete*.

King of the road se numește episodul întîlnirii la Sibiu a autorului cu regele Cioabă. Între comic și absurd, discursul narativ secretă o învăluitoare melancolie, dată explicit la iveală în

versurile poemului intitulat *Destin*, pe care autorul le citează la finele povestirii: „prîntesă“ Luminița, fiica regelui Cioabă, îi strecoară oaspetelui străin, la plecarea lui din Palat, o revistă. Iar în revistă găsește și poemul cu pricina: „Cineva se joacă cu mine/ de-a dorințele/ de-a pururi prîntesă/ și totuși în fiecare zi/ biată, săracă femeie...“

NICI urmă de melancolie în povestirea *Ospăț la țară*, episod al unei alte întîlniri, cea cu un anume domn Tănase, obscur, dar fanatic membru al Vetrei Românești. Autorul este invitat la un ospăț în casa acestuia, la marginea orașului Tirgu-Mureș. Abundența bucatelor servite, stridența cu care este exhibată ospitalitatea de către gazde, familiaritatea în care derapează amabilitatea, promiscuitatea de limbaj și gîndire a celor din jurul „domnului Tănase“ se amestecă în cele din urmă, creînd o atmosferă sufocantă, mustind de agresiivitate. Tănase îi citește ziaristului fragmente din jurnalul lui Goebbels, insistînd asupra pasajului în care ungurii care-i alungă pe români din ținuturile Transilvaniei anexate sunt cotați drept „o bandă de porci murdari“. „Ei, ce mai aveți de spus?“ se adresează gazda, musafirului. Iar oaspetele are dintr-o dată revelația opririi timpului în loc. „Un timp redus la două puncte roșii, ochi ai unei bestii licărind sfredelitori în beznă.“ „Acești ochi, notează autorul, sunt tot ce a mai rămas din acel timp și mai răsăritean, timpul Moscovei.“ Precizarea nu e întîmplătoare, căci episodul întîlnirii cu Tănase debutează din nou printr-o reflecție: cea despre timp, despre cîntecul cocoșilor ce vestesc zorile, aceiași cocoși pe care, la finele povestirii, fanaticul naționalist promite ca-i va ucide, frîngîndu-le beregata, spre a-i amuți pe vecie...

În cartea lui Richard Swartz mai pot fi întîlnite și alte personaje, unele triste, deznădăjduite, altele pline de umor, de candoare, locuitori ai altor țări ale celui Orient Apropiat al Europei: Albania, Cehia, Ungaria, Polonia, Bulgaria și chiar Austria, situată la răscrucea dintre Apus și Răsărit, la mijloc de bine și rău... Fiecare din cele 18 povestiri, dintre care am prezentat doar cele cinci consemnînd popasurile autorului prin România, constituie, în sine, un reușit amestec de jurnalism și literatură, hrănit atît cît trebuie spre a nu-și pierde subtilitatea... cu poezie. Dar, la o traducere în limba română, pe care o dorim cît mai fidelă în spirit și mai apropiată în timp, s-ar putea ca narațiunile lui Richard Swartz să ofere și alte surprize. Acestea îi rămîn rezervate cititorului român mai mult decît altora.

Rodica Binder
Deutsche Welle - Köln

Poet, romancier și eseist, Daniel Oster e o figură discretă, dar importantă în peisajul literar parizian, chiar dacă publicul larg îl ignoră, așa cum îi ignoră și pe alții.

Mi-a făcut plăcere să traduc câteva fragmente dintr-un roman publicat la P.O.L., în 1987. E un roman în care fragmentele joacă rolul pietrelor de domino: trebuie să știi să le găsești locul. În interstițiile dintre ele, în interval, se întâmplă tot atât de multe lucruri ca și înăuntrul lor. Dacă nu și mai multe... Lectura, de astă dată, nu mai e pasivă. (D.T.)

Când aveam doisprezece ani, vedeam literatura astfel: un om se așează la o masă și puțin câte puțin lumea până atunci opacă secretă un fel de umezeală, care e adevărul.

După aceea am aflat că nu e deloc așa și că niciodată nu s-a întâmplat astfel. Se secretă mai degrabă opacitate.

Alte iluzii m-au dus la granița unei țări unde stupoarea ține loc de orice altceva.

Grație ei treci munții, arunci punți peste râuri năboite, ea te ferește de ameteți ca și de halucinații. Mi-e de-acum înainte soție și caraliu, niciodată nu mă voi despărți de ea.

Și totuși scriu.

Scriu ca să aflu ce fel de narator nu voi fi și în care biografie voi figura drept vrabie de pe gard.

Scriu ca să-mi strecor intervalele în interstițiile lăsate de alții.

Scriu pentru că povestea unui om e secunda aceea care se scurge între doi pași făcuți de un călător.

Iar călătorul e chiar el.

*

**

Fratele meu de lapte – fratele meu de cerneală – nu se cheamă Hölderlin, nici Rimbaud, nici Joyce, nici Kafka, nici Pasolini, nici Nabokov. Cum să îndrăznesc să mă proiectez în aceste figuri tutelare, eu care nu pot nici măcar să mă proiectez în a mea? Fratele meu de lapte, fratele meu de cerneală, e un erou fără scriitură, născut din scriitură și din absența de scriitură. Nu-i cunoaștem decât cele câteva minute ale unei existențe care a fost scurtă,

două sau trei gesturi, o voce surdă, trăsăturile șterse ale unui chip anonim, mărturia unui prieten, tandrețea lucidă a unei soții. Se numește Edmond Teste.

*

**

Pitulat undeva în-lăuntrul operei, *Jurnalul* Emmei, nepoata domnului Teste: „Mă uit la corpul meu în baie, îmi spun: trupul acesta e al meu?” Emma la baie, avea cam zece ani, Teste dă peste ea, era adolescent, surpriză, rămâne nedumerit pentru totdeauna. Emilie nu va ști nimic niciodată despre fetița asta cu părul negru, care era înspăimântată la gândul că maică-sa o născuse pe gură, o vomitase; tot ea, la treizeci de ani, într-o

clinică psihiatrică, un sanatoriu, va mângâia pe dosul unui plic fraza asta destul de enigmatică: „Murdăria se aruncă în coșul de murdării, copilul în viață, frazele în neant”. Murdărie, viață, neant, nici un povestitor nu le poate veni de hac. Nici somnul. Nici revolta. Teste a pierdut-o din vedere pe mica Emma chiar din clipa în care a văzut-o, precum unui ucigași care, după ce-au săvârșit crima, redevin inocenți.

*

**

– Și el, cum era? L-ați văzut? Să nu-mi spuneți că plângea!

– Lucrurile astea, atitudinile, în asemenea clipe, au nevoie de privirea nepăsătoare a unei slugi.

– O bătrână slugă ramolită.

– Da. Și sarcastică.

– Sau de privirea umedă a unei servitoare pe care, de dragul stăpânului aflat la ananghie, o apucă sughițul.

1853 Se naște Teste.

1860 Se naște Emilie.

1869 Se naște André Gide.

1871 Se naște Paul Valéry.

1876 Teste, meditator, o întâlnește pe Emilie.

1878 Căsătoria lui Teste cu Emilie.

1880 Teste lucrează într-un minister.

1882 Teste și Emilie se întâlnesc cu Ettore Schmitz la Triest.

1891 Începutul corespondenței lui Gide cu Valéry.

1892 Teste se îmbolnăvește, petrece un timp în sanatoriu.

1894 Teste îl cunoaște pe naratorul Serii.

Cartea mea despre Teste ar trebui să fie o carte despre modificările sinelui.

LA DOUĂZECI și trei de ani, Teste era republican, budist, încă nițel saint-simonist, căzut în admirația domnului Comte și, cum n-avea nici rentă nici chef să învețe vreo meserie, în afară de construcția de căi ferate în Etiopia și întocmirea de hărți, tocmai se angajase ca supraveghetor la Școala alsaciană. Domnul Brunig, director la clasele mici, îi pretindea să-și poarte redingota încheiată până sus, dar îi îngăduia să-și măsoare cu degetele numărând până la doisprezece, pe birou, visul inaccesibil de fericire ce-i tempera gustul pentru neant final. Amintindu-și că un poet fu cât pe-acți să devină președinte al republicii, pentru domnul Brunig era o datorie cetățenească, spre a nu mai vorbi de prudența cea mai elementară, să menajeze un tânăr care, pentru două mii de franci pe an, își depunea sufletul în urna alexandrinului și se alegea doar cu mângălituri.

Apropierea Școlii alsaciene de pe strada Condé facilita întâlnirile. În grădina Luxembourg, Emilie îi dădea drumul lui Theo, care se năpustea ca o fiară printre castani. În timp ce frățiorul alerga după păsări și fete, Emilie se lăsa condusă până la fântâna Médicis unde, așezați pe-o bancă de piatră, contemplau împreună apa, în leganarea ei imperceptibilă, de fapt aproape imobilă, care le inspira gânduri dintre cele mai alese.

Emilie Paturot către Albertine Z.

Ce lung drum am străbătut, draga mea, de la ultima vacanță la Raincy! Când mă gândesc la zilele trecute, mi se pare că a trecut un veac, și chiar că n-am cum să mai fiu aceeași Emilie care îți șterpelea chiloții când erai la baie. S-au dus jocurile noastre de-a v-ați ascunse-lea și de-a foc și apă! S-au dus și nu se mai întorc! Copilăria noastră nu se va mai întoarce niciodată, a mea în nici un caz. Căci iată-mă aproape mamă, draga mea. Sunt sigură că vestea asta o să te facă să cazi pe spate, dar ce pot să fac? Nici nu știu prea bine cum s-a întâmplat, vorba e că s-a întâmplat. Îți voi povesti amănuntele prin viu grai, cu condiția să poți să le-ascuți, căci n-aș vrea să șochez pudoarea ta de fată (pe care o respect). Află numai că Bărbatul există! Poartă o redingotă bine strânsă în talie, pantofi de lac și un pantalon cenușiu închis, în sfârșit, e îmbrăcat ca orișicare altul, deși hainele îi sunt cam boțite. Fapt e că nu are o mamă care să aibă grijă de el și cred că nici tată. Astea fiind spuse, Bărbatul e dragut deși taciturn,

ÎN

(fragmente)

sau e taciturn cu toate că e dragut, ia-o cum vrei. L-am cunoscut pe stradă sau mai exact în partea de jos a chioșcului cel mare din parcul Luxembourg de unde am căzut și mi-am sucit glezna. Domnul care m-a ridicat mi-a apărut ca un Mântuitor sau ca un Prinț, mă înțelegi, nu-i așa? Aproape că m-a purtat pe brațe și m-a transportat cu delicatețe până acasă la părinți (strada Condé nu e departe). Pe drum, vrând-nevrând, mustața și buzele lui erau destul de aproape de chipul meu și am văzut eu bine că se făcuse palid la față, iar nările îi fremătau. În ce mă privește, ce simțeam, dacă vrei să știi, era ca o fericire. Ca să-mi treacă mai repede durerea, avu buna idee să mă înec într-un compliment, comparându-mă cu un Icar domnișoară căzut de pe chioșc precum o notă muzicală. Trebuie de asemenea spus că e meditator la Școala alsaciană și... poet! Edmond – îl cheamă Edmond – scrie versuri ca d-l Hugo și d-l Hérédia, seara la el în cameră și-apoi le trimite la ziare unde nu sunt publicate. E un Bărbat sensibil, iar versurile sale sunt încântătoare (nu înțeleg chiar totul). De când mă cunoaște și-a schimbat complet stilul, iar inspirația îi e mai bogată și, îndrăznesc s-o spun, mai interesantă. Îți copiez alături o poezie foarte romantică pe care mi-a trimis-o așa cum am convenit, dar sst! nu trebuie să știe nimeni. Dacă o găsești draguță, o să-mi pară bine, iar dacă nu-ți place, să știi că puțin îmi pasă.

Ce zici tu de toate astea? Sunt prea tulburată ca să-ți scriu o scrisoare ordonată, să-ți povestesc evenimentele în ordinea lor cronologică. În orice caz, nu spune nimănui și nu-mi răspunde la scrisoare! Tremur la gândul că părinții mei dragi or să afle ceva (mai ales *asta!*). Mai-că-mea s-ar prăpădi, iar tata, deja puțin nebun, ar lua-o complet razna. Fratele meu mai mic s-ar arunca în bazinul din Luxembourg, unde sunt peștii aceia mari și roșii care odinioară ne provocau atâta frică și unde acum nu mai văd decât imaginea mea și a lui Edmond. Nu mă uita, draga mea, și roagă-te pentru mine, pentru micuța ta Emilie, care te strânge la pieptul ei unde e loc pentru doi, și chiar pentru mai mulți.

Emilie Paturot

1878

CÂND Teste o regulă pe câmpul de lucernă din spatele proprietății familiei Paturot, la Raincy, Emilie avea șaisprezece ani și nu cunoștea pe lume decât oglinda ei și romanele lui Lamartine. După ce Teste se îndepărta puțin de trupul lui Emilie, veni o privighetoare și se așeză lângă

INTERVAL

ea pe-o ramură într-un tufiş. Dar nu cântă. Emilie izbucni în lacrimi. Pentru puţin timp. Teste făcea dragoste în tăcere, cu o ardoare maşinală, care lui Emilie, mai târziu, începu să-i placă aşa cum îţi place şi te bucuri de ceva ştiut sau de un adevăr. Cel mai adesea se lăsa să alunece în spatele ei şi i se lipea de şale, o înşfăca aproape morocănos reţinându-şi suflarea, după care se arunca pe spate, extenuat. La şaisprezece ani, Emilie încetă brusc să mai fie o eroină, deşi nu se îndura să renunţe la amintirea acelei arsuri dintr-o după-amiază de primăvară din care îşi făuri o poveste, şi-apoi, îmbătrânind, o epopee. În ziua aceea, Teste, îndreptându-se de şale, îşi înalţă trupul mare şi bestial, iar chipul lui colţuros se înscrise pe fondul

.....

vede apărând pe Jupiter. Şi se gândi că în curând va aduce pe lume doi gemeni. Teste aşteptă două luni, pe urmă, cum nimic nu se întâmpla, o ceru în căsătorie, aşa cum scrie la carte.

.....

Scene

LA UMBRA pălăriei aceleia largi, pe margine cu o voaleţă fină ce-i cădea până pe vârful nasului, Emilie cânta Mozart la pianul pătrat din salon, iar Teste o acompania fluierând cu o abilitate agreabilă, aproape comică.

*
* *

Emilie se uita la ceainicul care continua să cânte, abia perceptibil, în timp ce flăcăruia tremura sub burdihanul de aramă ce se tot legăna. În sfârşit, ciocul în formă de şarpe scoase o pală subţire de abur care, mai întâi intermitentă, spori în intensitate, devenind un jet puternic chiar în momentul când se auziră paşi pe scară. „Fierbe! strigă Emilie. Fierbe!“

*
* *

O jumătate de disc incandescent încă mai putea fi zărit deasupra mării. O lumină liniştită şi clară scălda casele de pe ţarm. Nu părea să provină de la acel corp roşiatic care aprindea reflexe roz la orizont şi impurpura jumătate dintr-un norişor alb, rămas nemişcat deasupra oraşului. Străzile din centru se întuneceau.

*
* *

Vedea din nou scaunele mănjite de soare sub măr, un câine prepelicar strălucind ca arama, un băiat de prăvălie, gras şi pistruiat, care aducea carnea şi se tot scuza, iar ceva mai încolo, doar să-l apuci cu mâna, mărlul ispitiitor.

.....

*
* *

— A propos, Edmond, va trebui să ți-l prezint pe prietenul meu Edouard — Edouard Profitendieu...
— Fiul avocatului?
— Fratele.
— Cu ce se ocupă?
— Scrie. Dar n-a mai publicat de mult.
— Romane?
— Da, un soi de romane.
— De ce nu mi-ai vorbit de el până acum?
— Mi-era teamă că n-o să-ți placă.
— Dacă nu sunt decât „un soi“...

*
* *

Oare în ultima carte a lui Edouard Profitendieu am citit această frază: Cine iubeşte cu adevărat renunţă la sinceritate? Iată ce-ar justifica cu vârf şi îndesat căsătoria. E cu neputinţă să minţi douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru. Remarca asta nu e şi ea încă prea optimistă? Fac excepţie oamenii de litere, pe aceştia nevesta îi încurajează să persiste în minciuna care le e atât de particulară şi pe care ei o numesc, fără nici o ezitare, sinceritate. Cuvânt în mod evident absurd. Nimeni nu-şi mărturiseşte lipsa de umanitate.

*
* *

Îi luase mâinile şi i le mângâia. „O să fie totul bine“, spuse cu o voce uşor sufocată. Şi brusc se văzu într-o casă foarte burgheză sub lumina firavă a unei lămpi suspendate, aşezat la masa de seară între nevastă şi copil. Iar din această imaginară scenă de familie emana o plictiseală apăsătoare.

*
* *

O sărută pe ochi şi pe gură, apoi se așază alături. Căteaua care îl urmase fără zgomot i se întinse la picioare.

— Cum te simţi, draga mea? întrebă el şi-i cuprinse ceafa cu braţul.

*
* *

Rămâneau acolo, aşezaţi, citeau, lucrau, ridicau uneori ochii să-şi surădă, schimbau câteva vorbe, şi iar se scufundau în cartea pe care o citeau, priveau hăt departe dincolo de balustradă, simţeau pace în sufletele lor şi vară în aer.

*
* *

— Ce-ai mai visat?
— Copilul.
— Iarăşi?
Ea spuse da dând din cap.
— Exact acelaşi vis ca şi ultima oară. Eram aşezată ca şi acum, pe balcon, şi-l ţineam în braţe, strâns la piept.

— Era băiat sau fată?
— Nu ştiu, doar că era un copil. Atât de mic, de draguţ. Ce minunat...

Rosti cuvintele blând, cu ochii închişi.

*
* *

Traversă parcul Luxembourg. Ici şi colo, păsări piuiau pe o singură notă ascuţită. Emilie se opri lângă fântână şi se uită îndelung la bazin unde se aflau aceiaşi peşti. Apa se zbârcea, neagră, mişcată de vânt. La suprafaţă, se reflectau ramuri şi o fâşie de cer. Ce vis, murmură ea, ce vis...

*
* *

Edmond venea cu plăcere în după-amiezele cu ploaie să privească vacile aburinde, cu ugerele pline, culcate în iarba umedă, aşteptând să fie mulse. Într-o seară văzuse o vacă pascănd sub clar de lună.

.....

*
* *

Masa era teribil de plicticoasă, cu atât mai plicticoasă cu cât plictiseala lui Emilie contribuia s-o facă şi mai plicticoasă. Edmond, aşa cum obişnuia, se mulţumea să încuviinţeze cu o jumătate de zâmbet ostenit, în timp ce cu cealaltă jumătate de zâmbet aştepta sfârşitul lumii. Emilie avea ca vecin pe un anume domn Beer, un bărbat ce putea să aibă cam vreo patruzeci de ani şi care venise îmbrăcat cu o lungă mantie neagră. O ţacălie blonzulie care-i tâşnea din bărbie îi delimita chipul cam lemnos, cu nasul fin, obrazul smead şi cam veşted, o faţă regulată şi săracă, parcă tăiată cu instrumente de tâmplărie. Pe cap avea păr mult şi ondulat, mai închis la culoare decât barbişonul şi mustaţa. Doamna Beer, care se nimerise să fie aşezată lângă Edmond, era o femeie draguţă şi elegantă, înaltă, brună, cu ochi mari expresivi şi cu un nas acvilin.

Crezând că-i face plăcere, doamna îi vorbea despre Swedenborg.

*
* *

Soarele îşi încheiase domnia, iar cerul se degrada încetul cu încetul, se întuneca. Focuri roşii, focuri verzi, focuri galbene scânteiau peste fluviu. Erau numai ei doi. Mergeau tăcuţi, ţinându-se de mână, amândoi îmbrăcaţi în negru şi asemenea unor umbre.

*
* *

— Ştii, Edmond.
— Ce anume? întrebă el.
— Dacă aş fi evlavioasă, aş face un legământ.
— Ce fel de legământ? întrebă Edmond, aproape cu nelinişte.

— Ca tu să devii cineva, Edmond. Cineva foarte important, un adevărat, un mare artist.

*
* *

Emilie se ridicase în picioare, îşi duse mâinile amândouă la tâmples, şi le trecu uşor prin părul ondulat ca pentru a-l aranja mai bine. Un lanţ subţire de aur la gâtul gol cobora în dubla buclă pe piept şi se pierdea într-o centură de piele cenuşie. Cu o imperceptibilă mişcare a capului, îl pofti pe Teste s-o urmeze.

*
* *

O bătrână purtând un colier de perle negre şi o mantilă demodată era aşezată pe-o bancă. Trecu o servitoare ţinând de mână un băieţas, în timp ce un altul, mic de tot, în uniformă de husar, cu sabia la şold, pistol la centură, fugea în urma lor. Mai în fundul parcului, se aflau mai multe persoane în jurul chioşcului, bând cafea şi citind ziare.

*
* *

Ar mai exista arborii dacă nu i-am vedea?

— Ce înseamnă eul?... Eu? Se opri, nemaştiind ce spune — absurdităţi.

Da, relua o voce care-i era necunoscută, ce înseamnă eul?

— Ce înseamnă eul? Oare ea vorbise acum? •

Se auzi un fâşăit în spatele uşii şi, întorcându-se, văzu că era singură.

*
* *

În curând, soarele va fi îndărătul gardului.

O să fie exact ca şi ieri, ca şi alaltăieri, şi nimic nu poate s-o scape de angoasa care-i apasă pieptul, ca şi cum timpul avea să explodeze într-o oală prea închisă, iar deflagraţia o să facă din ea doar farăme pe iarba din curte, şi o să-i ia altcineva locul, iar angoasa va găsi alt trup să-l strângă în gheare.

Se uita la copilul ghemuit în leagăn, sub voalul de tul, cu picioarele îndoite sub el. În afara timpului, copilăşul, ocrotit de timp pentru un timp, medita ea. Dar acum că-i născut, oare nu timpul e noul copil pe care îl poartă ea în burtă, şi o să-l aducă pe lume într-un zgomot asurzitor în ziua morţii? Şi-atunci, micuţul de el! Din nou va fi soarele îndărătul gardului, exact ca şi în seara aceea, şi nimeni nu poate schimba absolut nimic.

*
* *

Bătrâna cu mantilă era tot acolo aşezată pe bancă. Într-un spaţiu circular acoperit de nisip, se jucau nişte copii. În jurul chioşcului, toate scaunele erau ocupate.

În româneşte de
D. Țepeneag

Cartea de teatru: scrisul și/sau oralul

Anul acesta, în septembrie, s-a împlinit o sută de ani de la nașterea acestui profet al teatrului modern: ANTONIN ARTAUD. Cu ocazia manifestărilor consacrate vizionarului francez, autor al celei mai importante cărți a secolului – *Teatrul și dublul său* –, Georges Banu propune o reflecție asupra cărții de teatru.

„Dragă Domnule Paulhan, Iartă-mă, te rog, că-ți trimit acest articol sub formă de scrisoare. Numai așa pot scăpa de sentimentul de mare inutilitate pe care mi-l dă textul scris.”

ACEASTĂ frază a lui Artaud mă însoțește de mulți ani. Ea definește din capul locului paradoxul cu care se confruntă cei mai mulți artiști ai scenei care se dedau unei cugetări alta decât pur practică.

Artaud admite și acceptă scrisul, în cazul de față pe cel teoretic, dar, în același timp, nu-l poate aborda fără a stabili o relație dialogală de care nu se poate lipsi, cum nu se poate lipsi nici actorul care-l are mereu în fața ochilor pe destinatarul discursului său. Pentru a putea răspunde acestei contradicții, Artaud folosește relația epistolară, echivalent mental al relației teatrale actor/spectator. Aceasta îi apare drept necesară, căci astfel doar scrisul încetează de a fi un mesaj transmis, precum cartea, în direcția unei adunări anonime de cititori, și se adresează unei ființe concrete, localizate, identificată.

Scrisul nu-i este firesc omului de teatru, iar Artaud mărturisește această dificultate. Pentru artistul a cărui artă se întemeiază pe o practică relațională a ființelor în co-prezență, scrisul devine problematic în măsura în care acesta, dimpotrivă, se naște în însingurarea unei identități care încearcă să angajeze un dialog fără a se găsi efectiv într-o situație dialogală. De aceea, a scrie despre teatru le pare anonimilor artiști a fi o activitate nefirească.

Raportul față de scris, cu toate dificultățile pe care le presupune și care se cer rezolvate, ne permite să-i distingem pe artiștii scenei care se potrivesc teatrului, naturii sau stării sale, de cei care-l interoghează, îl agresează, sau (care) se răzvrătesc împotriva lui. Ei sunt mai întotdeauna cei care scriu, astfel încât, exagerând desigur, am putea desemna atracția față de scris drept măturie a nesupunerii omului de teatru față de arta sa. Scrisul capătă sensul unui adevărat test.

Pentru ca testul să devină și mai pertinent, poate interveni o întrebare suplimentară: să fie oare vorba despre o scriere elaborată ca atare sau despre o intervenție orală convertită prin scris? Între amândouă operează o distincție care, la rândul ei, permite o mai bună definire a poziției artiștilor față de teatru.

Găsim în primul rând pe marii revoltați, răzvrățiții teatrului care creează un orizont utopic menit să confere teatrului alt statut, apt să-l legitimizeze. Ei sunt de cele mai multe ori cei care scriu pentru a formula o așteptare căreia nici scena și nici ei înșiși nu reușesc, cel puțin într-un prim timp, să-i găsească un răspuns. În această categorie se înscriu Craig, Apia, Brecht și, mai mult ca oricare altul, Artaud. Scrisul devine pentru ei exercițiul indispensabil constituirii unui proiect pe care scena nu pare în stare să-l utilizeze. Ceea ce noi nu putem încă face poate fi însă scris, par ei să ne spună implicit. Textele produse de acești artiști sunt mărturisirea violentă a nemulțumirilor lor ca și a speranțelor lor ne-domesticite.

Pe de altă parte, se dedau exercițiului scrisului și regizorii obsedați de visuri scriitoricești; ei caută în scrierea despre teatru un complement la experiența lor teatrală de care nu sunt niciodată cu totul satisfăcuți. Scrisul vine atunci să umple un gol, o frustrare, căci permite să înalțe

practica scenei până la nivelul literaturii de care persoane precum Copeau sau Vitteț vor fi mereu fascinate. Și în concepția lor, dar într-alt fel, scrisul salvează teatrul. Nu atât teatrul proiectat cât teatrul efectuat, nu atât pentru a deschide o zare utopică cât pentru a participa la domeniul nobil al scrisului. Scrisul despre artă.

Scrisul se prezintă deci ca un simptom al inconfortului, în numele unei dorințe de renovare sau a nevoii unui altundeva. Scrisul convine revoltaților permanenți sau transfugilor potențiali.

Acestor două distincții se mai poate adăuga o a treia: ea distinge scrisul despre teatru al romancierilor de cel al practicienilor îndrăgostiți de teorie. Aceștia din urmă scriu spre a modifica teatrul, în timp ce scriitorii, ei, îl acceptă așa cum este. Scriitorul nu va spune niciodată ce ar trebui să fie teatrul, ci numai ce tulburare produce în oameni prin calitatea lui de univers românesc. Scriitorul se acomodează realității teatrului în măsura în care se apropie de el ca de un mod a-istoric de a fi în lume, în timp ce omul de teatru scrie în numele unui proiect de ameliorare a ceea ce percepe ca fiind o practică istorică. Teoria practicienilor se hrănește cu scepticismul constant față de prezentul teatrului și-și mărturisește pasiunea față de un viitor ale cărui contururi încearcă să le traseze, în timp ce literatura pe care o inspiră teatrul se mulțumește cu starea acestuia și o recunoaște.

Nuvela, nu romanul

CĂRȚILE teoretice ale secolului se prezintă toate ca niște culegeri de texte scurte. O constantă care merită atenția noastră, căci putem recunoaște într-însa o caracteristică a scrisului despre teatru. Acesta ține mai curînd de nuvelă decât de roman. Regizorul se întemeiază pe coerența estetică care-i este proprie, fără a proceda însă la elaborarea marilor sume. Astfel, el respectă ritmul propriu muncii teatrale, un ritm care nu este niciodată nemăsurat de lung. Și care satisface de asemenea nevoia de urgență, cea dimensiune implicită mai mult sau mai puțin proprie activității scenice.

S-o recunoaștem. Cărțile pot fi voluminoase, dar textele sunt întotdeauna scurte. Aceasta îndepărtează omul de teatru de viziunea pe termen lung a omului de știință și-l apropie de practica bricolului care, pe un fond de continuitate, va căuta mereu răspunsuri punctuale, rapide, concentrate. Importanța volumelor care conțin scrierile lui Copeau sau ale lui Brecht nu trebuie să ne înșele: este suficient să le deschidem ca să constatăm acumularea de texte de mici dimensiuni. Faptul este și mai flagrant la Artaud, Grotowski sau Kantor: luările lor de poziție se caracterizează întotdeauna prin scurttime.

Textele pe care le putem citi se prezintă ca termenii strălucitori ai unei gândiri în explozie, nesistematică, o gândire în care fragmentul trimite la o unitate implicită, niciodată integral articulată, devenită sistematică. Aici, sintaxa, cu tot ceea ce ea presupune ca arhitectură articulată cu membrii frazei lipsește întru folosul simplei lor adăugări. Marile cărți despre teatrul secolului al XX-lea nu seamănă deloc cu catedralele înălțate de Proust sau de Joyce, ele sunt edificii constituite din bucăți disperate a căror unitate provine din coerența estetică globală și nu din organizarea ansamblului. S-o spunem răspicat: s-a scris întotdeauna nuvela teatrului, niciodată romanul lui.

Oralitatea convertită în scris

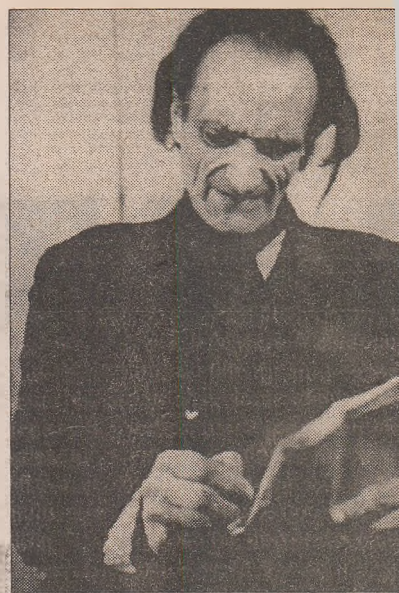
EXISTĂ în teatru o înfruntare între scris și oral. Cărțile despre teatru se constituie din texte scrise scurte, dar - dimpotrivă - cite

contra-exemple putem enumera pentru a atesta presupunerea noastră inițială despre scris și/sau oral.

Ce-i drept, sunt și artiști care au redactat texte, dar și mai numeroși sunt cei care au convertit oralul în scris. Acești regizori apără oralitatea ca un regim indispensabil omului de teatru, un regim în care gândul se elaborează în contextul relațional propriu oricărei munci scenice. Brook nu spunea el oare că „a repeta înseamnă a gândi cu glas tare”? A gândi în prezența celorlalți. Iar ce altceva este cartea lui, *Spațiul gol*, dacă nu translația spre pagina scrisă a conferințelor rostite în universitățile engleze? Chiar și cartea-temei a gândirii despre teatru a anilor '60, *Teatrul sărac*, este, să n-o uităm, rezultatul aceleiași practici: cuvîntul întii, scrisul apoi. Grotowski corectează ca un maniac aceste texte care au fost întii vorbite. Din partea lui Grüber, alt mare regizor, de astă dată al anilor '80, nu ne-au rămas decât fraze rostite la repetiții care, reluate într-o carte, au dobîndit strălucirea aforismelor filozofilor presocratici. Exemplele se pot înmulți: omul de teatru preferă adesea expresia orală drept primă formă/forma dintii a unui gând ce tinde să se formuleze. Un gând care se adresează unei comunități, gând de schimb, gând în mișcare. Dacă, la marii vizionari, gândul teatral preferă scrisul, la artiștii care au transformat teatrul în primul rând prin practica lor, gândirea este de cele mai multe ori orală.

Într-o carte recentă, Luc Bondy subliniază limitele oralității: „prin scris gîndești. Teatrul este mai degrabă întemeiat pe comunicație, care este contrariul gîndului adînc. Comunicația caută să transforme ceea ce există, în timp ce gîndul este ceva care se construiește. Cioran era un singuratic și gîndurile sale nu puteau să se maturizeze decât în cugetarea lui. Același lucru se poate spune despre Peter Handke... Viziunea lor interioară are nevoie de singurătate pentru a căpăta încet formă.” Și, continuă el, „gîndirea orală a teatrului rămîne mai curînd o gîndire orizontală în loc să devină o gîndire verticală. Gîndirea verticală se formează în ea însăși, există și are mai multă greutate pentru că a dezvoltat lupta dintre pro și contra cu ea însăși. Este o gîndire luată și reluată, care s-a contestat pe ea însăși, în timp ce gîndirea care se dezvoltă în cadrul comunicării nu poate, odată ce a făcut o afirmație, să-i suscite contrariul, nu se poate contesta din interior... Gîndirea verticală este o gîndire care marchează solul, îl brăzdează. Gîndirea orală, dimpotrivă, este fugitivă, nu lasă urme, este o gîndire orizontală.” Dar, conchide Bondy, integrînd contradicția: „spun toate acestea știind că Kleist afirmă exact contrariul: gîndul se poate construi vorbind” (*Sărbătoarea clipei/La Fête de l'instant*, Arles, Ed. Actes Sud, 1996, pp. 41-42).

Pentru a relua dihotomia scris/oral putem conchide afirmînd că de cele mai multe ori marile perspective de reinnoire radicală a teatrului sunt formulate în texte scurte, incisive, rapide, în timp ce cugetările care urmăresc mai curînd o ameliorare a teatrului se sprijină mai ales pe oralitate. Scrisul desemnează un orizont, oralitatea se hrănește dintr-o experiență, scrisul formulează o utopie, oralitatea caută să amelioreze o practică, scrisul se proiectează în viitor, oralitatea țîșnește din prezent. Această sîrtecă este nelipsită din cartea despre teatru care se situează la această răscruce. Este constitutivă de altfel, pentru teatru, și artiștii care propun cărți nu pot și nici nu caută s-o înlăture: ea se află în miezul chiar al volumelor lor care nu sunt nici dintr-o parte, nici din cealaltă. Cărți în care se regăsesc, unul lingă altul, texte redactate și cuvinte transformate în scriitură. Cărți în două luntre, cărți care respectă natura teatrului prins între scris și oral. Iar exemplul care confirmă această afirmație nu ne vine oare tocmai din cărțile

Antonin Artaud în 194

acestui Shakespeare al punerii în scenă care este Meyerhold?

Pentru a ne întoarce la Artaud, meri evocat aici un mare exemplu: conferința de la Vieux-Colombier. Artaud s-a plas în chiar centrul tensiunii insuportabile, niciodată rezolvată, dintre scris și oral. Dar cum el vizează mereu incandescența extremă a înfruntării, la Artaud nu oralul precede scrisul, ci dimpotrivă: conferința sa vrea să convertească scrisul prin oralitate. Gîndul captat pe pagină cu fulgura lui vrea să devină eveniment, ac pe scurt să se îplinească prin întîlnire cu un partener, parterul intelectualității pariziene. Astfel, de la Paulhan, destinatar privilegiat, Artaud trece la o ființă colectivă, mereu însuflețită de aceeași dorință care-l împinge să îndrepte scrisul spre o țintă care, prin prezența ei, îi permite să se înscrie într-o structură dialogală, singura garantă a eficacității rivnite. Trecînd de la relația epistolară la conferința intrupată, Artaud mărturisește importanța scrisului și caută cu disperare un răspuns la ceea ce îi apare drept o lipsă de înlăturat ca să poată stabili o legătură și produce un eveniment. Scrisul, la Artaud, oricît de elaborat, nu se desparte niciodată de voce, de suflu, într-un cuvînt de oralitatea ca vocație a unui corp în căutarea altui corp.

Cartea și scena

TOT CEEA ce propune această scurtă schiță privitor la raportul dintre scris și oral în cărțile despre teatru poate fi confirmat în bibliografia acestui secol, cu o singură excepție: Stanislavski. Din cauza naturii ce totul diferite a maestrului rus, sau, poate din cauza singurătății aurite care i-a fost impusă de regimul stalinist. Suntem în drept să ne întrebăm dacă aceste „romane ale teatrului” ce sunt cărțile lui Stanislavski nu pot fi citite ca fiind produsele unui om de teatru silit la o însingurare mănăstirească. Pe scurt, ale unui artist cărui i s-a interzis acțiunea și care se consacră nu unor memorii, ci elaborării unei raționalizări sistematice a unui proces de care s-a îndepărtat în pofida lui. În fond, acest echivalent al *Cautării Timpului pierdut* pe care-l reprezintă corpusul cărților lui Stanislavski se plasează la jumătatea drumului între scrierile teoreticilor enilor utopiști și cuvintele practicienilor nesatisfăcuți. Dacă Artaud face din relația dintre scris și oral nodul unei tensiuni niciodată rezolvată, Stanislavski, el, instaurează o pacificare. Pentru că, poate, unul se va afla întotdeauna în lipsă de travaliu teatral concret iar celălalt, dimpotrivă, se va simți saturat de el.

Trebuie s-o spunem. Cartea despre teatru nu va fi niciodată autonomă, căci poartă (întotdeauna) semnul raporturilor pe care autorul le-a întreținut de-a lungul vieții cu scena: de la așteptare la decepție, de la utopie la cel mai cumplit dintre dezastre. Astfel, naturii teatrului care face din scris și/sau din oral natura sa însăși se adaugă relația cu practica sa ca celălalt factor a cărei amprentă autorul o poartă cînd își realizează cartea. Căci, pentru a conchide, am putea spune că marii oameni de teatru sunt autorii unei singure cărți.

Traducere de
Micaela Slăvescu

Societatea spectacolului

◆ În colecția de mare tiraj, „Folio“, a editurii Gallimard din Paris au fost reeditate recent *Comentariile asupra societății spectacolului*, care completau în 1988 „tezele“ severului critic al civilizației imaginii, Guy Debord, exprimate în controversata sa carte *La Societate du spectacle* (1967). Apărută în preajma marilor tulburări studențești din mai 1968, lucrarea lui Guy Debord a avut un mare ecou în mediile intelectuale europene, rămânând un titlu de referință în spațiul reflecției, mult îmbogățite de atunci, privind mecanismele „societății mediatică“ și ale „culturii de masă“ (ea a fost retipărită, tot la Gallimard, în 1992). O dată cu *Comentariile...*, este reluată, sub aceleași coperti, și *Prefața* la a patra ediție italiană a volumului din 1967. Paralel, se publică acum, tot în colecția „Folio“, și în prezentarea aceleiași Guy Debord, o nouă ediție din textele apărute în revista *Potlatch* (1954-1957), buletin al „stingii letargice“, desprinsă în 1952 din grupul de avangardă lettrist și care viza constituirea unei „mișcări noi, ce trebuia să însemne totodată o reunificare a creației culturale de avangardă cu critica revoluționară a societății“. Autorul *Societății spectacolului* a fost unul dintre redactorii cei mai activi ai acestui periodic.

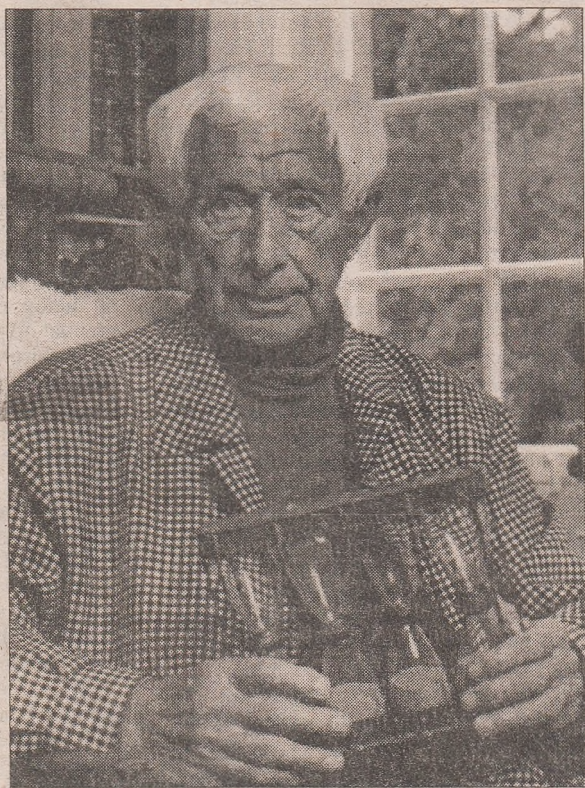
Levinas, actual

◆ Cum se mai poate azi concepe o teorie etică cum aceea a lui Emmanuel Levinas (1905-1995)? Într-un secol marcat de războaie, atrocități, totalitarism, n-ar fi letim să se anunțe moartea filozofiei și să se nască întrebarea dacă mai e

valabilă căutarea unui sens al umanității? Gîndirea lui Levinas nu e dreaptă? Dimpotrivă, nimic nu e mai actual decît filozofia sa, răspunde volumul *Emmanuel Levinas. Eseuri și convorbiri*, coordonat de François Poiré și reeditat luna trecută în ediție populară, ieftină, după patru ani de la prima apariție. Lucrarea pune în lumină, fără a simplifica, filozofia lui Levinas, bazată pe conceptele de subiect și alteritate, insistînd asupra primatului eticii în societatea contemporană.

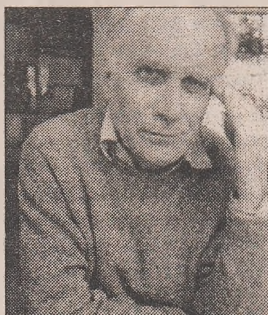
Maestrul

◆ Dacă ar exista o „școală a privirii“, Ernst Jünger (n. 1895) ar fi maestrul ei. Dar nimic nu e mai străin firii sale decît să se dea drept model literar. Singura societate de inițiați de la care se reclamă este aceea a entomologilor. Al treilea volum al jurnalului său, cuprinzînd anii 1981-85, intitulat *Șaptezeci se șterge*, este caracterizat printr-o extraordinară – la un nonagenar – deschidere către lume, către cultură, către ființe și către cărți. Bogăția meditațiilor sale – fie că e vorba de experiența lui din război, de marile catastrofe istorice, de explozia naturii în primăvară sau de prietenie – face din această operă tîrzie o carte exemplară, în care Eros și Tanatos sînt mereu prezente, dar îmblînzite una prin alta. Ar fi grozav dacă am putea avea și în românește acest jurnal de bătrînețe al lui Jünger! În imagine, Ernst Jünger la centenar.

Balkanisme

◆ François Maspero (n. 1932) a fost librar și editor, înainte de a deveni scriitor și traducător. A publicat mai multe romane, bine apreciate, iar în 1991 a primit Premiul Novembre pentru o carte de călătorie, *Pasagerii din Roissy-Expres*. După modelul ei, a scris un nou volum, *Balkans Transit*, în care povestește lungul periplu întreprins în primăvara 1995 prin țările balcanice (inclusiv țara noastră), descrie ca o geografie umană tulburătoare, una dintre regiunile lumii cele mai frămîntate.

Anunțată pentru mijlocul lunii ianuarie de Editions du Seuil, ar fi interesant pentru noi de aflat ce anume i-a reținut atenția în România lui François Maspero.

Correspondență

◆ Relația lui Heidegger cu Karl Jaspers n-a putut depăși niciodată obstacolele ridicate de personalitățile lor puternice, de concepțiile filosofice divergente și de atitudinea diferită în privința nazismului. Scrisorile schimbate între ei din 1920 pînă în 1963 și adunate într-o ediție stabilită și adnotată de Walter Biemel și Hans Sanner, au fost traduse în franceză la Ed. Gallimard, într-un volum ce conține și corespondența dintre 1918 și 1969 cu Elisabeth Blochmann, o studentă evreică exilată în Anglia în timpul războiului și revenită ca profesoară în Germania după 1945. În scrisorile adresate ei se relevă un chip mai puțin știut al marelui filosof: prieten afectuos și fidel, în ciuda prapastiei deschise de violența totalitară și ideologică.

Nepoata lui Goebbels

◆ ...care trăiește în Germania, s-a căsătorit cu un evreu a cărui familie a scăpat din Holocaust. Mai mult, înainte de căsătorie se convertise la iudaism și făcuse importante donații anonime unor așezăminte culturale

din Israel - relevă ziarul israelian „Yediot Aharanot“. „Dacă ar ști, Goebbels s-ar răsuci în mormînt“ - comentează Ephraim Zuroff, de la Centrul de cercetări asupra crimelor celui de al III-lea Reich.

Marele uruguaian

◆ Felisberto Hernandez s-a născut la Montevideo în 1902. De la 15 ani a început să muncească în sălile de cinema, ca pianist acompaniator la filmele mute. În 1927 a dat primul său recital de pian, făcînd cunoscut și compoziții proprii. Apoi a întreprins numeroase turnee în America Latină ca solist, în același timp afirmîndu-se și ca scriitor, cu volumele *Cărți fără coperte* (1929) și *Figura Anei* (1930). În 1940 a publicat o lungă povestire, *Pe timpul lui Clemente Colling*, care a stîrnit admirația lui Jules Supervielle, iar în 1947 i-a apărut la Buenos Aires cartea de nuvele *Nimeni nu aprindea lămpile*, ce i-a impus definitiv numele în literatura hispanică. A mai publicat apoi *Hortensiile* (1949), *Casa inundată* și *Crocodilul* (1960). A murit la Montevideo, în 1964, după ce și-a văzut operele traduse, cu mare succes, în italiană, franceză și engleză - fiind considerat în Europa fondatorul modernității latino-americane. Italo Calvino, care i-a editat opera în Italia, îl considera genial (o spusese și Supervielle și Ramon Gomez de la Serna), apreciîndu-i opera - la jumătatea drumului dintre ficțiune și jurnal, dintre cotidian și oniric, dintre inocența copilărească și emoția adultă - drept o „sarabandă mentală“ unică în literatura secolului nostru.

O carte ciudată

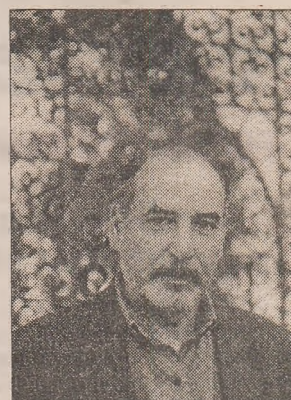
◆ Cotidianul belgian „Le Soir“ își mărturisește surpriza și încurcătura în fața cărții lui Jacques Darris *Van Eyck și rîurile*, apărută la Ed. Le Cri din Bruxelles: „Biografie romanțată? Încarnare literară în virtutea căreia un scriitor, după exemplul Margheritei Yourcenar, se mută cu gîndul în interiorul unui mare om? Sensul acestei cărți ciudate, care nu seamănă cu nici o alta, scapă spiritelor carteziane“. Autorul însuși a declarat ziarului că a vrut „pur și simplu să revină la originile romanului“.

Omagiat în țara natală

◆ Tony Curtis a fost omagiat în Ungaria, țara sa natală. Pe numele său adevărat Bernard Schwartz, el este fiul unei familii de emigranți din Ungaria care s-a instalat în SUA la începutul anilor '20. După cum a declarat cunoscutul actor, el a crescut vorbind ungurește. Acum, Tony Curtis a primit titlul de cavaler de Ungaria.

Noaptea blestemată

◆ Tahar Ben Jelloun, poet, romancier și dramaturg francez de origine marocană (din a cărui operă au apărut, în românește, la Univers, reunite în același volum, romanele *Copilul de nisip* și *Noaptea sacră* - Premiul Goncourt 1987) adaugă încă un roman gros foarte bogatei sale opere: *Noaptea greșelii*. Eroina narațiunii, Zina, este blestemată fiindcă destinul a vrut să fie concepută într-o noapte cînd tradiția religioasă interzice aceasta. Soarta ei nefericită este povestită cu farmecul bizar, dureros, ce caracterizează scrisul lui Tahar Ben Jelloun.

Sade prin timp

◆ Cu ocazia sărbătoririi bicentenarului Revoluției Franceze, în 1989 a fost publicat în Franța un text, *Sade împotriva Ființei Supreme*, prezentat ca o „scrisoare inedită a marchizului“. Apoi, textul a fost republicat, sub numele adevăratului autor, Philippe Sollers (în imagine), care a declarat că această farsă i s-a părut un

mod de exprimare mai... coroziv. Acum, după șapte ani, augmentată cu o prefață care insistă asupra calităților literare ale lui De Sade („un scriitor imens, variat, amuzant, inventiv, exact opusul unui caz patologic“), scrisoarea compusă de Sollers în numele marchizului a apărut în „Collection blanche“ a Editurii Gallimard.

Truffaut

◆ În urmă cu patru ani, Serge Toubiana a realizat un film documentar despre François Truffaut, marele cineast dispărut la numai 52 de ani, în 1984. Era o încercare de apropiere prin imagini, documente, convorbiri și mărturii de omul enigmatic, autor al unor filme ce au făcut școală. Antoine de Baecque a scris, acum șapte ani, o istorie a revistei „Cahiers du Cinéma“ și cu această ocazie a descoperit o mină extraordinară: arhivele personale ale lui Truffaut, meticuloase clasate. Folosind aceste surse - arhivele, mărturiile anturajului și filmografia -, cei doi au scris o biografie completă a lui Truffaut, însoțită de 94 de ilustrații. În spatele imaginii publice, idealizate, biografii au căutat misterul omului, îndoilele și angoasele creatorului, multiplele fațete ale unei existențe extrem de bogate. Volumul de 656 de pagini, apărut în colecția „Biographies“ a Editurii Gallimard, e un succes de librărie, fiindcă francezii au un cult pentru marii lor artiști.

Nimic nou...

◆ Sudir Kakar, psihanalist indian format în SUA, propune în eseu *Șamani, mistici și medici* o comparație între conceptul și practicile de „vindecare“ în tradițiile culturale indiene și occidentale. Rod al unei anchete psihologice între-

prinse în India printre vindecătorii tantrici, șamani, guru etc., studiul insistă mai ales asupra tratării maladiilor mentale în tradiția terapeutică indiană, descoperind că aceasta are numeroase puncte comune cu psihiatria modernă.

Revista revistelor

Dinamica posibilităților posibile

Pe lângă reviste literare, la redacție sesc incredibil de multe publicații tipărite în toate zonele țării. Printre acestea, a căzut sub dioptriile Cronicarului și o **REVISTĂ DE METAFIZICĂ**, ajunsă la nr. 18. Coperta, cu mult roz-bombon, semne zodiacale și deviza „Nu uitați ca sinteți în lumea iluziei! Ascultați vocea Spiritului!...”, ne-a avertizat că e ceva suspect în folosirea conceptului filozofic din titlu. Am căutat caseta redacțională: revista apare sub egida „Asociației de metafizică Elta Universitate” și are ca director pe Ion Dumitrescu și ca redactor-șef pe Adrian Mîndruță. Nu auzisem de acești filozofi universitari. Și nici n-aveam cum să auzim, fiindcă, citind pe prima pagină (numerotată 669!) titlul *Mesajul Confederației Galactice pentru planeta Gea transmis prin Misiunea Română*, ne-am dat seama că Dumitrescu & Mîndruță nu sînt ce credeam noi, ci niște intermediari prin care extraterestrii dau, „în etapa de mijloc a Apocalipsului”, lecții de salvare românilor. Cum comunică mîndruții cu galacticii rămîne filă de dosar X. Ni se sugerează că ar fi la mijloc niște „vibrații”, captate într-o „zonă sacră”, Palmira. Ca să scutească drumul pînă în Siria, mesagerii i-au găsit un echivalent autohton: „Palmira este un oraș sumerian ales ca bază, în această dimensiune, pentru operațiunile de intervenție, din această perioadă a Apocalipsului, în ajutorul civilizației terestre, zonă care în Planul Fizic, la vibrația cu care v-ați obișnuit, corespunde munților Rarău”. Și ce grăiește înțelepciunea galactică în Rarău, special pentru români: „Veți putea descoperi extraordinarul atunci cînd veți învinge ordinarul. Veți putea realiza binele ieșind de pe rezonanța răului, redescoperind dinamica posibilităților posibile, de voi depinzînd acest joc cosmic în repetarea acțiunilor să fie înlocuită cu imaginația și o permanentă îmbogățire în experiență și, în același timp, în relație cu alte sisteme, să fie într-adevăr o oază de lumină care să aducă lumina pretutindeni unde se află.” Imaginația e o posibilitate posibilă, dar are și ea nevoie de oarece gramatică, sau poate că Misiunea Română, învățînd la perfecție limbajul vibrațiilor, l-a uitat pe cel articulat, matern. Sau – po-

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

TVR

AM AVUT fericirea să nu-l cunosc pe fostul director al TVR, dl Dumitru Titus Popa. Și cum am scris de mai multe ori critic la adresa d-sale, nu mă vād acum în situația de a spune altceva decît pe vremea cînd era în funcție. Dacă la această oră TVR are un program bătrînicos, cu emisiuni care pot lipsi din grila de programe, asta e și din pricină că TVR n-a fost condusă de altcineva, mai potrivit decît dl Popa. Îmi place să cred însă că d-sa n-a fost demis din pricina slăbiciunilor sale politice, ci pentru că a anemiât televiziunea, condamînd-o la mediocritate. Începînd de la programul de știri și terminînd cu emisiunile cu cea mai redusă audiență, în ultimii ani s-a produs la TVR o regresie dramatică a ambițiilor realizatorilor. Principiul de bază al acestei instituții, acela de a nu supăra puterea, s-a răsfrînt treptat asupra psihologiei oamenilor de televiziune, care și-au redus motoarele lucrînd, cel mai adesea, la nivelul minimei rezistențe. Nu are rost să reamintesc de faptul că ori de cîte ori în țară au avut loc întîmplări ieșite din comun, TVR a aflat ultima despre ele. După '89, această instituție a ieșit aureolată de o experiență unică, de a se fi aflat printre protagoniste revoluției. Mulți oameni din televiziune au avut un orgoliu bine întemeiat după această experiență. Ce a mai rămas azi din acest orgoliu? Mi se pare greu de acceptat ca postul național de televiziune să copieze un post particular, dovedind astfel o nefericită reacție față de concurență. Un post de televiziune trebuie să aibă propriul său stil pentru a avea pretenția de a fi luat în serios. Iar atunci cînd e vorba de televiziunea de stat, lipsa de stil e cu atît mai greu de acceptat. Într-una din emisiunile sale, dl Iosif Sava își lua de martor interlocutorul spunîndu-i că un telespectator a cerut să fie dat afară din TVR. Mă îndoiesc că noul director al Televiziunii ar face așa ceva, iar atacurile din presa la adresa dlui Sava apropo de obediența sa față de putere mi se par

pe de o parte nedrepte, iar pe de alta fără nuanță. Cînd a dialogat cu fostul președinte al României, dl Sava n-a fost mai puțin hiperbolic decît față de alți invitați ai săi. Din cite am remarcat, aceasta e una dintre capcanele pe care amfitrionul Seratelor le întinde invitaților săi, pentru a le verifica nu modestia, ci realismul în ceea ce îi privește. Fostul președinte nu l-a corectat, spre paguba domniei sale. Într-un alt dialog, pentru care dl Sava a fost amendat de presă, d-sa l-a ținut sub tirul unor întrebări incomode pe actualul președinte. Ce își putea dori mai mult principalul contracandidat al pe atunci președintelui Iliescu decît să i se pună întrebări cît mai incomode? Vrînd sau nevrînd, dl Iosif Sava i-a adus actualului președinte servicii mult mai însemnate decît cei care i-au ridicat osanale. Problema Televiziunii Române în toată perioada care a trecut e că s-a ferit de marile probleme care au zguduit presa în ultimii ani. Scandalurile de corupție nu i-au tulburat pe realizatorii anchetelor din TVR? Afacerea „Apartamentul” n-a însemnat nimic pentru ei? Atunci cînd vreun realizator ma încapăținat a dat pe post constatări neplăcute fostei puteri, el a fost îndepărtat sau tras pe dreapta, ca să se as tîmpere. În ceea ce privește emisiunile de cultură, acestea merită o discuție separată.

O discuție separată, dar pentru care n-am puterile necesare, ar merita și emisiunile economice din ultimii ani în care s-au discutat multe și de toate dar din care n-a rezultat cel mai mic numitor comun, acela al nevoii de privatizare. Aidoma unei boli rușinoase, despre privatizare s-a vorbit ca despre un rău care nu poate fi înlăturat sau ca despre un mijloc dușinos prin care puterea economică poate fi mutată din partea celor bine intenționați în partea celor care de-abia așteaptă să o acapareze.

Cine s-o mai acapareze, cînd ea e gata acaparată?

Cristian Teodorescu

ei au rămas parlamentari, alții au preferat rolul în așa-numitele A.G.A. Dar asta numai după ce presa a semnalat incompatibilitatea dintre aceste funcții. Ziarul care a purtat o adevărată campanie împotriva parlamentarilor care își împărțeau timpul între funcția lor legislativă și cea sau cele consultative a fost **ADEVĂRUL**. De altfel, tot **Adevărul** e ziarul care s-a luptat cu privilegiile pe care au intenționat să și le voteze anumiți parlamentari de-a lungul mandatului lor. ● În treacăt fie spus, acest ziar a dobîndit o remarcabilă credibilitate în ultima vreme, alegîndu-și o opțiune de centru-stînga. Riscînd să-și piardă o parte dintre cititorii care vedeau în **Adevărul** un ziar de tip conservator, acest cotidian s-a distanțat de condiția de periodic purtător de cuvînt al fostului președinte al României, alegînd, la acest capitol, o independență polemică. Cu anchete incisive și cu informație la zi, **Adevărul** nu mai e un ziar cu cititori captivi, ci un cotidian independent, fie măcar și din acest punct de vedere. Paradoxul acestui ziar e că, periodic, exprimă puncte de vedere absolut personale ale unora dintre redactorii săi, izbutind după aceea să-și recapete aerul și nu numai aerul de obiectivitate. ● Cel mai îngrijorător pe care și-l putea lua un mare cotidian e acela de ziar al opoziției. **ROMÂNIA LIBERĂ** a comis numeroase exagerări, din punctul de vedere al unui ziar neimplicat politic, dar, pe de altă parte, acest ziar are uriașul merit de a fi întreținut tonusul opoziției chiar și atunci cînd partida putea părea pierdută. Spre deosebire de zărele care s-au alăturat pe parcurs curentului politic cîștigător, **România liberă** a mizat necondiționat pe șansa opoziției sau mai bine zis a Convenției Democratice. E de văzut în ce măsură **România liberă** va rămîne, după alegeri, un oficios al Convenției sau se va

despărți de ea, pentru a-și regăsi un loc în rîndul ziarelor independente. ● Cotidian care a izbutit să determine un om să-și ceară scuze pentru o afirmație getată a fost **Evenimentul Zilei**, omul politic care și-a cerut scuze a fost Gh. Dumitrașcu. **Evenimentul zilei**, tor prin faptul divers, a fost în acest arul prezent oriunde s-a întîmplat ceva portant. Ceea ce a transformat faptul divers, de multe ori, într-un caz la care opinia publică a avut pentru ce medita Tragedia măruntă s-a transformat prin intermediul **Evenimentului zilei** într-o problemă a conștiinței naționale. ● Oricît ar putea părea de nesigur, cotidianul **Ziua** merită să fie menționat pentru permanenta sa agresivitate și, chiar și atunci cînd n-a avut dreptate, prin capacitatea sa de a semnaliza primejdii virtuale. ● Dar ceea ce rămine de văzut dintre nenumăratele acuzații formulate de acest ziar e dacă nu cumva cele cu substrat economic sînt adevărate. ● Dintre zărele cu tiraj mai mare fără îndoială că **LIBERTATEA** merită mențiune aparte. Fără a fi spectaculos, bine informat și dispunînd de redacții capabili să sintetizeze un eveniment pe un articol de ziar de format mic, **Libertatea** a luat locul, treptat, fostei **Informația**, ziar menit pentru uzul bucureștenilor, izbutind însă să aibă și cititori în provincie. **Libertatea** are însă și meritul de a fi un ziar relansat de la un tiraj confidențial la unul semnificativ pentru un cotidian. ● În afara de trăsăturile distinctive ale acestor zăre, meritul lor comun e că în perioada alegerilor au izbutit să asigure acea liniște necesară corectitudinii votării, grație căreia azi se vorbește despre maturitatea politică a românilor, ceea ce nu e puțin lucru.

Cronicar

Tipar: **grupul drago print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000
La redacție: 800